

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Факультет початкової освіти

Кафедра фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

Кафедра виховних технологій та педагогічної творчості

Кафедра теорії початкового навчання

Лабораторія модернізації початкової освіти

Науково-методичний центр інноваційних освітніх технологій

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ПЕРШІ КРОКИ НА НИВІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської наукової
інтернет-конференції

«Сучасна початкова школа: технології – інновації – практика»

(м. Умань, 15 березня 2024 р.)

Випуск 20

Умань
2024

Головний редактор:

Комар О. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, завідувач лабораторії модернізації початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Грітченко Т. Я., канд. пед. наук, доц., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Лоюк О. В., канд. пед. наук, доц., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Роєнко Л. М., канд. пед. наук, доц., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Торчинська Т. А., канд. пед. наук, доц., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Шевчук І. В., канд. пед. наук, доц., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Чучаліна Ю. М., канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Алексєєва Н. Д., доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Загоруйко Н. П., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Солтусенко М. М., викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Відповідальний за випуск збірника:

Дудник Н. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. декана факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку рішенням ради факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(протокол № 9 від 21 березня 2024 року)

Перші кроки на ниві наукових досліджень: зб. матеріалів Всеукр. студ. наук.-практ. Інтернет-конф. П25 «Сучасна початкова школа: технології – інновації - практика», (м. Умань, 15 березня 2024 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т початкової освіти [та ін.] ; [голов. ред. Комар О. А. ; редкол.: Грітченко Т. Я., Лоюк О. В., Роєнко Л. М. [та ін.] ; відпов. за вип. Дудник Н. В.]. – Умань : 2024. Вип. 20. – 184 с.

До збірника увійшли матеріали конференції учасників Всеукраїнської студентської наукової інтернет-конференції «Сучасна початкова школа: технології – інновації – практика» у яких здобувачі вищої освіти розглядають актуальні питання організації освітнього процесу в Новій українській школі.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 001.891(06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024

ЗМІСТ

Антипова Юлія Використання інтерактивних технологій спілкування в умовах табірною літа.....	10
Артеменко Любов Формування softskills при вивченні математичної освітньої галузі в початковій школі	11
Бабенко Людмила Проблеми та реалії реалізації концепції НУШ у сучасній початковій школі (інклюзивна освіта)	14
Бардашова Кароліна Види нестандартних уроків.....	16
Бойко Богдана Календарна обрядовість українців – важливий засіб національного виховання	17
Бондаренко Мирослава Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами декоративно-прикладного мистецтва у ЗПО.....	19
Бродецька Вікторія Формування міжособистісного спілкування учнів молодшого шкільного віку в умовах інклюзивної освіти	22
Булавцева Тетяна Український музичний фольклор – невід’ємна складова духовності молодшого школяра.....	24
Булка Василь дитячо-батьківські відносини як чинник психічного здоров’я молодшого школяра.....	26
Василенко Тетяна Педагогічні умови підвищення ефективності екологічного виховання учнів початкових класів у процесі навчання	29
Вітвіцька Світлана Розвиток творчої активності молодших школярів засобами інформаційних технологій.....	31

Вітюк Юлія Формування алгоритмічної компетентності учнів початкової школи на уроках математики	33
Гайдиш Юлія Формування ключових компетентностей молодшого школяра у процесі навчання	35
Гісса Марина Ігрові технології як засіб розвитку мотивації учіння молодших школярів	37
Глушко Марина Розвиток суспільно значущої поведінки у молодших школярів	39
Говорова Галина Дидактичні можливості інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у формуванні міжособистісних стосунків молодших школярів.....	41
Головко Анна Самооцінка у молодших школярів	43
Гордун Ольга Формування соціальної компетентності учнів початкової школи.....	46
Гринько Наталія Аналіз сутності навчально-дослідницької діяльності молодших школярів	49
Гудзь Алла Лінгвістичні засади навчання зв'язного мовлення на уроках української мови.....	51
Гусар Аліна Земська початкова школа Вінниччини у 1911-1920 роках	53
Деркач Ірина Формування естетичних смаків учнів початкової школи	56
Добрінова Ірина Проблема пізнавальної активності молодших школярів під час навчання розв'язування типових задач.....	59
Довбуш Тетяна Формування та розвиток читацьких умінь та навичок шляхом реалізації НПП «Інтелект України».....	61

Домчинська Оксана Формування дослідницьких навичок в учнів молодшого шкільного віку засобами STEM-освіти.....	64
Дюдюнова Василина Stem на уроках ЯДС в початковій школі	67
Заболотна Світлана Інтерактивні технології формування морально-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти	70
Заболотна Світлана Сутність поняття «Просторові уявлення молодших школярів»	72
Іванюк Аліна Формування у молодших школярів морфологічних понять при вивченні лексико-граматичних категорій іменника	74
Іпатенко Оксана Формування добродійності учнів	76
Качановська Іванна Український дитячий фольклор як засіб формування морфологічних умінь молодших школярів	78
Килба Любов Формування основ світосприйняття в учнів початкової школи.....	80
Клітна Вікторія Формування проактивності молодших школярів у контексті засад концепції Нової української школи	83
Ковалюк Ілона Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення дисциплін мовно-літературної освітньої галузі	86
Костенко Марина Виховання культури родинних взаємин	88
Кучер Альона Використання цифрових інтерактивних технологій як предмет міждисциплінарних досліджень	90
Кучер Ольга Рефлексія – один із основних етапів сучасного уроку в початковій школі	92

Лазаренко Юлія Особливості негативних переживань молодших школярів	96
Лебідь Олена Екологічний підхід як методологічний орієнтир в освіті	98
Лобанова Олена Лексичний аналіз в системі методів та прийомів навчання української мови в початковій школі	100
Ломака Ольга Періодизація формування здорового способу життя учнів початкової школи	103
Лосєва Сіма Застосування інноваційних технологій на уроках «Я досліджую світ» в початкових класах	105
Лямзіна Аліна Теоретичні аспекти формування моральних якостей учнів початкової школи в процесі навчання	107
Мажар Катерина Мотивація як провідний компонент освітньої діяльності молодших школярів	110
Макідон Антоніна Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках літературного читання	112
Маркіна Неля Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій	115
Маркова Інна Формування в учнів початкової школи знань про пожежну безпеку	118
Мельник Оксана Дидактичні можливості інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у вихованні лідерських якостей у молодших школярів	120
Невєрова Олена Розвиток критичного мислення учнів початкової школи на уроках математики	122

Олещенко Надія Особливості формування ціннісних орієнтацій в молодшому шкільному віці	124
Онищенко Наталія Естетичне ставлення до навколишнього світу як один із ключових аспектів життя людини	126
Охота Вікторія Використання петриківського розпису на уроках «Мистецтва» як засіб формування національної цінності молодших школярів в Новій українській школі	128
П'ятківська Алла Теоретичне підґрунтя та методичні аспекти викладання інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» за науково-педагогічним проектом «Інтелект України»	131
Пахольчак Тетяна Етапи соціальної адаптації дитини до школи.....	134
Прилипка Алла Формування почуття власної гідності у молодших школярів.....	136
Радзієвська Каріна Нова українська школа: принцип наочності в процесі вивчення математики	138
Росоловська Аліна Сенсорний розвиток молодших школярів: сутність, чинники, віковий аспект	140
Руда Анна Використання інформаційно-комунікаційних технологій, як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів.....	143
Ряба Яна Основні засади формування гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку	145
Сафонова Катерина Математичні помилки учнів як методична проблема	148

Смосюк (Миколайчук) Катерина моральне виховання молодших школярів як психолого-педагогічна проблема.....	150
Сорокіна Тетяна особливості формування в учнів молодшого шкільного віку здатності до природничо-наукового пізнання.....	152
Стадниченко Христина Розвиток інклюзивного освітнього простору в умовах сучасного українського суспільства	154
Сташук Анна Методи виховання почуття справедливості у молодших школярів в позаурочній діяльності.....	156
Стащенко Тетяна Дидактичні можливості інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у формуванні навичок проєктування у молодших школярів.....	159
Стрілець Лілія Освітня інклюзія: сутність основних понять та категорій.....	161
Стріюк Марина Розвиток творчих здібностей молодших школярів як психолого-педагогічна проблема.....	164
Танасієнко Інна Використання ігрових методів та прийомів навчання образотворчій діяльності на уроках «Мистецтва» (Образотворче мистецтво) у першому циклі початкової освіти НУШ.....	166
Тимошина Кристина Формування інтересу до навчання	168
Федорова Валерія Шкільний булінг: причини, прояви, наслідки.....	171
Чередніченко Марина Розвиток інтелекту учнів початкової школи у процесі навчання	173
Швець Ірина Використання казки як засобу реалізації змістової лінії «Художньо-творча діяльність» освітньої галузі «Мистецтво»	175

Шевчук Анастасія	
Розвиток уяви молодших школярів	178
Шлапаченко Інна	
Структура толерантності дітей молодшого шкільного віку	181
Ящик Анна	
роль взаємодії сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів	183

Антипова Юлія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

викладач-стажист **Поліщук О. А.**

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ТАБІРНОГО ЛІТА

Сучасний світ динамічно розвивається, і впровадження інноваційних методів стає невід'ємною частиною будь-якої сфери, включаючи й організацію літнього відпочинку дітей. Одним із перспективних напрямів у цій галузі є використання інтерактивних технологій спілкування, які дозволяють зробити табірне життя більш цікавим, захоплюючим та ефективним.

Використання інтерактивних технологій спілкування в умовах табірною літа має ряд суттєвих переваг:

- спільні онлайн-ігри, розмови та інші активності дають можливість дітям з різних загонів та з різними інтересами познайомитися, подружитися та краще зрозуміти один одного;
- спілкуючись онлайн, діти вчаться чітко формулювати свої думки, поважати думки інших, а також працювати в команді;
- використання інтерактивних технологій робить процес навчання та розвитку більш цікавим та захоплюючим, що може значно підвищити мотивацію дітей;
- інтерактивні технології спілкування дають можливість ділитися своїми думками та почуттями з іншими людьми, що може допомогти їм відчувати себе більш прийнятими та зрозумілими.

Важливо пам'ятати про декілька ключових моментів при використанні інтерактивних технологій спілкування в таборі:

Необхідно забезпечити безпеку дітей в онлайн-середовищі. Це включає в себе встановлення чітких правил поведінки, контроль з боку персоналу та використання відповідних програмних засобів. Не всі діти мають доступ до гаджетів та інтернету. Важливо організувати процес таким чином, щоб всі діти, незалежно від їхніх можливостей, могли брати участь у спільних активностях. Важливо знайти баланс між онлайн- та офлайн-спілкуванням. Діти повинні мати можливість не лише спілкуватися онлайн, але й грати, вчитися та просто жити в реальному світі.

Використання інтерактивних технологій спілкування може стати дійсно цінним доповненням до традиційних методів роботи в таборі. Завдяки таким технологіям табірне життя дітей може стати ще більш цікавим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вахрушева Т. Ю. Нові технології навчання. *Теоретичні основи інтерактивної технології навчання. наук.-метод. зб.* Вип. 44 / М-во освіти і науки України, Наук.-метод. центр вищої освіти. Київ : Науково-методичний центр вищої освіти, 2006. - С. 19-23
2. Радченко М. А. Інтерактивні технології навчання в професійному становленні майбутніх спеціалістів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2014. Вип. 34. С. 299-306.
3. Пометун О., Пироженко Л.. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. *Навчально-методичний посібник.* Київ, 2002. 136 с.
4. Панченков А., Пометун О., Ремех Т.. Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: *Методичний посібник.* – Київ : А.П.Н. –2003.- 72 с.
5. Гевко І. В. Використання інтерактивних технологій в освіті. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія : Педагогічні науки. Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. СХХХІХ (139). С. 53-60.

Артеменко Любов

*Центральноукраїнський державний
університет імені*

Володимира Винниченка

Науковий керівник:

к. п. н., доцент Демченко Ю. М.

ФОРМУВАННЯ SOFTSKILLS ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІ ШКОЛІ

Сучасні умови життя вимагають від фахівці ХХІ століття вміння вільно висловлювати інноваційні та творчі ідеї, співпрацювати з представниками різних галузей діяльності, розуміти механізми взаємодії природничих наук і мистецтва, математики та гуманітарних наук і технологій, усвідомлювати галузі їх застосування, бути здатним до творчості та винахідливості, що виходить за межі STEM-навичок.

STEM (від англ. Science – природничі науки; Technology – технології; Engineering – інжиніринг, проектування, дизайн; Mathematics – математика) – термін, який означає сучасну освітню парадигму в розв’язанні питань освітньої політики та формування навчальних програм на основі інтеграції природничо-математичних дисциплін і технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [2, с. 4, 6].

Вагому роль в навчальному проєкті відіграє педагог-наставник, який окрім мети самого STEM-проєкту закладає педагогічну мету, що загалом полягає в

оволодінні новими знаннями у процесі практичної діяльності. Під керівництвом вчителя, у процесі виконання STEM-проєкту учні засвоюють технологією проєктної діяльності та методи дослідницького пошуку. Діяльність педагога пов'язана з формуванням STEM-компетентності, яку можуть набути учні в процесі STEM-проєкту, але водночас педагог сам потребує нових знань та навичок, пов'язаних із реалізацією STEM-напрямку в освіті. [2, с. 61].

Навчання дітей у початковій школі є періодом життя, коли закладається підґрунтя соціального розвитку – відбувається становлення духовних цінностей, ставлення до оточення, досвід просоціальної поведінки [1]. Тому на етапі навчання в початковій школі в учнів мають формуватися основи soft skills – м'яких навичок, які також називають надпрофесійними. Саме м'які навички дозволяють дитині адаптуватись до різних життєвих ситуацій, успішно взаємодіяти з іншими людьми та бути максимально ефективним.

На Всесвітньому економічному форумі в 2018 році було визначено десять провідних soft skills як комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри надпрофесійних здатностей, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною областю. Це здатність вирішувати складні проблеми, критичне мислення, креативність, навички управління людьми, навички міжособистісного спілкування, емоційний інтелект, здатність робити висновки та приймати рішення, орієнтованість на клієнта, навички ведення переговорів, здатність легко та швидко навчатися новому. Узагальненням цих десяти провідних soft skills є «Four Cs» (Collaboration, Communication, Creativity, Critical thinking) – «Система 4К» (Колаборація, Комунікація, Креативність, Критичне мислення) [10 Top Soft Skills for 2020: What They Are and How To Train Them, 2016].

L. Lippman, R. Ryberg, K. Carney та A. Moore (2015) дотримуються поділу soft skills на п'ять груп: розумові (когнітивні) здатності (критичне мислення, навички вирішення проблем, інноваційне мислення, управління інтелектуальним навантаженням, навички самоосвіти, інформаційні навички); соціальні здатності (міжособистісні навички, групова робота, лідерство, соціальний інтелект, відповідальність,); комунікативні здатності (комунікативні навички, етика спілкування); здатності самоконтролю (здатність контролювати імпульси, спрямовувати та зосереджувати увагу, керувати емоціями та регулювати поведінку, тайм-менеджмент); здатності позитивної самооцінки (емоційний інтелект, емпатія) (Lippman et al., 2015).

Формування softskills (м'яких навичок) під час вивчення математичної освітньої галузі в початковій школі є важливою складовою розвитку учнів. Це полягає у використанні математичних завдань, проєктів та інтерактивних методів навчання для стимулювання таких навичок, як критичне мислення, співпраця, комунікація та творчість. Наведемо деякі способи, які можуть допомогти у формуванні softskills учнів у контексті вивчення математики в початковій школі:

1. Критичне мислення: застосовуючи відкрите питання та проблемні завдання, вчителі можуть сприяти розвитку критичного мислення учнів.

Завдання, які потребують аналізу, оцінки та розв'язання проблем, допомагають учням розвивати вміння обґрунтовувати свої відповіді та розуміти математичні концепції глибше.

2. Співпраця та комунікація: розвиток співпраці та комунікаційних навичок можна досягти через групові проекти та дискусії. Учні можуть працювати разом для вирішення складних завдань, де вони повинні обговорювати свої думки, ділитися ідеями та приймати спільні рішення.

3. Творчість: застосування творчих завдань та методів, таких як задачі на винаходження, стимулює учнів думати нестандартно та знаходити нові шляхи розв'язання проблем. Творчість в математиці може виявитися у винаходженні нових алгоритмів, пошуку неочікуваних рішень або застосуванні математичних концепцій у різних контекстах.

4. Самостійність та впевненість у собі: Надання учням можливостей для самостійної роботи над завданнями та розв'язання складних проблем може сприяти розвитку їхньої самостійності та впевненості у власних здібностях.

5. Адаптивність та рефлексія: сприяйте розвитку учнівської здатності до адаптації до нових ситуацій та вирішення проблем. Підкреслюйте важливість аналізу результатів, виявлення помилок та вдосконалення стратегій розв'язання завдань.

6. Лідерство: завдання, де учні мають можливість приймати роль лідера в груповій діяльності або проєкті, можуть сприяти розвитку лідерських якостей та вмінь працювати в команді.

Використання таких методів навчання не лише сприятиме поглибленню розуміння математичних концепцій, а й буде впливати на розвиток ключових softskills, які є важливими для подальшого успіху учнів у школі та поза її межами. Цілеспрямований розвиток soft skills в освітньому процесі є основою соціалізації особистості дитини, що передбачає підготовку школярів до вирішення різноманітних життєвих проблем та ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горлова А. В. Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції. Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с.

2. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В.. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів : методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

3. 10 Top Soft Skills for 2020: What They Are and How To Train Them (2016). URL: <https://www.game-learn.com/en/resources/blog/top-soft-skills2020-how-to-train-them/>

4. Lippman, L. H., Ryberg, R., Carney, K., & Moore, A. (2015). Workforce connections: key “soft skills” that foster youth. Workforce success: toward a consensus across fields. Child Trends, Inc.

Бабенко Людмила

Уманська гімназія №11

Уманської міської ради

Черкаської області

ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА)

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки, яка зупиняє негативні тенденції та перетворює українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Головна мета – створення школи, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувалося, а й вміння застосовувати їх у житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Ключова зміна для учнів стосується підходів до навчання та змісту освіти, адже головне завдання НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. (2)

Сьогодні в Україні відбувається формування нової освітньої політики, яка передбачає включення кожної дитини в освітній простір і цим забезпечує реалізацію її права на освіту. Сучасна школа повинна виховувати й навчати дітей, які належать до різних етнічних груп та культур, говорять різними мовами, мають різні можливості, інтереси тощо. Тому школа має враховувати ці відмінності й не обмежуватись однаковим підходом до всіх дітей.

У Новій українській школі, важливе місце відводять освітній інклюзії, тобто навчанню дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзивна освіта як забезпечення права на рівний доступ до якісної освіти УСІХ дітей набуває все більшого значення і розвитку в Україні. Це пов'язано з багатьма чинниками зокрема: активністю батьків дітей з порушенням психофізичного розвитку щодо забезпечення можливості для їхніх дітей навчатися у загальноосвітніх навчальних закладах разом із своїми однолітками та проживати в сім'ї, діяльністю громадських організацій, міжнародними зобов'язаннями держави, що зумовлюють відповідну державну політику.

Починаючи з 2011 року відповідні зміни щодо забезпечення інклюзивної освіти введено у законодавчі та нормативно-правові документи, що стосуються усіх ланок освіти-дошкільної, загальної середньої, вищої. (3)

Саме перебування дітей у таких класах дає можливість спілкуватися з однолітками, здобути повноцінну освіту, розвиватися, бути повноцінним учасником навчально-виховного процесу, брати участь у різноманітних конкурсах, заходах, святах, які проводяться у школі. Також інклюзивна освіта дає змогу дітям з особливими потребами реалізуватися у суспільстві. Варто

зауважити, що інклюзія позитивно впливає і на учнів, які виявляють милосердя, повагу, чуйність і розуміння до особливих дітей. Завжди намагаються допомогти, підтримати і бути не байдужими, що також певною мірою готує їх до самостійного життя, до виховання почуття людяності.

Дуже вагома частка роботи належить вчителю класу, в якому організоване інклюзивне навчання. Адже саме він повинен донести дітям важливість такого навчання, вчити емпатійності. Крім того провести роз'яснювальну роботу з батьками класу. Вчитель завжди повинен бути готовий до різних непередбачуваних ситуацій в такому колективі [1].

Відсутність архітектурної доступності та ресурсних кімнат у школах, а також неготовність учителів працювати з дітьми з особливими освітніми потребами – найбільш розповсюджені проблеми при відкритті інклюзивних класів.

Реалізуючи концепцію НУШ потрібно приділити велике значення та увагу питанню запровадження та реалізації інклюзивної освіти.

Отже, зміни в усіх аспектах шкільного навчання та проведення реформ дає можливість зробити освіту якісною та поглибленою. Не роблячи дискримінації серед учнів. Переважна більшість відповідних змін не стосується лише дітей з особливими освітніми потребами. Вони є частиною ширшої реформи у сфері освіти, необхідної для покращення її якості та відповідності, а також заохочення всіх учнів досягти вищого рівня у навчанні [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – Київ : Контекст, 2000. 336 с.

2. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: URL:<https://decentralization.ua/education/nova-ukrainska-shkola>.

3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

4. Санкович М. Інклюзивна освіта : проблеми та шляхи впровадження в опорному ЗЗСО [Електронний ресурс] / Марія Санкович – Режим доступу до ресурсу : URL: <https://naurok.com.ua/inklyuzivna-osvita-problemi-ta-shlyahi-vprova-dzhennya-v-opornomu-zzso-z-dosvidu-yablunickogo-liceyu-295526.html>.

Бардашова Кароліна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Волошина Г. П.**

ВИДИ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ

Аналіз педагогічної літератури дає можливість розкрити значення нетрадиційних форм навчання, яке полягає в тому, що вони:

- урізноманітнюють форми роботи з учнями;
- сприяють вихованню творчої особистості школярів;
- дозволяють повніше врахувати особливості навчального матеріалу;
- вимагають розробки технології застосування нових освітніх форм;
- сприяють раціональному використанню навчального часу;
- підвищують продуктивність роботи учнів на уроці;
- розширюють функції вчителя.

Уперше спроба класифікувати нетрадиційні форми навчання, залежно від їх способу спілкування суб'єктів навчання була зроблена у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук Н. Стяглик у 1994 році «Нетрадиційні форми навчання і їх вплив на якість навчального процесу в школі» [3].

Залежно від історії їх розвитку, Н. Стяглик визначає дві групи:

- «пульсуючі», тобто форми навчання, які відомі в педагогіці давно, але в силу соціальних та інших умов, потреб частота їх застосування в практиці різна;
- «нестандартні форми» – це форми, які раніше не застосовувались і відрізняються оригінальністю їх організації. Вони в основному виникли в останні роки під впливом засобів масової інформації.

Відповідно до реалізації основних компонентів навчання під час розв'язання дидактичних завдань освітнього процесу дослідниця виділяє такі групи:

- нетрадиційні форми цілісного розв'язання завдань навчання (прийняття мети, організація сприйняття, осмислення, закріплення, застосування змісту того, що засвоюється, контроль та самоконтроль);
- «пролонговані» форми, які не реалізують дидактичних завдань під час проведення, вони потребують тривалої підготовки [3].

Аналіз педагогічної літератури, практичного досвіду вчителів дав змогу виділити кілька десятків різних типів нетрадиційних уроків. Схарактеризуємо деякі психолого-педагогічні особливості різних видів нестандартних уроків: *урок-лекція; урок-семінар; уроки-змагання; урок-брейн-ринг; урок-КВК; урок-вікторина; урок-суд; урок-новела; урок-залік; урок-огляд знань; урок-конференція; урок-розслідування; урок-екскурсія; урок-есе; урок-композиція; дослідницькі уроки* [2].

Значущість таких уроків безсумнівна: це і повторення вивченого матеріалу (віршів, пісень, розв'язування нетрадиційних завдань), і розширення кругозору дітей. Особливо цінним у педагогічному плані є те, що в процесі проведення таких нестандартних занять у школярів формується пізнавальний інтерес – бажання виконати музичний (поетичний) твір чи розповісти про нього своїм однокласникам. А цей інтерес може впливати на подальшу освіту (самоосвіту) дитини. Також уроки – звіти сприяють розвитку артистизму, мислення, мовлення, вміння спілкуватися, виховують культуру поведінки. Не слід забувати і про психологічні особливості молодшого школяра: кожній дитині треба дати можливість самоствердитися [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лухтай Л. К. Нестандартний урок. *Початкова школа*. 1992. № 3-4. С. 31-32.
2. Савченко О. Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності. *Початкова школа*. 2012. № 3. С. 1-6.
3. Стяглик Н. І. Нетрадиційні форми навчання і їх вплив на якість навчального процесу в школі /дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. ХДПУ, 1994. 184 с.

Бойко Богдана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Волошина Г. П.**

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Велике виховне значення мають звичаї та обряди українців. Особливо багато з них пов'язані з «зеленими святами» (інші назви – Клеціальна неділя, Трійця), а також із святом Івана Купала. Скільки життєвостверджуючих і високопоетичних пісень, легенд, переказів оживають у народній пам'яті в дні підготовки й відзначення цих свят! Скільки дотепності й кмітливості, винахідливості, одним словом, творчості проявляється в процесі виконання обрядів на честь цих свят!

Найефективнішим з виховної точки зору в цьому світі є активна участь дітей разом із батьками, вчителями. Наприклад, літні свята зажинок і обжинок естетично обрамляють жнива як найвідповідальнішу подію народного календаря.

Батьки і вчителі мають сприяти тому, щоб учні брали активну практичну участь у цих святах. Крім цього, на уроках і позакласній роботі школи має широко реалізовуватися програма зажинкових і обжинкових пісень, хороводів та інших компонентів цих традиційних обрядів.

Практична участь учнів у жнивах, зажинках і обжинках, у відповідних звичаях і обрядах залишає глибокий слід у душі вихованців.

Для кожного учня також життєво необхідним є вивчення прогнозуючого потенціалу народного календаря, який торкається змін погоди, уміння знати народні прикмети: «Вінця навколо сонця – на дощ», «Небо над лісом посиніло – буде тепло», «Зірки стрибають – на мороз», «Не до Різдва йде, а до Великодня: вночі тріщить, а вдень плющить» тощо [1].

Продовжуючи традиції народного передбачення, учні переконуються в тому, що люди праці проводили постійні спостереження за сонцем, місяцем, небом, хмарами, вітром, рослинами й тваринами, відкриваючи певні закономірності й фіксували їх у прислів'ях, приказках, прикметах. Народ помічав за народним календарем закінчення літа знаменує день Маковея, «Першого Спаса». У цей день можна було востаннє робити хліборобські толоки. За народними спостереженнями, починається відліт у вирій ранніх птахів. У храмах освячують воду, квіти, голівки маку. З серпня починається другий, або «Великий Спас». Це одне з найбільших народних землеробських свят. Зібрані овочі, фрукти, ягоди, гриби, мед тощо несуть освячувати до храмів. Це і день, поминання померлих родичів.

Народні передбачення сприяють правильному веденню господарства, готують учнів до самостійної трудової, виробничої діяльності. Наприклад: «Дощ на зелені святки – будуть великі достатки», «Сонце в кругах – до урожаю», «На стрітення обертається птиця до гнізда, а хлібороб – до плуга», На Благовіщення виносять вулики з бджолами тощо [1].

Календарні прогностичні спостереження, мудрі настанови народу привчають учнів все глибше розуміти природу рідного краю, вчасно ставити й розв'язувати природоохоронні завдання, уникати зайвих турбот, ускладнень у житті, не допускати прорахунків у господарських справах.

Матеріали про народний календар як прогностик використовуються на уроках народознавства, рідної мови та літератури, географії, фізики, астрономії, в багатогранній позакласній і позашкільній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воропай О. Звичай нашого народу : Етнографічний нарис: У 2 томах. Київ : 1991. Т. 1-2.
2. Гнутень Я. В. Виховна робота в сучасних умовах : теорія і методика Тернопіль : Мандрівець, 2013. 423 с.
3. Шаповал Л. І. Словник етнографічних (етнологічних) понять і термінів: термінологічний словник. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2-е вид. змінене і перероб. Полтава : АСМІ, 2016. 298 с.

Бондаренко Мирослава

Центральноукраїнський

державний університет

імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

д. п. н., професор Радул О. С.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ЗПО

Формування творчої особистості в системі безперервної освіти держави є складним і довготривалим процесом, який вимагає багато сил і часу. Заклади позашкільної освіти органічно забезпечують потреби сучасних дітей у творчій та професійній самореалізації та самовизначенні, створюють оптимальні психолого-педагогічні умови для змістовного проведення дозвілля тощо. Основою розуміння виховного потенціалу позашкільних навчальних закладів є теоретичні підходи до проблеми виховання особистості (І. Д. Бех, Г. Г. Ващенко, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинський, О. В. Сухомлинська та ін.), методологічні засади позашкільної освіти (О. В. Биковська, В. В. Вербицький, Г. П. Пустовіт та ін.).

Позашкільне виховання і навчання слід розглядати як розкриття найвужчих перспектив розвитку особистості в різноманітних соціально-освітніх інститутах, серед яких позашкільні заклади мають стати центром мотиваційного розвитку особистості, професійного самовизначення та самореалізації (Г. П. Пустовіт) [3, с. 36-37.].

Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів необхідно сприймати в контексті таких основних показників:

- різноманітність змісту і форм позашкільної освіти, її реалізація на засадах добровільності та індивідуального, особистісно орієнтованого підходу до кожного учня створює можливості для індивідуалізації та диференціації навчання і виховання: дитині надається право вибору; зміст і форма навчання, що відповідають її індивідуальним інтересам і здібностям, очікуванням власного розвитку тощо;

- включення в новий колективний, соціокультурний простір закладу розширює можливості розвитку особистості, формування її системи цінностей, може мати корекційну, компенсаторну роль у формуванні особистості учня;

- позашкільні навчальні заклади проводять значну організаційно-масову роботу з дітьми та учнівською молоддю, що створює широкі можливості для розвитку, соціального становлення та творчого самовираження.

Серед умов реалізації ключових положень Концепції художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів найважливішими є творчо-інноваційний напрямок діяльності педагога,

інтеграція компетентнісного та загальнокультурного підходів, творчо-інноваційна спрямованість діяльності педагогів, а також створення ефективних педагогічних систем розвитку, біологізація позашкільного освітнього середовища, створення організаційно-педагогічних засад психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу, налагодження ефективного інформаційно-методичного забезпечення та обміну досвідом.

Засобами реалізації завдань художньо-естетичного виховання учнів є:

- науково-методична та організаційно-технічна діяльність педагогів;
- методико-педагогічне моделювання/планування;
- оригінальні методи навчання;
- перспективний педагогічний досвід;
- упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- соціально-педагогічні програми та проєкти спільно з науковими установами, закладами та культурно-мистецькими центрами, силовими структурами.

Робота з раннього творчого розвитку дітей є інноваційним, актуальним та соціально обумовленим напрямом позашкільної освіти, що забезпечує формування первинного досвіду комунікативної та творчої взаємодії дітей в освітньому соціумі. Серед основних напрямів позашкільної освіти для нашого дослідження особливо цікавим є напрям *«художньо-естетичне виховання»*. Розглянемо особливості естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку в закладі позашкільної освіти детальніше.

Художньо-естетичне виховання – традиційний напрям позашкільної освіти, який охоплює послідовну виховну діяльність, спрямовану на формування у дітей естетичного погляду на життя, сприйняття та розуміння образотворчого мистецтва, природи, міжособистісних стосунків і мистецьких потреб, здатність до художньої творчості. Актуальність педагогічної роботи в даному напрямку визначається необхідністю естетичного виховання підростаючого покоління, розвитку художньо-естетичного смаку дітей і підлітків, розвитку їх специфічних творчих компетентностей (образотворчих, вокальних, хореографічних, театральних тощо). Основою процесу естетичного виховання є спільна діяльність педагога та дитини, спрямована на розвиток її здібностей до сприймання краси, художніх цінностей і продуктивної діяльності.

Найважливішими складниками естетичного виховання є: пізнавальні інтереси, задатки та здібності до образотворчого мистецтва; прояв естетичних почуттів, смаків, зацікавленості образотворчим мистецтвом, художньою та естетичною культурою; теоретичні знання, практичні вміння та навички в самостійній образотворчій діяльності; ціннісне та шанобливе ставлення до образотворчого мистецтва, національних традицій і звичаїв, художньої культури. До загальних умов естетичного виховання належать:

- правильно організоване середовище, в якому росте і виховується дитина;
- використання в оформленні приміщень закладу позашкільної освіти творів мистецтва (репродукції картин, графіка, скульптури тощо);
- залучення дітей до художньої діяльності тощо.

Основними засобами естетичного виховання визначено: образотворче мистецтво та його види, зокрема декоративно-прикладне, природа, побутові умови, суспільна праця, навколишнє середовище тощо.

На заняттях з декоративного малювання з учнями 6-7 років, педагог повинен враховувати досвід та успіхи, яких досягли діти на попередньому рівні навчання. На уроках образотворчого мистецтва необхідно активно використовувати твори народного мистецтва, вивчати прийоми малювання пензлем, розвивати естетичне сприйняття дітей. Зміст декоративної роботи з учнями початкових класів значно складніший. На заняттях з декоративного малювання учні повинні отримати певні естетичні знання: про народну іграшку з глини, про техніку виразного малювання. Відбувається подальша систематизація умінь і навичок створення власних візерункових композицій.

У курс педагогічного керівництва дитячою декоративною творчістю органічно вписується група методичних прийомів, які використовуються в роботі з дітьми молодшого шкільного віку: бесіда про твори народного мистецтва; усне малювання, яке передбачає створення сюжету за допомогою декоративних засобів; техніка малювання пензлем; використання аплікації як елемента, що організовує декоративну композицію, і як засобу реалізації дійсності для декоративного узагальнення [5].

У роботі з дітьми молодшого шкільного віку педагог повинен враховувати рівень сенсорного та естетичного досвіду дитини. Активне включення природних матеріалів у декоративну роботу допомагає адаптувати цей рівень до розширення досвіду учня шляхом спостереження за навколишнім середовищем. Учитель повинен уміти поєднувати розвиток мислення і мовлення молодших школярів з естетичним пізнанням і художнім розвитком. Ознайомлення учнів із звичайними предметами мистецтва має стати приводом для серйозної дискусії про зміст естетики в мистецтві та дійсності, про формування сучасного стилю та моди, про специфіку системи образотворчих і виражальних засобів декоративно-прикладного мистецтва на рівні з іншими видами мистецтва. Роль народних художніх промислів в естетичному розвитку учнів дуже важлива:

1. Розвиток творчих здібностей дитини. Розфарбовуючи картинку, дитина починає більше відчувати колір (помічає найважливіший колір, який характеризує ту чи іншу картинку; чи гармоніюють кольори між собою); вчиться правильно вибудовувати картинку.

2. Розвиток технічних навичок. Дитина опановує різні техніки малювання фресок залежно від їх виду.

3. Виховання інтересу до образотворчого мистецтва. Якщо вчитель зуміє правильно організувати роботу на заняттях, дитина дійсно зацікавиться не тільки цим видом діяльності, а й мистецтвом в цілому.

Отже, якщо вчителю справді вдалося зацікавити дітей цим видом мистецтва, то можна вважати, що він майже зацікавив дітей мистецтвом взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : Підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.

2. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [Вербицький В. В., Литовченко О. В., Ковбасенко Л. І. та ін.]; за ред. О. В. Литовченко. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.

3. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів навчання і виховання : Монографія. Суми : Університетська книга. 2008. Кн. 2. С. 36-37.

4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид, доповн., переробл. Київ : Богданова А. М., 2009. 226 с.

5. Художньо-естетичне виховання творчої особистості засобами позашкільної освіти : методичний посібник / упорядн. В. Ю. Гаврилюк, Т. А. Слободянюк, А. А. Розумнюк; КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти». Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 144 с.

Бродецька Вікторія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

викладач **Загоруйко Н. П.**

ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Глобалізація, співіснування сотень мільйонів людей у полікультурному просторі та входження України до європейської спільноти ставить перед українським суспільством проблеми, вирішення яких потребує змін в освітній політиці, в теорії та практиці навчально-виховного процесу. Крім того, загострюється проблема навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я та подальшого їх включення до всіх сфер життя суспільства.

Вище зазначена проблема вирішується в європейських країнах за допомогою включення в освітній процес системи інклюзивного навчання та виховання. Саме система інклюзивного навчання визнана одним з перспективних та ефективних напрямів освіти та виховання успішної та культурної молоді людини, здатної вести діалог із представниками різних культур та суспільств.

Виховання такої молоді в сучасних умовах взагалі і в умовах інклюзивного навчання неможливе без уваги до формування навичок міжособистісного спілкування. У зв'язку з цим перед сучасним вчителем в закладі з інклюзивною формою навчання постають досить складні проблеми. До таких проблем відносяться: психологічна готовність та кваліфікаційна підготовка самого

вчителя; психологічна готовність дітей та їх батьків до зустрічі та навчання з дитиною з особливими освітніми потребами; додаткове психологічне та розумове навантаження на дитину з особливими освітніми потребами; відсутність необхідних навчальних, дидактичних та технічних засобів навчання; готовність приміщення до прийому дітей із особливостями фізичного розвитку.

Організація міжособистісного спілкування учнів молодшого шкільного віку в умовах інклюзивної освіти є важливою науковою проблемою, яка вимагає комплексного підходу та досліджень. Наукова спільнота активно вивчає цю проблему з метою розробки ефективних стратегій та методик, спрямованих на покращення соціальної адаптації та спілкування дітей з різними особливостями розвитку в шкільному середовищі. Деякі ключові аспекти цієї наукової проблеми включають: розвиток ефективних методів спілкування: Дослідження способів, які найбільш ефективно сприяють взаємодії між учнями з різними потребами та можливостями, включаючи комунікативні стратегії, взаємну підтримку та емоційне розуміння; створення інклюзивних середовищ: розробка підходів до створення таких умов, де кожен учень може відчувати себе повноцінним учасником шкільного життя, без обмежень через особливості свого розвитку; дослідження психологічних аспектів міжособистісних взаємодій учнів з різними потребами, включаючи розвиток самосвідомості, емпатії та соціальних навичок; роль вчителя інклюзивної освіти: Аналіз ролі вчителя у створенні позитивного соціального клімату, підтримці міжособистісних відносин та виробленні навичок спілкування в усіх учнів, незалежно від їхніх особливостей; вплив інклюзивної освіти на розвиток особистості.

Проблематика запровадження інклюзивної освіти в ЗЗСО України знайшла відображення в численних публікаціях сучасних дослідників: Н. Ашиток досліджує проблеми та перспективи розвитку освітньої інклюзії в умовах реалій української системи освіти, в роботах Ю. Бойчука вказується на актуальні зарубіжні тенденції розвитку інклюзивної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, І. Бондар вивчав інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. А. Колупаєва в своїх дослідженнях зверталась до витлумачення теоретико-методологічних засад організації навчання дітей з особливими освітніми потребами та висвітлення питання забезпечення професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі, О. Комар розглядає різноманітні аспекти підготовки майбутнього вчителя в системі цілісної національної освіти, зокрема звертається до застосування інтерактивних технологій у фаховому навчанні майбутніх учителів початкової школи для розвитку готовності до організації освіти школярів в інклюзивному освітньому просторі. В роботі І. Малишевської знаходимо відомості про актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти в Україні та зарубіжний досвід інклюзивних тенденцій в освіті.

Основні аспекти, які варто досліджувати, включають:

Соціальні взаємодії: Розуміння динаміки групової взаємодії та взаємин між учнями різного типу потреб у спілкуванні, врахування взаємодії з однолітками та вчителями.

Культурні аспекти: Врахування культурних та етнічних відмінностей, які можуть впливати на спосіб спілкування та сприйняття один одного.

Психологічні фактори: Дослідження особливостей психічного розвитку учнів та їх вплив на спілкування, включаючи розвиток емпатії, соціальних навичок та самооцінку.

Педагогічні підходи: Вивчення ефективних методів навчання та виховання, спрямованих на розвиток спілкування та соціальних навичок учнів.

Дослідження в цій області допоможе вдосконалити практику інклюзивної освіти, розробити інноваційні методи та стратегії, спрямовані на підтримку всебічного розвитку кожного учня і формування позитивного соціального середовища в школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аніщук А., Мойсеєнко Ю. (2020). Дитяча література як засіб формування світосприйняття у дітей 5-6 років. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 1, № 28, с. 102–107.

2. Базалук О. О. Світобудова : жива і розумна матерія (історико-філософський та природничо-науковий аналіз у світлі нової космологічної концепції) : Монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 412 с.

3. Бех І. Виховання особистості: Сходження до духовності : [наук. видання]. Київ : Либідь, 2006. 272 с.

4. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1 : *Особистісно орієнтований підхід* : теоретико-методологічні засади : навч.-метод. видання. Київ : Либідь. 2003. 280 с.

5. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–7.

Булавцева Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Волошина Г. П.**

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ДУХОВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

В умовах сьогодення важливого значення набуває відродження нашої духовності. Відродження України, її духовності, неможливе без народної пісні, яка жила вічно з нашим багатостраждальним народом, і дійшла до нас як неоціненний скарб, що підтримував українця впродовж всього його життя.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив конкретизувати три схожих поняття «фольклор», «музичний фольклор», «дитячий фольклор»:

- 1) фольклор – це все, що твориться народом і передається традиційно;
- 2) музичний фольклор – вокальна (переважно пісенна), інструментальна, вокально-інструментальна та музично-танцювальна творчість народу;
- 3) дитячий музичний фольклор – відбиває динаміку життя дитини від колиски до юності та загальне людське життя у всьому розмаїтті його форм [4, с. 138-143].

Дослідження особливостей та педагогічних можливостей українського музичного фольклору доводить, що він, як феномен вітчизняної народної творчості, концентрує в собі народну філософію, етику й естетику має неоціненне значення в сучасній педагогічній практиці і є невід'ємною частиною духовного виховання. Важливість сучасного виховання на засадах національних традицій загострюється поширенням негативних явищ у суспільстві, зокрема у молодіжному середовищі (масована деформація ціннісних орієнтирів, зниження рівня національних авторитетів, ослаблення культурних генотипів), що зумовлює нагальну потребу розкрити перед молодими людьми можливості творчого розвитку й самовдосконалення, протиставити переваги здорового способу життя, культурної організації дозвілля на основі здобутків національної культури. Усе це вимагає реальних кроків з боку держави, освітніх і просвітницьких установ, закладів науки й культури, вчених і практиків. Вагому роль у цьому відіграє український фольклор, який в усі часи означав передусім світогляд і систему цінностей, унікальну культуру країни та її народу, систему виховання, основу на духовному й моральному фундаменті, на якому виховується особистість.

Музика здатна глибоко й правдиво передати майже всю різноманітність явищ дійсності, тому життя народу нерозривне з піснею, без якої не відбувалася жодна значна подія. Фольклор обслуговує дитину з самого її народження (колискові, дитячі пестушки і усмішки). В цих піснях відтворено світогляд українців, їхній побут і культуру, працелюбність, пошану до дорослих, любов до рідного краю.

Виховання духовності – це основна мета музичного виховання в школі, яка ставить за основу збагатити духовний світ підрастаючого покоління, сформувати музичну культуру як найважливішу умову моральної культури.

Отже, не викликає сумніву, що доцільно використовувати український музичний фольклор з виховною й навчальною метою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кутова А. Національне виховання – джерело особистісного розвитку дитини. *Дошкільне виховання*. 2002. № 4. С. 3-5.
2. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів : теорія та практика: монографія. Суми : ВВП «Мрія» ТОВ. 2010, 400 с.
3. Ройченко І. В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах. Навчально-методичний посібник Вінниця : ММК, 2016. 54 с.

4. Українська фольклористика. Словник-довідник / Укладання і загальна редакція Михайла Чорнопиского. Тернопіль : підручники і наука. Освіта. 2008. 448 с. С. 396-397.

Булка Василь

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., професор **Якимчук Б. А.**

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сім'я – є найкращим середовищем для розвитку дитини і відіграє важливу роль у формуванні особистості молодшого школяра. Однак, деякі аспекти, пов'язані зі складом сім'ї, станом її внутрішніх взаємин чи нерівними позиціями батьків у вихованні можуть призводити до порушень у поведінці дітей і навіть до негативних явищ у розвитку їх психічного здоров'я [3].

Для гармонізації сімейних відносин батькам варто слідувати деяким правилам, нормам поведінки – слідкувати за виразом обличчя при розмові з дитиною, похмуро зведені брови, «спотворене» обличчя – «психологічний ляпас» дитині; показувати особистий приклад ефективною поведінки, не допускати спалахів гніву, злих висловлювань, проявів бажання помститися комусь; використовувати в спілкуванні спокійний та доброзичливий тон тощо [4].

У кожній родині об'єктивно складається певна, далеко не завжди усвідомлена, система виховання. Тут мається на увазі і розуміння цілей виховання, і формулювання його завдань, і більш–менш цілеспрямоване застосування методів та прийомів виховання. А саме основне врахування того, що можна і чого не можна допустити у відношенні до дитини.

Науковці виділили чотири тактики виховання, які відповідають чотирьом стилям дитячо-батьківських відносин, що і є передумовою та результатом їх виникнення: диктат, гіперопіка, «невтручання» і співробітництво. Кожна з цих тактик несе за собою певний продукт діяльності – бажаний чи незапланований, позитивний чи негативний. Диктат у родині виявляється в систематичному стримуванні одними членами сім'ї (здебільшого дорослими) ініціативи та почуття власної гідності інших. Батьки, звісно, можуть і повинні висувати вимоги до своєї дитини, виходячи з норм та цілей виховання, але ті з них, хто віддає перевагу наказам та насильству, зіштовхуються з опором дитини, який супроводжується спалахами гніву, обманом, а інколи і відвертою ненавистю.

Бездоглядна авторитарність батьків систематичне позбавлення права голосу дитини, ігнорування її думок та інтересів – усе це гарантія серйозних

психічних розладів. Гіперопіка в сім'ї пояснюється системою відносин, при яких батьки, забезпечуючи своєю працею, задоволення всіх потреб дитини, захищають її від будь-яких турбот та зусиль, переймаючи їх на себе. Питання про активне формування особистості молодшого школяра відходить на другий план. Батьки, по суті, постійно блокують процес підготовки їх дітей до подальшого зіткнення з реальністю. Це призводить до непристосованості дитини в соціумі, невмінні поводити себе в колективі, несамостійності. Як наслідок цього, можуть виникати психічні порушення. На визнанні можливості і навіть доцільності незалежного існування дорослих від дітей базується тактика «невтручання». При цьому передбачається те, що можуть співіснувати два світи: дорослі і діти, проте ні тим, ні іншим не слід переходити допустиму лінію у відносинах.

Найчастіше в основі даного явища лежить пасивність батьків. В результаті цього неусвідомлена дитина пристосовується до самостійності, як належної, і в конкретних ситуаціях не здатна мислити та діяти як потрібно. Співробітництво передбачає опосередкованість міжособистісних стосунків у сім'ї загальними цілями і завданнями спільної діяльності, її організацією і високими моральними цінностями. В ній дитина здатна розвиватися повноцінно, відкидається ризик порушення її психічного здоров'я.

Порушення в дитячо-батьківських відносинах часто призводить до виникнення певних станів у родині:

«Прийняття – відкидання» – виражає загальне емоційне позитивне прийняття, або емоційне негативне відкидання ставлення до дитини.

«Симбіоз» – контактність та взаємодія дитини й дорослого, віддзеркалення міжособистої дистанції дитини і дорослого.

«Авторитарна гіперсоціалізація» – жорсткий контроль за дитиною, власність.

«Кооперація» – заснований на демократичних принципах виховання [1].

Ще однією складовою чинника формування психічного здоров'я дитини є «важкі ситуації». Вони пояснюються певними обставинами, що склалися в родині, і мають безпосередній вплив на усіх її членів, особливо дітей.

Щоб уникнути виникнення «важких ситуацій» батькам потрібно: якомога частіше розмовляти з дитиною, пояснювати незрозумілі для неї явища і ситуації, суть заборон та обмежень; допомогти навчитися висловлювати свої бажання, почуття та переживання, розмовляти на життєві теми. Не відповідаючи нормам дитячо-батьківські відносини, явище «важких ситуацій» призводить до порушення психічного здоров'я дитини [2].

Сім'я має вирішальний вплив на формування особистості дитини. Спілкуючись з мамою і татом, братами та сестрами, дитина засвоює ставлення до світу, думає і говорить так, як інші в її родині. Ставши дорослою, вона може свідомо не приймати деякі риси своєї сім'ї, проте несвідомо все одно несе в собі манеру поведінки, мови, якості характеру, закладені родиною.

Сім'я, як фактор психічного розвитку дитини, є тим осередком суспільства, в якому відбувається формування нового життя людини, в якому вона отримує підтримку і допомогу, в якому навчається любові до інших. Щоб поширити

позитивний, і зменшити до мінімуму негативний вплив сім'ї на розвиток дитини необхідно пам'ятати певні правила, що мають виховне значення: брати активну участь в житті сім'ї; якомога частіше знаходити час, щоб провести його якісно з дитиною; цікавитися труднощами та проблемами, які виникли у дитини; поважати право дитини на власну думку; вміти стримувати власні інстинкти і ставитися до дитини як до рівноправного члена соціуму [5]. З огляду на це сім'я має визначальний вплив на психічний розвиток дитини. Саме в сім'ї закладаються основи успіху дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками, впевненість у собі, мотивація успіху у навчанні та ряд інших факторів, які ми називаємо успішною соціалізацією. Бездоглядність, девіантна поведінка, надмірна агресія, жорстокість, насильство, суспільна пасивність беруть початок з порушень сімейних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильковська С. І., Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д. та ін. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медикопедагогічної консультації. Київ, 2015. 66 с.
2. Обухівська А. Г. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі. Київ, 2012. 128 с.
3. Токарева Л. Д., Психологічний вимір дозвілля дошкільника у сім'ї. Актуальні проблеми психології. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Психологія розвитку дошкільника*. 2011. С.313-328.
4. Царькова О. В., Прокоф'єва О. О., Каткова Т. А., Варіна Г. Б.. Комплекс психолого-методичних порад батькам та педагогічним працівникам, які виховують гіперактивну дитину з синдромом дефіциту уваги : навч.-метод. посібник. Мелітополь, 2019. 67 с.
5. Єськова А. О. Психологічні особливості виявлення та подолання гіперактивності у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2006. Вип. 31. С. 243-248.

Василенко Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дячук П. В.**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Згідно Концепції екологічної освіти України зміст екологічної освіти та виховання включає дві ланки – формальну і неформальну. До першої належить загальна система освіти, що існує на рівнях: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Друга ланка – неформальна освіта – має просвітницький характер, формує екологічну свідомість і культуру населення та здійснюється засобами масової інформації, релігійними структурами, громадськими організаціями, просвітницькими і культурними центрами, партіями тощо. Сюди, також, відноситься сімейно-родинне виховання, яке, у свою чергу, залежить від екологічної культури та освіченості батьків, родичів, сусідів, нації в цілому.

Екологічна освіта й екологічне виховання спрямовані на взаємодію людини з природним середовищем, оптимізацію соціоприродних відносин, підвищення рівня екологічної культури, формування якої починається з раннього віку. Від міцності сформованості її складових (знання, переконання, свідомість, любов до природи) залежить подальше ставлення особистості до навколишнього середовища.

Підтвердженням того, що екологічна освіта та виховання набувають сьогодні державного характеру, свідчить законодавчо-нормативна база, зокрема «Основні засади державної екологічної політики України на період до 2030 року», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції «Нова українська школа».

Важливі положення з визначеної проблеми представлені у міжнародно-правових документах, насамперед резолюціях: Європейської робочої групи щодо екологічної освіти та виховання, Резолюції з екологічної освіти Європейського Парламенту та ін.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що виховання учнів початкової школи активно досліджується вітчизняними і зарубіжними вченими. Її теоретико-методологічні засади обґрунтовувалися під впливом ідей мислителів різних історичних періодів, у тому числі вітчизняних учених: К. Ушинського, В. Вернадського, В. Сухомлинського та ін.

Історико-педагогічний, загальнопедагогічний і психологічний аспекти виховання ціннісного ставлення учнів до природи вивчали П. Бачинський, Г. Білявський, Н. Грейда, Т. Гритченко, Н. Щокіна, О. Коберник,

М. Крисаченко, І. Костицька, С. Шмалей, М. Дробноход, Л. Нечепоренко, В. Червонецький, В. Вербицький, та ін.

Вагомий внесок у вирішення проблем екологічної освіти, опрацювання її теоретико-методологічних положень здійснили: Л. Білик, Л. Лук'янова, К. Ситник, А. Степанюк, О. Плахотник, Г. Пустовіт та ін.

Екологічна освіта повинна давати усвідомлення, розуміння і осмислення причинно-наслідкових зв'язків в системі «природа-людина- суспільство», щоб дитина уміла взаємодіяти з природою, знайти правильний баланс особистих (і/або суспільних) інтересів з природними і визначитися з вибором поведінки, на кожному віковому етапі розвитку, відповідно до поставлених культурних задач. Результатом екологічної освіти повинна стати екологічна свідомість, яка за допомогою педагогічних методів і прийомів наповнюється когнітивним, процесуальним, етичним і поведінковим компонентами. Когнітивний компонент представлений системою наукових екологічних і суміжних знань, процесуальний – екологічним мисленням, етичний – екологічним імперативом, поведінковий – є зовнішнім проявом свідомості людини і виражається в його поведінці, способі життя.

На підставі цих визначень можна зробити наступні висновки. Екологічна освіта (ЕО) – це процес і результат засвоєння систематизованих екологічних знань, умінь і навиків, як одного з аспектів загальної освіти, який є необхідною умовою підготовки людини до життя і праці відповідно до екологічних законів. Екологічне виховання (ЕВ) – це процес систематичної і цілеспрямованої дії на духовний і фізичний розвиток особи в цілях підготовки її до екологічно грамотного виробничого, суспільного і культурного життя.

Ці визначення цілком відповідають сучасним уявленням про екологічну освіту і екологічне виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція екологічної освіти України. Затверджена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 р. №13/6-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення 11. 01. 2022).

2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19/card4#Future>

3. Стандарти вищої екологічної освіти України: сучасний стан та проблеми реалізації / уклад. Сафранов Т. А. та ін. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Серія «Екологія». 2017. Вип. 16. С. 141–149.

Вітвіцька Світлана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дячук П. В.**

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні розвиток творчої активності учнів є одним з головних завдань системи національної освіти. Згідно з проектом Державного стандарту, метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Це в свою чергу потребує від вчителів створення нових умов, пошуку інноваційних форм та методів навчання, зміну процесуально-діяльнісного характеру навчально-виховного процесу, в якому особливе місце відводиться залученню учнів до творчої діяльності, зокрема розвитку творчої активності.

Л. Виготський стверджував, що «творчий потенціал є у всієї людської популяції на землі». Виходячи з даного положення, можна зробити висновок про те, що розвиток творчої активності особистості сприяє розвитку суспільства в цілому. І для досягнення цієї мети необхідно розробити і впровадити в освітню систему таку психолого-педагогічну модель, яка буде сприяти розвитку творчої особистості в молодшому шкільному віці.

Сучасна система початкової освіти має невикористані ресурси розвитку творчих здібностей молодших школярів. Для ефективності даного процесу необхідно сформувати таку систему форм та методів навчання, яка сприяла б розвитку творчої активності молодших школярів. Оптимальним є навчання, пов'язане з наявністю проблемної ситуації, з пошуком та обробкою великих обсягів інформації та їх візуалізації, що сприятимуть підвищенню потенційних можливостей і інтересу дітей до творчої діяльності.

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що головною метою початкової освіти є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та індивідуальних здібностей особистості, які забезпечать їй досягнення життєвого успіху. Тому зараз все більше уваги приділяється питанням формування творчої особистості молодшого школяра, де одним з головних завдань виступає розвиток її творчих здібностей.

Психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Виготського, В. Моляко, В. Рибалки, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої О. Леонтьєва та ін. Особливе значення мають роботи, що розкривають механізм творчості (Я. Пономарьов, В. Рибалка, Б. Теплов та ін.); етапи творчого процесу (Д. Дьюї, А. Лук, П. Якобсон та ін.); структуру творчого потенціалу (Т. Браже, Р. Глуховська, Є. Колеснікова,

М. Котюсова, Ю. Кулюткін, І. Мартишок, Л. Московичова, В. Овчинніков, О. Попель, Є. Яковлева та ін.).

У філософському аспекті сутність творчості визначається як діяльність, в процесі якої є становлення нової матеріальної чи духовної цінності для людини та створення неповторних, унікальних ідей, виявлення нового, особливостей, понять та закономірностей, а також прийомів та методів дослідження та зміна матеріального світу або духовної культури.

Отже, у філософському значенні поняття «творчість» пов'язується з діяльністю людини та її індивідуальними психологічними якостями та осмисленням сутності природи творчих здібностей особистості, які залежать від того світогляду, який має дослідник.

Інформатизація освітнього процесу в початковій школі передбачає застосування технічних засобів на базі сучасних персональних комп'ютерів в освітньому процесі під час вивчення навчальних дисциплін, що надає потужні можливості для опанування матеріалу з певного предмета. Використання комп'ютера у процесі навчання має досить широкий діапазон: від урахування вікових та індивідуальних особистісних рис молодших школярів, перевірки рівня оволодіння ними навчальним матеріалом до застосування дидактичних комп'ютерних ігор.

Інформаційні технології доцільно використовувати під час уроків і в позакласній діяльності, завдяки чому можливо розширювати потенціал процесу навчання, забезпечувати нові способи усвідомлення навчальної інформації через упровадження цікавих ідей, реалізації творчих задумів, для оволодіння змістом навчальних предметів у початковій школі.

Крім того, можливості сучасної системи початкової освіти та проведення уроків значно розширюються у разі використання мультимедійних, інтерактивних і мережевих інформаційних технологій. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій, специфіка їх застосування здійснюють творчий вплив на формування молодших школярів. Величезна кількість різноманітної інформації, запровадження комп'ютерних технологій на телебаченні, масове захоплення комп'ютерними іграми суттєво впливають на виховання дітей молодшого шкільного віку та сприймання ними навколишньої дійсності. Відбуваються значні зміни у змісті практичної діяльності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук І. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні. Молодь і ринок. 2023. № 1/209. С. 17–21. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/273124/270038> (дата звернення: 16.11.2023).
2. Петренко С. В. Система Delphi як засіб формування ІКТ-компетентностей майбутнього вчителя інформатики початкової школи у навчанні візуального програмування: автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2016.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.09.2023)
4. Шевчук К., Тирон О. Вдосконалення освітнього процесу в початковій школі через впровадження ігрових технологій. Інновації в науці : Сучасний

Вітюк Юлія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дячук П. В.**

ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Вдосконалення системи освіти є однією із складових відродження інтелектуального і духовного потенціалу народу, умовою виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень. У проекті Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті визначено головну мету вітчизняної освіти - створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації кожного громадянина, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [1].

Необхідність з'ясувати і запам'ятати інформацію привела до появи мови, писемності, образотворчого мистецтва. У подальшому виникло книгодрукування, поштовий зв'язок. Великий крок уперед був зроблений з появою телеграфу, телефонів, радіо і телебачення. Однак цілеспрямована обробка інформації до самого останнього часу проводилась тільки людиною.

Ця властивість базується на одному із важливих досягнень людської думки, яку людина вклала у машину, а саме: на алгоритмічному мисленні.

Універсальність інформаційних засобів, її здібність до цілеспрямованої переробки різних видів інформації і пояснює стрімкий процес запровадження у самі різні сфери діяльності людини у сучасному суспільстві [2].

Людині в найближчому майбутньому буде потрібна безперервно оновлююча технологія, вона все більше буде займатися науковими дослідженнями. Відбувається математизація наук. Проникнення математики не тільки в інші науки, але і в усі області людської діяльності.

Математика необхідна не тільки для елементарних математичних розрахунків та найпростіших геометричних вимірювань, але вона перетворила у повсякденну діяльність представників самих різноманітних спеціальностей.

Значно підвищилися вимоги до логічної підготовки не тільки інженерів, лікарів, економістів, але і кваліфікованих працівників освіти.

У зв'язку з цим, великого значення набуває комп'ютерна грамотність населення. Вона передбачає перш за все засвоєння знань, умінь і навичок, які дають можливість успішно використовувати комп'ютер під час розв'язання самих різноманітних практичних задач. Тому невід'ємною частиною перебування

загальноосвітньої школи є оволодіння учнями комп'ютерною грамотністю і широке застосування ЕОТ у навчальному процесі.

Що ж складає основу такої грамотності? Це перш за все, знання про алгоритми, їх властивості засоби і методи використання алгоритмів. Отже, сформульована одна причина, яка доводить важливість вивчення алгоритмів у сучасній школі.

Головна вимога, що стоїть перед школою і вчителем, – це не тільки довести до свідомості учнів систему фактів, знань, умінь, а й навчити мислити, розвивати здібності до міркування у дітей. У розв'язанні цієї проблеми вивчення алгоритмів може стати важливим моментом для вчителя [2].

Паралельно відбувається і розвиток уваги дитини. Адже, щоб правильно підібрати алгоритм до певної задачі, а потім без помилок його виконати, потрібно бути достатньо уважним.

Ми з'ясували, що робота різного роду з алгоритмами складає більшу частину навчального часу учнів. Вже тільки ця обставина вказує на важливість і значущість даної теми для вчителів початкової школи.

Працюючи над темою «Алгоритми», ми виділили для себе головний принцип, якого необхідно дотримуватися при вивченні нових алгоритмів: дітей необхідно підводити до самостійного складання алгоритмів. Ні в якому разі не можна допускати у роботі машинального, неусвідомленого запам'ятовування, заучування. Виявився і основний шлях до цього: використання різноманітної наочності.

Вивчення алгоритмів повинно проходити за певним планом: підготовча робота; ознайомлення з алгоритмом; усвідомлення алгоритму; закріплення алгоритму; доведення навиків (у більшості випадків) до автоматизму.

Велике значення відводиться підготовчій роботі, під час якої закріплюються всі знання, які необхідні для успішного засвоєння алгоритмів.

Виявляється досить важливим визначити коло компетентностей, на яких базується вивчення кожного письмового алгоритма у початковому курсі математики. Розв'язання даної проблеми вимагає творчого підходу вчителя до формування алгоритмічних компетентностей учнів початкової школи на уроках математики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Касаткин В. Н., Владыкина Л. И. Алгоритми ігри. Київ : Ранок, 2011. 235 с.
2. Формування комп'ютерної грамотності учнів: Збірник статей за ред. І. Ф. Тесленка. Київ : Знання, 2012. 189 с.

Гайдиш Юлія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дячук П. В.**

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Компетентнісний підхід знайшов відображення в галузі освітнього законодавства України. Зокрема, в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», в Державних стандартах початкової та базової середньої освіти, Концепції «Нової української школи» та ін. Визначені у нормативно - правових документах освітні цілі, що окреслюють основні засади компетентнісного підходу в навчанні, зміст якого ґрунтується на принципах науковості, полікультурності, системності, інтегрованості, дитиноцентризму, єдності навчання й виховання та ін.

З позицій посилення практично орієнтованої освіти при реалізації компетентнісного підходу вченими зроблено висновок, що в умовах компетентнісного підходу зміст освіти не зводиться до знаннево-орієнтованого компоненту, а передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей.

Вчені одностайні, що ключові компетентності забезпечують формування як загальних, базових умінь роботи з інформацією, так і фундаментальних шляхів самостійного оволодіння знаннями і є основою й критерієм успішності засвоєння досвіду, необхідною передумовою свободи їхніх життєвих виборів.

Теоретичні аспекти проблеми компетентнісного підходу представлено у низці вітчизняних і зарубіжних досліджень: з позиції особистісної характеристики людини, що дає їй змогу ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах (О. Овчарук, В. Приходько); як специфіки, універсальної для різних видів діяльності (С. Бондар, J. Raven, І. Ярмола); компетентностей – як результату освіти, здатності людини діяти у різних проблемних ситуаціях (Н. Бібік, Ю. Гребенюк, В. Кремень, В. Луговий, С. Максименко, О. Савченко, О. Пометун та ін.); компетентностей – як системного прояву знань, умінь, здібностей та особистісних якостей, що дають змогу успішно вирішувати функціональні завдання на основі діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів.

Компетентнісний підхід визначено як ключовий методологічний інструмент для досягнення цілей Болонського процесу, у якому основний концептуальний орієнтир формування освітнього змісту базується на стандартах освітньо орієнтованого навчання, готовності продовжувати вчитися протягом усього життя та саморозвитку всіх суб'єктів освітнього процесу.

Українські вчені розглядають компетентнісний підхід, як поступову переорієнтацію провідної освітньої парадигми на формування таких компетенцій, які створюють умови для розвитку потенціалу, здатності особи до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно комунікаційно насиченого простору (Н. Бібік, В. Луговий, В. Химинець та ін.).

Отже, в основі концепції компетентнісного підходу лежить ідея виховання компетентної людини, яка вміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність. Компетентність інтегративно поєднує особистий досвід та знання, взаємопов'язані мотивацією та цінностями особистості. Результатом поєднання є пізнавальні та практичні вміння, які дозволяють судити про рівень компетентності особи.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що компетентнісний підхід розглядається як нова концепція освітньої політики, спрямована на модернізацію змісту й організацію освіти з метою інтеграції національної системи освіти в світовий освітній простір.

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі покликана сприяти формуванню компетентнісно орієнтованої освіти, з акцентуванням на діяльнісну складову, що створює нове бачення всіх ланок педагогічної системи: цінності, цілі, зміст і технології навчання, способи діяльності суб'єктів навчального процесу тощо.

Узагальнюючи усі вище зазначені бачення вчених щодо визначення поняття «компетентнісний підхід», можна трактувати його як провідну педагогічну категорію, в підґрунті якої лежить створення ефективних педагогічних умов у навчально-виховному процесі, які забезпечують формування умінь вирішувати навчальні та соціальні завдання на основі отриманих знань, умінь та навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція Нової української школи URL: <https://rada.info/upload/usersfiles/40056237/e74a979f4f08da6b69a20b361f400756.pdf>
2. Левченко Ф. Практично-прагматична спрямованість компетентнісного підходу в освіті. *Specialized and multidisciplinary scientific researches*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/11.12.2020.v4.46>.
3. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. 2018. Т. 5. С. 4–21.

Гісса Марина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. б. н., доцент **Перфільєва Л. П.**

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На даний момент у сучасному світі спостерігається увага до ігрових технологій, які активізують та інтенсифікують навчальний процес. За допомогою ігрових технологій, які використовуються замість уроку або його частини, наприклад, роблячи цікавим початок або кінець уроку, закріплення знань або проходження нового матеріалу дітьми.

Типологія педагогічних ігор дуже широка за своїм характером та ігровою методикою. Особливістю таких ігор є чітко поставлена мета навчання та відповідні способи її досягнення [1].

Щоб активізувати розумову та пізнавальну діяльність молодшого школяра, достатньо провести заняття в ігровій формі, яку можна створити за допомогою ігрових прийомів і ситуацій. Таким чином дидактична мета гри перетворюється на ігрове завдання, вся подальша діяльність учнів підпорядковується створеним ігровим правилам. Навчальний матеріал слугує засобом гри, тим самим якщо ввести в навчальну діяльність елемент ігор-змагань, які переводять дидактичне завдання в ігрове, а їхнє успішне завершення дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом.

Зазначимо лише найважливіші із застосовуваних типів: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні та ігри-драматизації. За предметною галуззю виокремлюють ігри з усіх шкільних дисциплін.

Далі хотілося б розглянути методичні особливості типів ігор, що використовуються в освітньому процесі. До їх числа належать ділові та рольові ігри. Ділова гра – це форма спільного пізнання учнів в освітньому процесі, що дає змогу змоделювати реальну діяльність. Процесом такої гри слугує поділ учнів на групи, які виконують дане завдання, надане їхній групі. Ділові ігри дають можливість учням глибше заглибитися і вивчити навчальний матеріал з різних його сторін.

Рольова гра – це гра, яка за своєю суттю є художньо-образним відображенням будь-яких фактів або моментів життя. Допомагає молодшому школяреві розширювати рольовий репертуар і навички поведінки в різних ситуаціях. Специфіку ігрової технології значною мірою визначає ігрове середовище: розрізняють ігри з предметами і без предметів, настільні, кімнатні, вуличні, на місцевості, комп'ютерні та з ТЗН, а також з різними засобами пересування.

Найважливіша роль в ігрових технологіях належить заключному ретроспективному (детальному) обговоренню, у якому учні спільно аналізують перебіг і результати гри, співвідношення ігрової моделі та реальності, а також перебіг навчально-ігрової взаємодії. В арсеналі педагогіки початкової школи є ігри, що сприяють збагаченню й закріпленню в дітей побутового словника, зв'язного мовлення; ігри, спрямовані на розвиток числових уявлень, навчання лічби, та ігри, що розвивають пам'ять, увагу, спостережливість, зміцнюють волю.

Результативність дидактичних ігор залежить, по-перше, від систематичного їх використання, по-друге, від цілеспрямованості програми ігор у поєднанні зі звичайними дидактичними вправами.

Розглянемо деякі особливості методичних типів ігор, що вживаються в освітньому процесі. Ділові ігри-гарна форма колективного пізнання. Вони моделюють реальну виробничу діяльність. Учні розбиваються на групи, які отримують своє завдання. Під час розроблення змісту гри ставляться ігрові та навчальні цілі, визначається обсяг необхідних знань, функції та ролі учасників гри, інструкції учасникам.

Спробуємо розглянути більш детально технологію ділової гри. Ділова гра використовується для розв'язання комплексних завдань засвоєння нового, закріплення матеріалу, розвитку творчих здібностей, формування загальнонавчальних умінь, що дає змогу учням зрозуміти та вивчити навчальний матеріал з різних позицій. У навчальному процесі застосовуються різні модифікації ділової гри: імітаційні, операційні, рольові, діловий театр, психодрама та соціодрама.

Етап підготовки починається з розробки сценарію – умовного відображення ситуації та об'єкта. До змісту сценарію входять: навчальна мета занять, опис досліджуваної проблеми, обґрунтування поставленої задачі, план ділової гри, загальний опис процедури гри, зміст ситуації та характеристик дійових осіб.

Після йде введення в гру, орієнтація учасників та експертів. Визначається режим роботи, формується головна мета заняття, обґрунтовується постановка проблеми та вибору ситуації. Видаються пакети матеріалів, інструкції, правил, установок. Збирається додаткова інформація. За потреби учні звертаються до ведучого та експертів за консультацією. Допускаються попередні контакти між учасниками ділової гри. Негласні правила забороняють від отриманої за жеребом ролі, виходити з гри, пасивно ставитися до гри, пригнічувати активність, порушувати регламент та етику поведінки.

Етап проведення – зміст; процес гри. З початком гри ніхто не повинен втручатися і змінювати хід гри. Ведучий або вчитель тільки може коригувати дії учасників, якщо вони відходять від головної мети гри. Розрізняють три способи розвитку ігрового процесу: детермінований, спонтанний, змішаний. У ділові ігри залежно від модифікації можуть бути введені різні типи рольових позицій учасників.

Таким чином, заняття, пронизані елементами гри, змагання, що містять ігрові ситуації значно сприяють розвитку мотивації учіння молодших школярів.

Під час гри учень - повноправний учасник пізнавальної діяльності, він самостійно ставить перед собою завдання і розв'язує їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марко М. М. Сутність, структура та місце навчально-ігрових технологій у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2016. №6(137). С. 145-147.149.48.

Глушко Марина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., професор **Якимчук Б. А.**

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим етапом у становленні особистості. Зокрема, зміна провідної діяльності з ігрової на навчальну сприяє усвідомленню виконання суспільно важливої, обов'язкової та значимої діяльності, яку оцінюють і поважають дорослі. Суспільна значущість навчання змінює самооцінку дитини, сприяє перебудові взаємин у сім'ї.

Період початку шкільного навчання супроводжується рядом анатомо-фізіологічних, фізичних, соціальних змін. Діти 6-10 років все більше здатні до наслідування; значної ролі набуває оцінка й самооцінка дій і вчинків, взаємо- та самоконтроль у поведінці й діяльності [1]. Саме в молодшому шкільному віці починає складатися самооцінка дитини, яка опосередковує її ставлення до себе, інтегрує досвід діяльності та спілкування з іншими людьми. Це найважливіша властивість особистості, яка сприяє забезпеченню контролю за власною діяльністю з позиції нормативних критеріїв, організації своєї поведінки відповідно до соціальних норм. Центром психічного розвитку дитини стає формування довільності всіх психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності) завдяки первинному засвоєнню системи понять. Зміна провідної психічної саморегуляції, тобто підпорядкування довільної діяльності свідомо поставленим цілям зумовлено вимогами щодо систематичного та обов'язкового виконання дитиною багатьох правил (поведінки на уроці, шкільного життя, виконання завдань на уроці і вдома, стосунків з однолітками і вчителями тощо). Дотримання цих правил вимагає вміння регулювати свою поведінку. Одночасно спостереження свідчать, що поведінка згідно з нормами, які прийняті в суспільстві, забезпечується лише в тому разі, коли вимоги висуваються всіма членами групи. Дотримання цих вимог виступає способом розв'язання суперечностей і конфліктів. Розвиток самооцінки активно впливає

на поведінку, більш адекватне оцінювання своєї діяльності, вчинків сприяє правильному розумінню своїх успіхів і невдач. З розвитком пізнавальних процесів у молодших школярів збільшується питома вага словесно-логічного запам'ятовування порівняно з наочно-образним, зміцнюється увага, удосконалюється відтворююча уява та виникають нові новоутворення: довільність поведінки (вміння свідомо ставити мету дії, шукати і розв'язувати проблеми, знаходити засоби досягнення, долати труднощі і перешкоди, що пов'язане з основним мотивом в означеному віці — мотивом досягнення успіху), внутрішній план дії (здатність обирати і зіставляти варіанти дії, планувати їхній порядок і засоби реалізації), рефлексія (уміння «розглядати й оцінювати» власні думки і дії) та здібність цінувати особистість людини. Також у дитини розвивається спрямованість на інших людей. Відбуваються істотні зміни у психіці дитини, нею свідомо сприймаються соціально значущі норми і цінності, засвоюються моральні правила, забезпечується підтримка міжособистісної злагоди, мирного вирішення конфліктів; формується правильний стиль спілкування між хлопчиками та дівчатками; розвиваються почуття обов'язку, відповідальності; закладаються основи внутрішньогрупових ролей [2].

Становлення і розвиток у молодшому шкільному віці охоплюють такі фази, як адаптація (приспосовування до нових соціальних умов), індивідуалізація (вияв своїх індивідуальних можливостей і особливостей) та інтеграція (включення у групу ровесників). Школяр потрапляє в нову для нього групу ровесників-однокласників, яким притаманні нові оцінки, зв'язки, відносини, нові ставлення кожної дитини-учасника спільної діяльності до власного завдання як до загального, що за грамотного педагогічного контролю-спонукання сприятиме формуванню суспільно значущої поведінки. Молодший школяр гостріше переживає за оцінку товаришами своїх дій, прагне домогтися їх схвалення і тим самим посісти певне місце в групі однокласників [3]. Формування суспільно значущої поведінки молодших школярів здійснюється у певних організаційних формах, що визначаються специфікою масової, групової та індивідуальної позакласної і позашкільної роботи з учнями. У системі роботи вчителя початкової школи великого значення набуває метод роз'яснення: розповідь.

Оскільки в молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерним, на думку вчених, є застосування у навчально-виховній практиці сучасної школи найрізноманітніших форм діяльності. Серед них ситуаційно-рольова та сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, бесіда, групова справа, уявна подорож, конкурси, ігри, моделювання, інсценізація, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, добродійна акція, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, веселі старти, естафети, догляд за рослинами і тваринами та інше.

Урахування вчителями особливостей розвитку учнів початкової школи є найбільш відповідальним етапом шкільного дитинства та основним базисом для формування моделей суспільно значущої поведінки учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Басюк Н. А. Виховання почуття відповідальності в молодших школярів. Сходинки до відповідальності : навч.-метод. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 192 с.
2. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: В 2-х т. Київ : Форум, 2002. Т.1. 319 с.; Т.2. 335 с.
3. Хомич І. С. Вікові особливості прояву особистісних характеристик молодших школярів. *Психологія: реальність і перспективи*. Рівне, 2020. №.14. С. 221-225.

Говорова Галина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Лоюк О. В.**

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ФОРМУВАННІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Формування міжособистісних стосунків молодших школярів є надзвичайно актуальним завданням у сучасному освітньому середовищі з наступних причин:

- соціалізація. Молодші школярі перебувають на стадії активного формування соціальних навичок і вмінь. Міжособистісні стосунки в цьому віці є основою для співпраці і взаємодії з оточуючими;
- емоційний розвиток. Взаємодія з ровесниками сприяє формуванню умінь розуміти і керувати власними емоціями та емоціями інших;
- навчання. Міжособистісні стосунки можуть позитивно впливати на навчання. Учні навчаються спільно працювати, допомагати один одному;
- профілактика конфліктів та насильства. Здатність розуміти і вирішувати конфлікти мирними шляхами важлива для попередження конфліктів та насильства серед дітей;
- психічне здоров'я. Якщо діти вміють будувати здорові міжособистісні стосунки, це позитивно впливає на їхнє психічне здоров'я, зменшуючи ризик виникнення депресії, тривожності та інших психічних проблем;
- розвиток самосвідомості та самоповаги. Успішні міжособистісні взаємодії сприяють розвитку самосвідомості та самоповаги у дітей.

Вітчизняні вчені О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. вважають, що поняття «стосунки» використовують тоді, коли мають на увазі зв'язок між суб'єктами (людьми) у процесі спілкування [2].

Міжособистісні стосунки – «це взаємозв'язки між окремими людьми (групами людей), які об'єктивно виявляються в характері і способах взаємних

впливів людей один на одного в процесі різних видів спільної діяльності, зокрема спілкування, та суб'єктивно переживаються і оцінюються ними» [2].

Міжособистісні стосунки зароджуються та розвиваються в суспільних відносинах. Багатоплановий, складний процес встановлення контактів між людьми породжується потребами суспільної діяльності. Цей процес включає в себе: сприймання і розуміння людини людиною, обмін інформацією, вироблення спільної стратегії взаємодії [2].

Діти, які починають відвідувати початкову школу, психологічно переходять у нову систему відносин. Школа ставить дітей, які раніше були під захистом сім'ї та мають недостатньо досвіду особистісного спілкування, в ситуацію, коли вони повинні навчитися відстоювати свою позицію, свою думку і своє право на автономію, – право на рівність у спілкуванні з іншими в реальних відносинах [3].

Стосунки між учнями початкової школи та їхніми однолітками регулюються переважно «дорослими» моральними нормами, тобто успішністю у навчанні та дотриманням вимог дорослих. Характерним для стосунків молодших школярів є те, що їхні дружні стосунки, зазвичай, ґрунтуються на спільних зовнішніх життєвих обставинах та випадкових інтересах (наприклад, сидіння за однією партою, проживання в одному будинку тощо) [4].

У результаті досвіду взаємодії в класі молодші школярі починають формувати громадську думку про своїх однокласників і прагнуть оцінити якості та поведінку своїх ровесників. Клас перетворюється з аморфного утворення на стабільну соціальну групу [1].

Міжособистісні стосунки молодших школярів – це взаємодія, комунікація та взаємовідносини, що виникають між дітьми віком від 6 до 10 років. Ці стосунки включають у себе спілкування, дружбу, конфлікти, взаємну підтримку, спільну діяльність та інші форми взаємодії між однолітками в освітньому, соціальному та ігровому середовищі. Формування здорових міжособистісних стосунків у молодших школярів є важливим аспектом їхнього розвитку, що впливає на соціальну адаптацію, емоційний розвиток та навчання.

Значні дидактичні можливості у формуванні міжособистісних стосунків молодших школярів має інтегрований курс «Я досліджую світ»:

- групові проєкти та дослідження. У рамках курсу «Я досліджую світ» школярі можуть працювати над груповими проєктами та дослідженнями. Це сприяє спільній діяльності, взаємодії та співпраці між учнями, що сприяє формуванню взаємоповаги та розвитку комунікативних навичок;

- взаємодопомога та співпраця. Учні взаємодіють під час проведення експериментів, розв'язання завдань та обговорення результатів своїх досліджень, що сприяє розвитку навичок співпраці, взаємодопомоги;

- конструктивні дискусії. Під час вивчення різних тем курсу учні можуть вести дискусії, ділитися своїми думками та точками зору з однолітками. Це сприяє розвитку навичок слухання, поваги до думок інших;

- спільні дослідницькі проєкти. Інтегрований підхід до вивчення змісту курсу «Я досліджую світ» дозволяє учням спільно досліджувати різні аспекти навколишнього світу, що сприяє спільній діяльності та співпраці;

- спільне розв'язання проблем під час проведення досліджень, вирішення конфліктів сприяє розвитку навичок толерантності, емпатії.

Загалом, інтегрований курс «Я досліджую світ» створює унікальні можливості для формування міжособистісних стосунків молодших школярів, підвищуючи рівень взаєморозуміння, співпраці та позитивного спілкування в класному колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / Сергеєнкова О. П. та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 376 с.

2. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко та ін. 9-те вид. Київ: Каравела, 2020. 464 с

3. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2011. 468 с.

4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 360 с.

Головко Анна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент Побірченко О. М.

САМООЦІНКА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В Новій українській школі однією з умов зростання рівня навчальних та особистісних досягнень молодших школярів є самооцінка. Вона виступає вагомим інструментом підтримки самостійності молодших школярів та їх незалежності від впливу вчителів. Самооцінювання в сучасній школі є невіддільним елементом освітнього процесу та надає можливість здобувачам виявляти свої сильні й слабкі сторони, визначати потреби та перспективи, прагнути до самовдосконалення.

Самооцінка інтенсивно формується у молодшому шкільному віці. Це пояснюється істотним розширенням кола спілкування дитини, включенням у нову суспільно значущу та оцінювальну діяльність. Самооцінка є найважливішим механізмом регуляції поведінки та відіграє вагомую роль в оволодінні молодшим школярем навчальною діяльністю, реалізації можливостей і здібностей, встановленні дружніх взаємин з однолітками та дорослими.

На період здобуття дитиною початкової освіти припадає криза 6 (7) років. Вона спричинена новими вимогами, обов'язками та навантаженням. Цей період характеризується формуванням правильного, позитивного та відповідального

ставлення до праці та навчання, усвідомленням соціальної ролі та правил поведінки у суспільстві. Наслідком неналежної уваги до цього періоду може бути втрата інтересу до навчання, розвитку заниженої самооцінки, внутрішніх комплексів, соціальної дезадаптації та ін..

Як зазначають Ю. Бабаян та Н. Тимченко, адекватна самооцінка виступає основою формування у дитини впевненості у собі і своїх можливостях, є підставою для розвитку особистої повноцінності і компетентності. Відповідно, неадекватна самооцінка (завищена чи занижена) перешкоджає розкриттю і реалізації можливостей і здатностей дитини, веде до виникнення внутрішніх конфліктів, порушень спілкування й у цілому свідчить про неблагополучний розвиток особистості дитини [1].

Зокрема, самооцінювання школярами власних досягнень дає змогу постійно контролювати особисті досягнення, істотніше планувати свою діяльність, свої здобутки, покращувати власні освітні досягнення.

Науковець Л. Терлецька переконана, що самооцінка – це судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей порівняно з певним еталоном, зразком. Самооцінка – це вияв оцінного ставлення людини до себе. Якщо на первинних стадіях формування самооцінки, еталоном самооцінювання виступають якості інших людей, оцінні судження дорослих, норми поведінки, правила, то згодом переважають «внутрішні» еталони, коли дитина вже здатна сама оцінювати про наявність у неї певної якості в певний момент порівняно з тим, якою вона була раніше. Це є підґрунтям формування здатності оцінювати себе з погляду динаміки якостей, властивостей. «Самооцінка є результатом передусім мислительних операцій – аналізу, порівняння, синтезу» [4].

Зокрема, О. Чикурова наголошує, що головною функцією самоконтролю та самооцінювання є належне визначення власних можливостей (як реальних, так і потенційних), а також розуміння проблем, що мають бути розв'язані у процесі навчання [6].

Відтак, важливою видається роль педагога у формуванні самооцінки молодшого школяра. Адже, вона залежить від оцінювального судження учителя та пов'язана з рівнем сформованості навчальної і пізнавальної активності учня. *Оцінювання в НУШ перестає бути інструментом оцінки успішності молодшого школяра, воно стає засобом навчання і для вчителя.* Перед учителем стоїть завдання – підтримувати в кожному учневі впевненість та мотивацію до пізнання, *відшукувати сильні сторони, розширювати права та можливості, сприяти різноманітності, спрямовувати до нових досягнень, допомагати вибудовувати та рухатися своєю освітньою траєкторією та ін.*

Одним із методів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів вважається метод самооцінки. Він передбачає «критичне ставлення учня до своїх здібностей і можливостей та об'єктивне оцінювання досягнутих успіхів» [5, с. 139-140].

Відповідно до ідей Нової української школи, самооцінювання може здійснюватися на різних етапах навчальної діяльності: на етапі планування виконання навчального завдання (вироблення критеріїв оцінки), на етапі

завершення його виконання (оцінка учнем власної роботи за виробленими критеріями). Важливим у цьому процесі є оцінювання вчителем за тими ж критеріями, порівнянні оцінки вчителя і учня та з'ясування розбіжностей в оцінці [2, с. 125].

Наприклад, технологія Портфоліо вважається найбільш наближеним до реального оцінювання, до індивідуалізованої оцінки, зорієнтованої не лише на процес оцінювання, а й самооцінювання [2, с. 126].

Окремо слід наголосити, що фінські експертки Аня Хурінайнен-Косунен та Рія Палмквіст (фінський проєкт «Навчаємося разом»), рекомендують учителям у процесі навчання учнів самооцінюванню бути терплячими, підтримувати і заохочувати, мотивувати, давати впевненість у своїх силах та дозволяти учням робити й виправляти помилки. А мета самооцінювання, вважається у тому, «аби учень усвідомив свої сильні сторони, визначив напрями подальшого розвитку, а також отримав упевненість у своїх можливостях» [3]. Звичайно, ж, за сприяння учителів та батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабаян Ю. О., Тимченко Н. А. Особливості формування самооцінки молодшого школяра. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/7_23.pdf (дата звернення 15.03.2024).

2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

3. Степанова-Камиш А. Позитивне оцінювання та самооцінювання – як проводити і навчити цього учнів. URL: <https://nus.org.ua/articles/pozytyvne-otsinyuvannya-ta-samootsinyuvannya-yak-provodyty-i-navchyty-tsogo-uchniv/> (дата звернення 15.02.2024).

4. Терлецька Л. Г. Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості. URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob14_152.pdf (дата звернення 20.02.2024)

5. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 528 с.

6. Чикурова О. Я. Формування самопроцесів особистості учнів початкової школи як компонентів вміння самоорганізації навчальної діяльності. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/article/download/730/750> (дата звернення 15.02.2024)

Гордун Ольга
*Центральноукраїнський
державний університет
імені Володимира Винниченка*
Науковий керівник:
д. п. н., професор **Котелянець Н. В.**

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Особливо актуальною в умовах реформування освіти в Україні є проблема вироблення соціальної компетентності здобувачів початкової освіти. Одним із ключових завдань освітніх закладів є виховання громадянина з високим рівнем сформованості національної свідомості, громадянського патріотизму, суспільної активності, соціальних компетентностей. Такі завдання вирішуються у процесі соціалізації через засвоєння людиною особистісних цінностей, соціальних норм та моделей поведінки.

Аналіз літературних джерел дає можливість стверджувати, що існують різні погляди науковців на тлумачення поняття «соціальна компетентність».

Н. Бібік вважає, що соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (урахування інтереси та потреби соціальних груп; дотримання соціальних норм і правил; співпраця з партнерами), а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати коло питань на перетині всієї системи соціальних відносин суспільства людини .

Н. Гавриш тлумачить соціальну компетентність як інтегральну якість особистості, що складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості.

Теоретичні засади формування соціальної компетентності особистості знаходимо у працях Р. Бадера, І. Бежа, Н. Бібік, Н. Гавриш, С. Данилейко, М. Докторович, І. Єрмакова, А. Зольні, Л. Лепіхової, А. Мудрика, О. Пометун, А. Флієра, В. Шахрай, А. Хуторського та ін. Вікові особливості соціальної компетентності в здобувачів початкової освіти розкривають Н. Беккер, І. Зимня, Н. Калініна, О. Крузе-Брукс, І. Ніколаєску, О. Онопрієнко, О. Проценко, О. Савченко, В. Цветков та ін.

У державному стандарті початкової освіти зазначено: «Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікувати себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного

здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя».

У процесі формування соціальної компетентності важливим є період молодшого шкільного віку. Це час, коли дитина набуває нових соціальних ролей і вже здатна до самостійної керованої діяльності, рефлексії, розв'язання життєвих проблем, встановлення соціальних контактів, вироблення нових соціальних стратегій життєдіяльності.

Період молодшого шкільного віку психологи визначають як період народження соціального «Я»: у дитини формується «внутрішня позиція», яка породжує потребу зайняти нове місце в житті і виконувати нову суспільно значущу діяльність, і виступає важливим компонентом соціальних утворень зростаючої людини. Важливе завдання дитини – набуття навичок соціальної взаємодії з групою ровесників та вміння заводити друзів. Розвиток спілкування з ровесниками знаменує нову стадію емоційного розвитку – появу емоційної децентрації; активно розвиваються соціальні емоції.

Дослідниця С. Данилейко виділяє такі компоненти соціальної компетентності:

1) мотиваційний: проявляє інтерес до спілкування; визнає цінність взаємодії з іншими людьми; приймає норми і правила взаємодії з людьми (норми моралі, етикету); розуміє неминучість несення відповідальності за свої вчинки; усвідомлює необхідність конструктивно взаємодіяти з іншими;

2) когнітивний: вбачає знання своїх позитивних і негативних якостей; знання того, що люди різні за своїми характеристиками, вчинкам; існування різних культур; знання норм і правил взаємодії/спілкування з однолітками і дорослими; знання про організацію роботи в групі, вибудовування системи взаємодії для досягнення загального результату; знання конструктивних способів взаємодії; знання конструктивних способів розв'язання конфліктних ситуацій; наявність уявлень про вербальні і невербальні засоби спілкування; знання способів самовираження (пояснення, переконання, повідомлення про свої почуття);

3) діяльнісний: проявляє готовність до актуалізації наявних знань, здатність до самопрезентації та самоорганізації, самоконтролю; вміння встановлювати стосунки, взаємодія (знайомитися, створювати групу тощо); вміння домовлятися, розв'язувати питання конструктивними способами; дотримання норм і правил поведінки;

4) рефлексивний: здатність оцінювати і пояснювати свою поведінку і аналізувати вчинки інших на основі наявних знань; здатність аналізувати ситуацію і знаходити спосіб поведінки відповідно до норм і можливостей.

О. Кононко виділяє наступні ознаки сформованості соціальної компетентності молодших школярів:

1) володіння елементарними знаннями про соціальні явища, події, людей, взаємини, способи їх налагодження; цінування, визнання значущості всього, пов'язаного із життям, зацікавленість ним;

2) означення словами, вербалізація основних соціальних явищ;

3) висловлення своїх вражень, пов'язаних із життєвими подіями та взаємини людей, художніми образами (змальовують, складають оповідання тощо);

4) уміння пов'язувати соціальну активність людей і власну з виконанням соціально прийнятих норм;

5) готовність реалізувати свої знання та інтереси в різних формах поведінки;

6) виявлення конструктивної творчості в поведінці;

7) здатність поєднувати особисті та соціальні інтереси.

Формування соціальної компетентності має бути наскрізним, тобто охоплювати всі режимні моменти. У розкладі Нової української школи передбачено час, який може бути використаний для закладення основ ефективного спілкування та співпраці — ранкове коло. Доречно також використовувати інтерактивні форми та методи навчання: самостійну й практичну роботу, роботу в парях, роботу в малих групах тощо.

Участь у диспутах, дискусіях надає здобувачам початкової освіти можливість вільно висловлювати власні думки, обговорювати їх з іншими учнями класу, розвиває комунікативні навички, критичне та логічне мислення, увагу, увагу, пам'ять.

Одним із ефективних інструментів у процесі формування соціальної компетентності є проєктна діяльність. Вона дає можливість формувати життєві компетентності, творчу особистість, пробуджує й розвиває в дитині таланти, дає можливість дітям осмислено застосовувати свої знання, реалізує їх соціальні потреби, формує мотивацію до навчання. здобувачі початкової освіти повинні вміти безконфліктно працювати, приймати рішення, робити вибір, брати відповідальність за виконану роботу.

Формування соціальної компетентності молодшого школяра вимагає створення освітнього середовища, у якому учні зможуть користуватися набутими компетентностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Початкова школа. 2010. №9. С. 1–4.

2. Гавриш Н. В. Орієнтація на розвиток суб'єктності студента у процесі підготовки професійно компетентних фахівців з дошкільної освіти. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ, 2007. С 44–49.

3. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи. Матеріали наукової конференції «Соціум. Наука. Культура». 2021. URL: <http://intkonf.org/-danileyko-si-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchnivpochatkovoyishkoli/>

4. Державний стандарт початкової освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyiosviti> (дата звернення 25.02.2024 р.)

5. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: (системний підхід). Київ, 2000. 336 с.

6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1-2 класи. Київ: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. С. 220.

7. Нова українська школа: посібник для вчителя / за ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.

Гринько Наталія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Ящук О. М.**

АНАЛІЗ СУТНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Залучення молодших школярів до навчально-дослідницької діяльності в урочний та позаурочний час є одним зі способів організації навчання в початковій школі. Відкриття ними суб'єктивно нових знань і способів дій, вибудовування ефективної міжособистісної взаємодії, вияв пізнавальної активності й самостійності в учінні, безпосередня й опосередкована взаємодія з учителем та іншими учнями, зосередження уваги на способах виконання дій у складі діяльності позитивно позначаються не лише на результативності навчання в початковій школі, а й на адаптації до якісно нового стану розвитку суспільства, в якому дитина зростає, самореалізовується й самостверджується, поступово розкриваючи свій особистісний потенціал.

Здійснення аналізу сутності навчально-дослідницької діяльності молодших школярів з урахуванням базового поняття «діяльність» спрямуємо на виявлення семантики понятійного апарату цього поняття та використання його компонентів для визначення смислового концепту, тобто основи для розкриття сутнісного змісту навчально-дослідницької діяльності.

У ролі суб'єкта діяльності в цілому й навчально-дослідницької зокрема може виступати конкретний індивід, соціальна група. Рангу об'єкта можуть набувати природний предмет, предмет культури, соціальний інститут, ідеальний об'єкт, інша людина й сам суб'єкт діяльності [3].

До основоположних принципів психологічної теорії діяльності [1] віднесено принцип «розмивання» кола свідомості (свідомість не може розглядатися як замкнута сама в собі, вона проявляється в діяльності); принцип єдності свідомості й поведінки (поведінка людини не розглядається у відриві від її свідомості); принцип предметної людської діяльності і принцип її соціальної обумовленості (дії людини предметні; цілі носять соціальний характер); принцип активності (діяльність – це активний, цілеспрямований процес).

Будь-яка діяльність має кільцеву структуру. Професійна діяльність учителя включає в себе такі підсистеми:

1. когнітивну, що реалізує функцію пізнання;
2. регулятивну, що регулює діяльність і поведінку;
3. комунікативну, яка проявляється у процесі спілкування педагога із вихованцями.

Також у діяльності вчителя можна виділити такі компоненти:

- а) особистісний (взаємозв'язок прояву властивостей особистості суб'єктів навчально-виховного процесу);
- б) професійно-діяльнісний (професійна взаємодія між педагогами і учнями, що стимулює розвиток їх творчого потенціалу);
- с) операційний (взаємозалежність дій педагога і вихованців).

У контексті навчально-дослідницької діяльності молодших школярів діяльність учителя виявляється в діях, мета і зміст яких сприяють перебігу процесу відкриття учнями суб'єктивно нових знань і способів дій.

Аналіз рівня окремих (особливих) видів діяльності потребує акцентування уваги на пізнанні й пізнавальній діяльності учнів та передбачає ієрархічне упорядкування понять «навчальна діяльність» та «навчально-дослідницька діяльність».

Для визначення смислового концепту навчально-дослідницької діяльності важливим є те, що дія розглядається [2] як акт свідомості у вигляді постановки й утримання мети; акт поведінки, оскільки дія – це рух, взаємопов'язаний зі свідомістю; активність, яка властива суб'єкту, адже джерело активності знаходиться в самому суб'єкті в формі мети, на досягнення якої спрямована дія; складова діяльності суб'єкта в предметному й соціальному світі (мета дії може носити не тільки біологічний сенс, а й спрямовуватися на встановлення соціального контакту або створення предмета, непов'язаного з біологічними потребами); також слід враховувати те, що носій дії сприймається як такий, який здатний програвати її у внутрішньому плані й подумки здійснювати дію.

Відповідно до теорії поетапного формування розумових дій виокремлено орієнтувальну, виконавчу та контрольну-коригуючу частини дії. Орієнтувальна частина дії спрямована на правильну побудову виконавчої частини діяльності та на раціональний вибір одного з можливих способів її виконання; характеризується тими ж параметрами, що й діяльність у цілому (формою, мірою узагальненості, ступенем розгорнутості, мірою засвоєння).

Здійснюючи інтерпретацію навчально-дослідницької діяльності на рівні дій, доцільно виокремити дії, які з найбільшою ймовірністю здійснюватимуться молодшими школярами в процесі виконання досліджуваного нами виду діяльності. До таких дій ми відносимо розумові дії (розглядаються як самостійні дії та як дії, які здійснюються в процесі виконання завдання (задачі, вправи, практичної роботи, екскурсії, проекту, спостереження, проблемної ситуації); являють собою дії, які забезпечують здійснення аналізу, синтезу, порівняння, доведення, узагальнення, абстрагування, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо); практичні дії (дії, які лежать в основі роботи з підручником,

складання плану, підготовки усного повідомлення, вироблення грамотного письма, проведення дискусії, підготовки інтерв'ю тощо). Дії формуються в процесі навчання, причому формування дій є водночас і процесом розвитку психічних властивостей особистості. Засвоєні суб'єктом дії перетворюється в його вміння або навички.

Отже, психофізіологічні функції забезпечують як необхідне підґрунтя для здійснення психічних функцій, так і виступають засобами діяльності. З моменту народження дитина починає запам'ятовувати велику кількість інформації. Спочатку це найпростіша інформація, а потім, у процесі розвитку, збільшується не тільки обсяг інформації, що запам'ятовується, а й змінюються якісні параметри запам'ятовування. Психофізіологічні функції складають органічний фундамент як для здійснення навчально-дослідницької діяльності в цілому, так і для виконання конкретних дій та операцій у її складі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Молодший школяр у вікових закономірностях. *Початкова школа*. Київ, 2015. № 2. С. 1–3.
2. Буліга С. М. Організація урочної та позаурочної навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах впровадження компетентісно орієнтованої освіти : методичний посібник. Київ : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. 88 с.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : 50000 слів / ред. В. В. Дубічинський. Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. 832 с.

Гудзь Алла

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Торчинська Т. А.**

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Модернізація змісту шкільної освіти спрямована на становлення і розвиток національно-мовної особистості, яка має вільно володіти нормами усної та писемної форм літературної мови, цілеспрямовано й майстерно використовувати мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу.

Проблема формування культури усного та писемного мовлення як важливого компонента розвитку і виховання національно свідомої мовної особистості не може бути розв'язана без належної організації процесу взаємопов'язаного навчання усного і писемного мовлення молодших школярів. Обидві форми мовленнєвої діяльності виступають як основні засоби

усвідомлення й осмислення знань, набуття вмінь практичного та творчого їх застосування, а також забезпечення мовленнєвої компетентності. Рівень мовленнєвої компетентності особистості залежить від знань щодо особливостей усного і писемного мовлення, ознак і будови тексту, стилів і типів мовлення, опанування умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, володіти інтонацією, використовувати позамовні засоби, уважно слухати співрозмовника, повно й ґрунтовно викладати думку, аналізувати й редагувати мовлення (А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, Т. К. Донченко, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк).

Оскільки усне і писемне спілкування значною мірою визначають хід мисленнєвого процесу, характер міжособистісного спілкування, добір елементів мовного коду в конкретній мовленнєвій ситуації, а також важливого значення набувають знання школярів про елементарні ознаки усної і писемної форм мовлення. Ознайомлення учнів з функціями, природою усного і писемного мовлення, умовами його сприймання і породження створює підґрунтя для більш успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, а також впливає на інтелектуальний, естетичний та моральний розвиток особистості.

Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблема формування культури усного і писемного мовлення школярів на сучасному етапі є надзвичайно актуальною. Вивчення й аналіз проблеми розвитку зв'язного мовлення школярів у початковій школі на сучасному етапі дає змогу визначити, що характерною рисою цього процесу є перебудова шкільного курсу української мови на основі комунікативно-діяльнісного підходу до її вивчення. Навчання мови на рівні мовленнєвої діяльності створює найбільш сприятливі можливості для вдосконалення методики розвитку мовлення.

Останнім часом дедалі більше вчених поділяють думку, що на добір мовних засобів у тому чи іншому стилі істотно впливає і форма його реалізації – усна чи писемна.

Сучасний рівень розвитку психології, психолінгвістики, теорії тексту, функціональної стилістики створює ґрунт для подальшого вдосконалення лінгводидактичних основ навчання мови й мовлення. Для методики розвитку усного й писемного мовлення має важливе значення наукове обґрунтування, подальша розробка й удосконалення концепцій продукування, сприймання і розуміння мовлення, опис факторів, які впливають на ці процеси, з'ясування сукупності операцій, що забезпечують дію механізмів мовлення, опис нових моделей продукування мовлення, з'ясування психічної природи усної й писемної форм мовлення. Важливим є твердження про те, що механізми мовленнєво-мислительної діяльності є специфічними й залежать від багатьох факторів: форм мовлення, умов комунікації, завдань спілкування, виду мовленнєво-мислительного процесу (сприймання, розуміння чи продукування). Кожна з форм мовлення має свої особливості, які зумовлюють їхнє функціонування в комунікації, оскільки усне і писемне мовлення різняться своїми функціями в комунікативних процесах, умовами сприймання, розуміння і породження думки, матеріальними засобами її вираження. У цих формах наявні специфічні

підсистеми мови, своєрідна структурно-мовна організація, різний ступінь текстової організації.

Усна і писемна форми мовлення об'єктивуються в текстах, комунікативних одиницях мовлення, що забезпечують потреби людей у спілкуванні в різноманітних сферах і ситуаціях. Текст як семантично і граматично оформлений знаковий об'єкт, як результат діяльності мовця реалізується в типах та функціональних стилях мовлення. Наявність у тексті категоріальних ознак, виділення одиниць тексту є тією канвою, на якій розгортається методичний процес формування мовленнєвих дій, необхідних для забезпечення актів комунікації.

Взаємопов'язане навчання усного й писемного мовлення полягає в засвоєнні молодшими школярами сукупності елементарних знань про ознаки усних і письмових стилістично диференційованих текстів та формуванні на цій основі комунікативних умінь і навичок, необхідних учням для побудови власних зв'язних висловлювань обох форм мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич Н. Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. Чернівці: Рута, 2000. 175 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: «Академія», 2004. 344 с.
3. Богущ А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: Навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2003. 343 с.

Гусар Аліна

*Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дровозюк Л. М.**

ЗЕМСЬКА ПОЧАТКОВА ШКОЛА ВІННИЧЧИНИ У 1911-1920 РОКАХ

В історії освіти Вінниччини важливу роль відіграли земства і земські школи, які формувалися як навчальний заклад нового типу, що відповідав потребам соціально-економічного розвитку регіону початку ХХ ст.. Освітню діяльність земств і земських шкіл досліджували відомі педагоги того часу Б. Грінченко, М. Корф, С. Русова, а також сучасні вчені Л. Гаєвська, О. Завальнюк, Л. Корж, І. Сесак, В. Стецюк, О. Сухомлинська та ін.

До 1911 року на Правобережжі України навчатися у школі могло лише 37% дітей молодшого шкільного віку. У сільській місцевості переважали

церковнопарафіяльні школи і школи грамоти. Була також невелика кількість державних (міністерських) шкіл. Зміст освіти у цих школах не відповідав вимогам часу.

Із заснуванням у 1911 році земств (виборні органи місцевого самоврядування), відкриття та утримання народних шкіл перейшло до них. Земства взяли на себе зобов'язання протягом 10-15 років розгорнути мережу шкіл, яка б дала можливість запровадити загальне початкове навчання (всеобуч). Для цього щороку слід було відкривати по 22 шкільних комплекти (шкільний комплект розрахований на 50 учнів). В залежності від кількості дітей у населених пунктах, відкривалися однокласні (3 роки навчання) та двокласні (5 років навчання) однокомплектні, дво-, три-, подекуди й чотирикомплектні земські школи.

Про масштаб шкільного будівництва свідчить план на Вінницький повіт, за яким передбачалося збудувати 165 шкіл на 220 шкільних комплектів, або на 11 тисяч учнів [1, с. 209].

Упродовж 1912-1914 рр., коли шкільне будівництво йшло за планом, у Вінницькому повіті було споруджено 36 шкіл на 75 шкільних комплектів, а загалом по Подільській губернії за цей час збудували шкіл для 25 тис. учнів. Школи зводилися за новими типовими архітектурними проектами з просторими, світлими класами, за усіма вимогами шкільної гігієни. Подекуди ці будівлі збереглися й до наших днів. Однак з початком першої світової війни шкільне будівництво загальмувалося, що не дало можливості виконати план всеобучу [2, с. 247].

Не задовольняли земців також зміст, методи навчання і кадрове забезпечення шкіл. Міністерство освіти чинило всілякі перешкоди земській освітній діяльності, зокрема що стосувалося намагання земців поглибити зміст освіти у школах. Перший проєкт земської школи розробив педагог і земський діяч з Олександрівська (нині Запоріжжя) М. Корф і за цим проєктом організовувалися земські школи на Півдні та Сході України ще у другій половині XIX ст..

Але початок XX ст., коли земські установи з'явилися на Правобережжі, потрібні були вже досконаліші школи, з тривалішим і ширшим курсом. Відомий педагог, директор народних училищ Київської губернії, Т. Лубенець, який на початку своєї педагогічної діяльності вчителював на Вінниччині, писав: «Елементарні знання школяра тепер вже більше не задовольняють селянина, він вимагає від своєї дитини не одного уміння читати, але й осмислено застосовувати свої знання у житті». Батьки хочуть, продовжував він, «щоб діти вміли рахувати витрати сімейного господарства, визначати урожайність, ціни на продукцію, обраховувати площу земельної ділянки», тобто, говорячи сучасною мовою, володіти математичною і підприємницькою компетенціями [3, с.325].

Ідея наблизити школу до життя, надати освітньому процесові практичної спрямованості цікавила земців, оскільки вони, як представники промисловців і аграріїв, прагнули мати грамотних працівників на своїх підприємствах. Земська

інтелігенція, у свою чергу, вбачала у школі засіб духовного і культурно-національного розвитку зростаючого покоління.

Для земств було важливо чимось уславити свій регіон, щоб він мав свої особливості, тому вони хотіли, аби школярі знали природознавство, історію, культуру свого краю, що сприяло розвитку краєзнавчого руху. Заохочувалися учнівські природничі спостереження, збирання фольклору, навчання народним ремеслам.

Вчитель М. Єзерський у своєму виступі на Першому загально земському з'їзді з питань народної освіти у 1911 р. висунув пропозицію формувати в учнів поняття «рідний край», оскільки поняття «отечество», яке тоді насаджувалося царською владою, було чужим українській дитині. Формуванню цього поняття, на його думку, найкраще сприяє краєзнавча діяльність [4, с.42].

Член Брацлавського повітового земства учитель С. Смолінський повідомляв у пресі, що від 1915 року він проводить окремі уроки у шкільному саду, в лісі, в полі, біля річки. У кінці навчального року організовує з учнями 2-3 далеких подорожі пішки, які набувають характеру екскурсій по Немирівщині, Брацлавщині з метою вивчення історії козацтва і гайдамаччини [5, с.207-208].

На Вінниччині краєзнавчий рух очолили земські діячі В. Боржковський, Й. Лозинський, Д. Маркович.

Земства також сприяли природоохоронній діяльності. При земських школах облаштовувалися земельні ділянки, сади, парки, пасіки. Набули поширення шкільні свята саджання дерев, під час яких земські агрономи проводили з учнями та батьками бесіди про користь зелених насаджень, способи посадки та догляду за ними, роздавали відповідну літературу.

Хоча земствам заборонялося вносити зміни до навчальних програм, однак краєзнавча та природоохоронна діяльність позитивно позначилися на земських школах. Крім того, земства фінансували т. зв. «необов'язкові» предмети – малювання, ручну працю, гімнастику, співи.

Повноцінним органом управління освітою на місцях земство стало у 1917 р. в Українській державі періодів УНР і Директорії. Поряд зі шкільним будівництвом, важливим напрямом земської роботи стала українізація освіти, відкриття українських гімназій у сільській місцевості, підготовка вчителів на курсах українознавства та забезпечення шкіл українськими підручниками.

Однак у 1920 р. діяльність земств та земських шкіл було припинено. Незважаючи на це, досвід освітньої діяльності земських установ, теоретичні, організаційні засади та практика земських шкіл знайшли своє продовження у подальшій історії української освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доповіді, звіти і журнали 5-му черговому Вінницькому земському зібранню скликання 1915 року. Вінниця, 1915. 221 с.
2. Доповіді четвертому черговому Вінницькому повітовому земському зібранню. Вінниця, 1914. 493 с.
3. Лубенец Т. Г. Педагогические беседы. *Антология педагогической мысли УССР*. М: Педагогика. С. 324 -335.

4. Русова С. Загальноземський з'їзд в справах народної освіти. *Світло*. 1911. Кн.3. Листопад. С. 32-57.

5. Хроніка. *Вільна українська школа*. 1918. № 8-9. С. 207-208

Деркач Ірина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Добридень А. В.**

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Початкова школа є ключовим етапом у формуванні особистості дитини. Саме у цей період формуються основи цінностей, включаючи естетичні, які впливатимуть на їх мислення та поведінку у майбутньому. Розвиток естетичних смаків стимулює творчість учнів, що є важливою навичкою для успішної адаптації у сучасному світі, де цінується інноваційний та креативний підхід.

Естетичні смаки впливають на сприйняття навколишнього середовища учнями. Розвиток цих смаків допомагає їм краще розуміти та оцінювати оточуючий світ. Вивчення та апробація різноманітних форм мистецтва сприяє розвитку творчих, критичних та аналітичних здібностей учнів, сприяючи загальному здоровому розвитку. У зв'язку з цим, дослідження та розробка методів формування естетичних смаків учнів початкової школи залишається важливим завданням для освітян та психологів [1].

Формування естетичних смаків учнів початкової школи є ключовим елементом їхнього розвитку. Основні принципи та методи, які можуть бути використані для цієї мети, включають:

1. Доступ до мистецтва і культури.

Важливо забезпечити учням доступ до різноманітних форм мистецтва та культурних здобутків, а саме:

- *Експерсії та відвідування культурних закладів.*
- *Гостьові лекції та майстер-класи.*
- *Використання відео та мультимедійних ресурсів.*
- *Інтерактивні вправи та ігри.*
- *Партнерство з місцевими культурними організаціями.*

Забезпечення доступу до мистецтва і культури не лише сприяє формуванню естетичних смаків учнів, але й сприяє їхньому загальному освітньому розвитку та культурній грамотності.

2. Інтеграція в навчальну програму.

Інтеграція мистецтва і культури в навчальну програму є ефективним способом формування естетичних смаків учнів початкової школи.

Вашій увазі пропонуємо деякі способи, що можуть бути використані для цієї мети:

- *Предмети мистецтва та музики.*
- *Інтегровані проекти.*
- *Проведення тематичних тижнів.*
- *Використання мистецьких творів як джерело навчання.*
- *Театралізовані заходи.*

Інтеграція мистецтва і культури в навчальну програму допомагає створити більш глибоке та комплексне розуміння цих аспектів учнями, а також сприяє їхньому розвитку естетичних смаків.

3. Створення стимулюючого оточення.

Учитель може створити стимулююче середовище, що сприяє розвитку естетичних смаків, а саме:

- *Декорування класних кімнат.*
- *Створення мистецьких куточків.*
- *Організація конкурсів та виставок.*
- *Відвідування мистецьких заходів*
- *Використання мистецьких матеріалів.*
- *Проведення тематичних заходів та виставок.*

Створення стимулюючого оточення, що сприяє розвитку та формуванню естетичних смаків учнів, відіграє важливу роль у їхньому освітньому процесі та особистісному розвитку.

4. Підтримка творчості.

Вчителі можуть підтримувати та заохочувати творчість учнів, дозволяючи їм експериментувати з різними мистецькими техніками та виразами, а саме:

- *Створення творчого середовища.*
- *Сприяння самовираженню.*
- *Організація творчих проектів.*
- *Заохочення до експериментації.*
- *Проведення мистецьких заходів та конкурсів.*
- *Вислуховування та обговорення ідей.*

Підтримка творчості учнів в початковій школі створює умови для розвитку їх творчого потенціалу, формування естетичних смаків та самореалізації [2].

5. Критичне мислення і обговорення.

Важливо навчити учнів критично мислити про мистецтво та культуру. Нижче наведено деякі способи, які можна використати для розвитку цих навичок:

- *Аналіз мистецьких творів.*
- *Порівняльні обговорення.*
- *Дебати навколо мистецтва.*
- *Критичний аналіз масової культури.*
- *Обговорення естетичних цінностей.*
- *Підтримка вільного вираження думок.*

Розвиток критичного мислення та здатності до обговорення мистецтва та культурних явищ допомагає учням стати більш обізнаними та емпатичними громадянами, а також розвиває їхні естетичні смаки та розуміння культурного різноманіття.

6. Різноманітність підходів.

Кожен учень має власні інтереси та схильності. Важливо заохочувати різноманітність підходів до вивчення мистецтва та культури, щоб кожен учень міг розвивати свої естетичні смаки згідно зі своїми індивідуальними потребами і можливостями, а саме:

- *Інтерактивні уроки мистецтва.*
- *Мультимедійні ресурси.*
- *Інтеграція з іншими предметами.*
- *Проекти на базі зацікавленості.*
- *Культурно-історичний підхід.*
- *Диференціація завдань.*
- *Взаємодія зі спільнотою.*

Зазначені підходи дозволяють створити стимулююче навчальне середовище, де учні можуть розвивати свої творчі здібності та формувати естетичні смаки у відповідності зі своїми індивідуальними потребами [3].

Отже, формування естетичних смаків учнів початкової школи є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення з боку педагогів. Цей процес сприяє розвитку особистості учня, поглибленню їх культурного розуміння та розширенню творчих можливостей. Загалом, формування естетичних смаків учнів початкової школи вимагає цілеспрямованих зусиль з боку вчителів та шкільних програм, щоб створити стимулююче та інтегроване навчальне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алісійчук О. С. Морально-естетичне виховання молодших школярів. Київ. Академія, 2021. 160 с.
2. Кольцова О. С. Моральне виховання в історії педагогічної науки. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-11/08koshps.pdf> (Дата звернення: 10.03.2024).
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua> (Дата звернення 10.03.2024).

Добрінова Ірина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Комар О. А.**

ПРОБЛЕМА ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТИПОВИХ ЗАДАЧ

Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, забезпечує подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток.

Основна мета навчання у сучасній школі – забезпечення активного оволодіння знаннями, розвиток самостійної пізнавальної діяльності та індивідуальних творчих здібностей учнів.

Проблема формування і розвитку пізнавальної активності знайшла своє вираження у принципі активності, свідомості і самостійності у навчанні.

Проблема розвитку пізнавальної активності учнів у процесі навчання займає один із провідних напрямків у психолого-педагогічних дослідженнях. Необхідність глибокого і всебічного вивчення даної проблеми, пошуку шляхів її ефективного розв'язання, впровадження результатів наукових досліджень у практику викладання обумовлена важливими завданнями, що стоять перед школою на сучасному етапі.

Розвиток активності, самостійності, ініціативи, творчого ставлення до справи – це вимоги самого життя, які визначають багато в чому той напрямок, в якому потрібно удосконалювати навчально-виховний процес.

Активність школяра може бути виражена через різні види діяльності: трудову, пізнавальну, суспільну, спортивну і т.д. Прояви активності у певних видах діяльності відповідають їх характеру і специфіці.

Пізнавальна активність учнів є важливим засобом поліпшення освітнього процесу школи і в той же час показником його ефективності, оскільки вона: стимулює розвиток самостійності учнів, їхній творчий підхід до оволодіння змістом освіти; спонукає вчителів до самоосвіти, пошуку шляхів для досягнення високих результатів навчання, являє собою своєрідний показник педагогічної майстерності вчителя, його уміння організувати пізнавальну діяльність учнів.

Основою пізнавальної активності, її внутрішніми стимулами виступають пізнавальні потреби, потреби у самовиявленні. Лише тоді, коли є необхідність, яка спонукає людину до діяльності, стимулюється і активність особистості.

Задоволення одних пізнавальних потреб веде до виникнення нових, але потреба у пізнавальній діяльності не виникає в учнів сама собою. Тому необхідно створювати певні умови, які б спонукали учнів до активної пізнавальної діяльності.

Великі можливості для формування і розвитку пізнавальної активності молодших школярів надає вивчення математики. Воно створює широкі можливості для розвитку розумових здібностей молодших школярів: пам'яті, логічного і критичного мислення, інтуїції, уваги, інформаційної культури, формування первинних умінь доказово міркувати і пояснювати свої дії, математизувати реальні ситуації.

Особливе місце в математичній освіті учнів посідають задачі. З одного боку, вони складають специфічний розділ програми, зміст якого учні мають засвоїти, а з другого - виступають як дидактичний засіб навчання, виховання і розвитку учнів.

Такими вченими як Богданович М. В., Кочіна Л. Б., Левшин М. М., Скварцова С. О. та іншими випущено чимало методичних посібників, де розкриваються різні питання методики навчання розв'язуванню задач.

Розв'язування задачі – це процес перетворення її умови, який здійснюється на основі знань з тієї галузі, до якої належить задача, певних загальнологічних правил виведення, окремих правил інтуїтивного характеру. У більш загальному плані можна сказати, що цей процес складається з таких етапів: ознайомлення із змістом задачі; аналізу задачі і пошук плану розв'язування; здійснення знайденого плану розв'язування; з'ясування, що здобутий результат задовольняє вимогу задачі, аналіз розв'язування.

Зазначені етапи тією або іншою мірою характерні для методики розв'язування задач у початкових класах. При цьому виділяють здебільшого такі етапи: ознайомлення із змістом задачі; аналіз задачі і відшукування плану розв'язування; розв'язання задачі; перевірка розв'язання.

Розвитку пізнавальної активності, формуванню усвідомлених знань, міцних умінь і навичок при розв'язуванні задач сприяють саморобні таблиці. Схеми-опори, слайди, індивідуальні картки, перфокарти, картки з диференційованими завданнями. Вони урізноманітнюють роботу на уроці, а головне – допомагають організувати увагу учнів: слухати пояснення вчителя, відповіді товаришів, підвищувати інтерес до знань, розвивати допитливість.

У розвитку в дітей інтересу до уроків математики, пізнавальної активності велику роль відіграють задачі зацікавлюючого характеру. Такі задачі, як показує практика, також оживлюють урок, підвищують інтерес до нього, розвивають увагу і пам'ять. Їх можна використовувати як на уроці, так і в позакласній роботі.

Для здійснення зв'язку з життям та іншими навчальними предметами слід підбирати певні дані для сюжету задач. Для цього доцільно використовувати художню літературу, енциклопедію, довідники, Книгу рекордів Гіннеса. Такі відомості викликають великий інтерес у дітей.

Отже, ми розглянули певною мірою прийоми розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час навчання розв'язуванню типових задач. Доцільність застосування того чи іншого прийому вимагає від вчителя старанного продумування мети розв'язування задачі, вивчення її змісту, особливостей розв'язування. Застосування цих і прийомів робить навчання цікавішим, підвищує результативність застосування задач в навчанні

математиці, покращує не тільки сприймання матеріалу, але і розвиток пізнавальної активності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біляєва О. М. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови. Вінниця, 2015. С. 10–12.
2. Бурда М. І., Бевз Г. П., Ковальчук Н. М. Теорія і практика навчання математики в початковій школі. Київ: Кенгуру, 2012. С. 80–82.
3. Гузик Н. В., Свириденко Н. М. Проблеми та шляхи активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. Одеса, 2017. С. 121–124.
4. Ковальчук Л. В., Мороз Н. М. Пізнавальна активність молодших школярів у процесі навчання математики. Київ : «А. С. К.», 2010. С. 2–10.

Довбуш Тетяна

Уманська гімназія №11

Уманської міської ради

Черкаської області

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ НПП «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»

Ніхто не зможе заперечити, що обдарованість – найважливіше, якщо не найголовніше, багатство будь-якої країни.

Метою Нової української школи сьогодні є формування успішної та щасливої людини, патріота України, здатного взяти участь у розбудові могутньої та успішної держави.

Програма проекту «Інтелект України» є інноваційною програмою, яка орієнтується на високий рівень знань, всебічний розвиток дітей. Вона вирізняється з-поміж інших темпами здобуття учнями знань, ілюстративністю, науковістю, доступністю поданої інформації, формуванням комплексу знань, умінь і навичок для всебічного розвитку особистості. Проект сприяє більш гнучкому мисленню, розвиває пам'ять, дрібну моторику, дає міцний фундамент для розвитку інтелекту. Це нова якість освіти, новий підхід до навчання.

Мова – унікальне явище культури, що є не тільки засобом спілкування, а й засобом засвоєння, зберігання й передачі знань, досвіду поколінь, віддзеркаленням ментальності народу, його душою. У мові виявляється свідомість як окремої людини, так і нації загалом.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та з метою реалізації цілей мовно-літературної галузі, досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів вивчення мови виокремлено такі змістові лінії: «Взаємодію усно», «Читаю», «Взаємодію письмово», «Досліджую мовні та мовленнєві явища». На уроках української мови реалізуються інтерактивні

освітні технології, технології критичного мислення, STEM-освіти, повного засвоєння навчальних одиниць, збагачення освітнього процесу та раціонального читання.

Курс Навчання грамоти в НПП «Інтелект України» ділиться на три періоди, або взаємопов'язані етапи: навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного методу та методу цілих слів, навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного, генетичного методів і методу цілих слів, навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного, алфавітного методів і методу цілих слів. Кожен період має особливості, які і дозволяють дітям поступово здобувати і розширювати знання та навички. Так, у процесі навчання діти: вчаться ідентифікувати звуки й відповідні їм букви, читати складами, впізнавати й читати знайомі слова, опановують прийомом стеження разом з диктором, привчаються виконувати завдання вчителя. На уроці читання учитель працює без букваря. Навичка читання формується на основі принципу відтворення звуку буквами, а саме, від букви до звуку. Формування навички читання на підготовчому етапі реалізується на основі технологічного принципу з допомогою комплексу технічних вправ: «Презентація букв», «Човники», «Жук-Буквоїд», «Сорока-Черепаха», «Пісенька складів», «Веселий папужка», «Умілі пальчики», «Оживи літеру».

Вправа «Презентація букв» дає можливість сформулювати знання про букву, вміння упізнавати її.

Вправа «Човники» передбачає формування навички читання цілими словами на основі методу стеження: розвиток зорової пам'яті, темпу читання, формування навички стеження за текстом під аудіосупровід.

Вправа «Жук-Буквоїд» формує вміння пізнавати букву, чітке уявлення букви як графічного знака, уміння уважно слухати, розуміти та відтворювати інформацію.

Вправа «Сорока і Черепаха» спрямована на формування технічних характеристик навички читання, правильності, виразності, темпу, розуміння, уміння прочитати та відтворити інформацію.

Вправа «Пісенька складів» розвиває навичку читання, пам'ять, увагу, фонематичний слух, навичку впізнання найуживаніших складів, коротких звукосполучень.

За допомогою вправи «Повітряні кульки» формується навичка читання цілими словами, реалізується завдання здоров'язбережувальних технологій уроку. Вправа «Оживи літеру» дає можливість сформувати уявлення про графічний образ літери.

На другому етапі діти читають народні казки, які відомі з раннього дитинства, тексти про Україну, її державні символи, про український народ.

Третій етап - навчання грамоти здійснюється на основі алфавітного методу та методу цілих слів, повторення матеріалу відбувається на основі поступового руху за алфавітом.

У проєкті «Інтелект України» застосовується унікальна система методик, яка не просто робить читання легким, а й навчає аналізувати, виділяти головне, запам'ятовувати.

Уроки читання надзвичайно насичені та цікаві, містять різноманітні форми завдань, які і дозволяють усвідомити тему та попрацювати у різних формах. Так, початок уроку містить корисну інформацію або біографічну довідку письменника, який буде розглядатися. Ця інформація лаконічна та цікава, яка легко сприймається на слух та дозволяє дітям включитися і налаштуватися на продуктивну роботу. Часто на дітей чекає вправа «Фотоапарат», яка налаштована на розвиток пам'яті, уваги та зосередженості, адже діти мають запам'ятати певну інформацію та записати її. Зазвичай, це та інформація, яку діти вже вивчили чи з якою вже ознайомлені, а тому ще й можна перевірити, як діти засвоїли попередні теми. Для кращого розвитку мовлення та попередньої роботи над текстом виконується цікава вправа «Повітряні кульки», під час якої діти роблять вдих, а на видосі мають прочитати слова у стовпчику. Також, для розвитку мовлення є чудова вправа «Сорока та черепаха», яка являє собою скоромовку, яку діти мають прочитати у різному темпі. Це дуже ефективна вправа, адже діти розвивають пам'ять і навіть можуть змагатись один з одним на чіткість та швидкість відтворення скоромовки. Діти продуктивно працюють над новим текстом, адже мають змогу його прослухати, прочитати та виконати ряд логічних завдань: знайти у тексті речення-відповідь, поділити текст на частини та записати до кожної заголовки, знайти дійових осіб, зробити висновок. А для кращої перевірки знань є невеличкий конкурс із запитаннями, які діти надзвичайно швидко виконують та водночас це одне з найулюбленіших завдань. Іноді вони ускладнюються і дітям потрібно з букв - відгадок скласти певне тематичне слово, що дозволяє діткам і пригадати матеріал. Коло текстів, які діти розглядають - різноманітне, вони вивчають і українські твори, і зарубіжні, що дозволяє учням пізнати особливості літератури усього світу. Значна увага приділяється розвитку творчої діяльності учнів на основі прочитаного, учні виконують творчі роботи: складають власні закінчення казок, віршів, чистомовок, словесне малювання, озвучують мультфільми, складають поради герою твору, підбирають прислів'я, яке характеризує того чи іншого персонажа, вибирають прислів'я, яке розкриває головну думку твору.

Важливим моментом у роботі класовода є формування емоційно – позитивного стану дитини в процесі навчання. Це відбувається через незвичну добірку видів завдань: виконання пісень під караоке, читання казок способом стеження за диктором презентації, робота з уривками мультфільмів та пошук переглянутого в тексті. Кожен урок має музичний супровід: пісні про Україну, школу, друзів, зображення краєвидів Батьківщини в релаксаціях створюють сприятливі умови для розвантаження та захоплюють дітей, дозволяють покращити загальний фізичний стан. Науково Педагогічний проєкт «Інтелект України» надає вчителям різноманітний «інструментарій», аби зробити наших учнів по-справжньому успішними, а дітям – із радістю пізнавати чарівний світ літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція розвитку науково-педагогічного проекту «Інтелект України».
2. «Про розширення бази для експериментального впровадження науково-педагогічного проекту «Інтелект України» Наказ МОНмолодьспорту від 14.07.2011 № 790
3. Програма розвитку науко-педагогічного проекту «Інтелект України» на період до 2015 р.
4. «Про продовження впровадження науково-педагогічного проекту «Інтелект України» в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів України» Наказ МОН від 10.07. 2012 р. № 797.
5. Гавриш І., Кириленко С. Інноваційні освітні проекти – кроки до світових стандартів освіти (науково-педагогічний проект «Інтелект України»). Рідна школа. 2013. № 10. С. 3–8.

Домчинська Оксана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Комар О. А.**

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ

В умовах соціально-економічного життя сучасного суспільства зростає потреба в самостійних людях, здатних швидко адаптуватися до мінливих ситуацій, творчо підходити до вирішення проблем. Сучасна епоха вимагає того, щоб ця важлива мета була реалізована не тільки у закладах вищої освіти, а й у загальноосвітніх школах.

Формування дослідницьких умінь молодших школярів – одне із найважливіших завдань сучасної освітньої практики в рамках Концепції Нова українська школа. Дослідницька активність сприяє становленню суб'єктної позиції дитини в пізнанні навколишнього світу.

Проводячи дослідницьку роботу, кожен вчений, а також учень в ролі дослідника, повинен пройти десять основних кроків до наміченої мети. Він повинен побачити проблему і визначити напрямок майбутнього дослідження; визначити сферу або сфери дослідницької роботи; окреслити тему дослідження; висунути гіпотезу або це можуть бути гіпотези; визначити методи вирішення проблеми дослідження; скласти алгоритм проведення дослідницької роботи; зібрати і обробити необхідну інформацію; проаналізувати і узагальнити отримані матеріали; підготувати презентацію своєї дослідницької роботи і захистити її публічно перед колегами або у випадку з учнями – перед однолітками або однокласниками.

Формування дослідницьких умінь молодших школярів можна здійснювати в урочний та позаурочний час. Засвоєння дослідницьких умінь молодшими школярами відбувається поетапно, на основі ускладнення видів діяльності з кожним роком навчання, розширення виконуваних операцій і дій під час розв'язання дослідницьких завдань, а також збільшення частки самостійності учнів в дослідницькій роботі. Також формування дослідницьких умінь має бути засноване на індивідуальному досвіді дослідника учнів, характеризуватися гнучкістю і диференційованістю.

Дослідження - «це ретельне обстеження кого-, що-небудь, науковий розгляд з метою пізнання, виявлення чогось, уважне знайомство з чим-небудь для встановлення чогось». Навчальне дослідження - «це особлива форма процесу пізнання, систематичне й цілеспрямоване вивчення об'єктів, у якому використовують засоби і методи науки і яке завершується формулюванням знання про досліджуваній об'єкт».

Організація дослідницької діяльності молодших школярів дозволяє формувати дослідницькі вміння, що пов'язані із загально-навчальними вміннями та навичками. Зокрема це:

1. навчально-організаційні вміння та навички;
2. дослідницько-пошукові вміння;
3. рефлексивні вміння;
4. комунікативні вміння;
5. презентаційні вміння;
6. проєктні вміння.

Поняття «STEM» зародилося в Сполучених Штатах Америки ще наприкінці ХХ століття, коли високотехнологічні компанії країни змушені були визнати гостру нестачу висококваліфікованих фахівців у певних галузях науки .

Даний акронім об'єднує терміни: Science-наука (мається на увазі тільки розділ природничо – наукових дисциплін, тобто Біологія, Географія, Астрономія, Хімія, Фізика і т.д.), Technology – технологія, Engineering – інженерія (можливий переклад з англійської мови як інженерна справа або інженерне мистецтво), Math-математика.

Основна мета «STEM-освіти» – це формування в учнів п'яти основних компетенцій. Науковець П. Ситников сформулював їх так: «концептуальне розуміння (усвідомлення учнями концепцій, відносин і операцій); операційна свобода (володіння учнями навичками швидкого і гнучкого виконання різних операцій); стратегічна компетенція, що дозволяє учням бачити, формулювати і вирішувати виникаючі проблеми; адаптивне осмислення (розвиток в учнів логічного мислення, рефлексії, вміння пояснювати і аргументувати); продуктивна свідомість (здатність розглянути предмет як корисний, цінний і ефективний).

Ефективність формування дослідницьких умінь учнів початкових класів, визначених з урахуванням аспектів нового феномена в педагогіці STEM-освіти, може реалізуватись за певних організаційно-педагогічних умов:

- компетентність вчителя, щодо впровадження засобів STEM-освіти у процес формування дослідницьких умінь молодших школярів;
- організація дослідницької діяльності молодших школярів через форми STEM-навчання;
- використання робототехнічних засобів STEM-освіти у формуванні дослідницьких умінь молодших школярів.

Основною задачею вчителя є підготовка учнів до самостійного прийняття рішень, до дорослого життя, в якому на них чекає взаємодія з суспільством, котре вимагатиме від них конкурентної спроможності і серед різних видів компетентності, які мають опанувати вчителі, виділяють саме ті, що характеризують готовність педагогів до інноваційних перетворень: «уміння використовувати нові ідеї та інновації для досягнення мети; використання нових сучасних навчальних засобів і обладнання; упевненість у позитивному ставленні суспільства до нововведень; наполегливість; ініціативність у прийнятті рішень; персональна відповідальність; здатність до командної роботи; спроможність іти на компроміс та розв'язання конфліктів».

Отже, організація різних форм заняття STEM – цікаві та динамічні, вони не дають учням сумувати. Будуючи машини, мости, хмарочоси, створюючи електронні ігри, фабрики, логістичні мережі та підводні човни, запускаючи аероплани та машини, тестуючи електронні ігри, розробляючи власні підводні та повітряні механізми, учні щоразу наближуються до своєї мети. Для дітей – це натхнення, випробовування власних сил, це – емоцій! Після кожної своєї перемоги вони стають впевненішими у своїх силах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sanders Mark E. STEM, STEM Education, STEMmania. The technology teacher. 2009. P. 20–26.
2. Морзе Н. В., Струтинська О. В., Умрик М. А. Освітня робототехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2018. № 5. С. 178–187.
3. Патрикеева О., Горбенко С., Лозова О. Проектна діяльність як основа упровадження STEM-освіти. «STEM – світ інноваційних можливостей. Реалізація програми інноваційного освітнього проекту «Я – дослідник» : зб. матеріалів учасн. Всеукр. наук.-практ. конф., 2019 р. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. С. 8–9.
4. Семенова Н. А. Дослідницька діяльність учнів. *Початкова школа*. 2006. № 2. С. 21–26.

Дюдюнова Василина

Центральноукраїнський

державний університет

імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Котелянець Н. В.**

STEM НА УРОКАХ ЯДС В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Загальновідомо, що в сучасній освіті потрібно змінювати пріоритет із запам'ятовування інформації та її відтворення, на навички застосування отриманих знань в нестандартних ситуаціях, умінні розв'язувати творчі та винахідницькі завдання, ухвалювати важливі рішення, ставити цілі та будувати шляхи їх досягнення. Зростаючий попит на фахівців, які здатні до комплексної наукової та інженерної діяльності, сприяв розвитку такої педагогічної діяльності як STEM. Цей освітній напрям почав формуватися в США, а нині ідеї STEM-підходу в навчанні підтримано багатьма освітніми системами в усьому світі [3].

Формула нової української школи містить дев'ять ключових компонентів, які також покладено до цільових орієнтирів STEM-підходу в навчанні. В той же час, головним у STEM-навчанні є вирішення здобувачами освіти проблеми чи питання, розв'язати яке можливо лише в контексті кількох дисциплін, тобто широко застосовуючи інтегровані знання. Інтегрований курс початкової школи «Я досліджую світ» покликаний дати учням знання про явище, предмет чи ситуацію комплексно, що в свою чергу активно наполягає на застосуванні STEM-підходу при вивченні цього курсу.

Питання розвитку пізнавальної активності учнів, як важливою складовою формування у них дослідницьких умінь розглядається у дослідженнях таких науковців, як: Л. Арістова, Г. Волошина, А. Ганашок, І. Дорожко, Г. Коберник та О. Коберник, І. Корницька, М. Лісіна, В. Лозова, О. Малихін, Л. Туріщева, О. Складанівський, Т. Шамова О. Шевчук та інших. Значний внесок у вирішення проблеми змісту STEM-технології та теоретико-методологічні засади її використання зробили такі вчені, як: Г. Альтшуллер, В. Величко, С. Горбенко О. Данилова, О. Лозова, О. Патрикеева.

Загальноприйнятого визначення поняття STEM-освіти не існує. У широкому контексті – це педагогічна технологія формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей здобувачів освіти, рівень яких визначає конкурентну спроможність особистості на сучасному ринку праці. STEM-діяльність стосується інженерії, інформатики та математики, науково-природничого напрямку.

Підготовка в напрямі STEM має розпочинатися вже з молодшого шкільного віку. На рівні початкової школи відбувається стимулювання допитливості, підтримка інтересу до навчання та пошуку знань, мотивація до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій тощо.

Реалізація STEM-навчання може здійснюватися з використанням таких основних організаційних форм, як урок (заняття), проєкт, курс, квест, хакатон, фестиваль та інші.

Найчастіше з-поміж запропонованих форм реалізації STEM-напряму в освіті використовують STEM-проєкт. Це групова навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів, яка має загальну ціль, методи, засоби діяльності, передбачає інтеграцію трьох і більше STEM-дисциплін та спрямована на досягнення загального практичного результату. STEM-проєкт надає можливість здобути та узагальнити знання з основних STEM-дисциплін на основі дослідницького пошуку в освітньому процесі, поєднує основні елементи дослідницької та пошукової діяльності.

Навчальний STEM-проєкт має спеціальні ознаки. З-поміж визначальних особливостей варто назвати такі:

- унікальність організації та реалізації, що характеризується логічним поєднанням дослідницьких і проєктних підходів до навчання;
- чітко встановлені часові межі реалізації проєкту, обмеженість у часі та чітко встановлений початок і кінець;
- чіткість та конкретність у постановці цілей, прогнозуванні результату;
- інтеграція знань в галузях STEM-напряму, що дає змогу розширити рамки пошуку розв'язання проблеми;
- системність і систематичність у виконанні задач;
- чіткі зміни (динаміка) у процесі реалізації проєкту;
- обмеженість у використанні ресурсів, які визначаються попередньо;
- комплексність, взаємодія зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на проєкт;
- оригінальність проєкту – незалежність від інших проєктів та обмеження кола впливу на предмет впливу;
- навчальна мета, що полягає в отриманні суб'єктивно нових знань для учасників, проте не виключає отримання об'єктивно нових знань для соціуму;
- основною метою реалізації проєкту є отримання нових знань, а головне завдання будь-якого проєкту полягає в отриманні практичного результату.

Можна сміливо стверджувати, що кожний проєкт буде особливим, оскільки під час його реалізації використовують різні ресурси для досягнення однієї й тієї самої мети.

Процесу поетапної реалізації навчального STEM-проєкту передують його детальне планування з визначенням проблематики, мети та постановки задач, а також передбаченням основного результату в процесі реалізації [1].

Визначити проблематику майбутнього навчального STEM-проєкту учням допоможе вчитель, наштовхнувши вихованців на цікаве питання. Або варто підтримати учнівство у допитливості, якщо таке питання постало з їхньої ініціативи. Важливо не дати дітям готових відповідей чи пояснень, а залучити їх до дослідницької діяльності та запропонувати участь у проєкті. STEM-проєкти є ефективною формою закріплення знань та отримання практичних навичок щодо їх використання.

Підготовчий етап передбачає визначення гіпотези, мети, завдань та основних методів, що будуть використовуватися, а також встановлення термінів виконання завдання та ресурсів, які для цього будуть необхідними.

Мета – Що необхідно зробити?

Метод – Як це необхідно зробити?

Термін – Коли це потрібно зробити?

Ресурси – Що необхідно мати для того щоб це зробити?

Висунення гіпотези передбачає визначення незалежних і залежних змінних із наданих висловлювань проблеми. Її легко сформулювати, продовживши речення: «Якщо..., то...». А генерацію ідей з рівноправною конкуренцією можливо досягти із застосуванням методу «Мозковий штурм» [3].

Планування для молодших школярів є досить складним етапом реалізації проекту. Участь вчителя в процесі планування є беззаперечною, проте вона має обмежуватися лише консультуванням і здійсненням контролю. Розробка проектного плану дорослими призводить до перекладення відповідальності за реалізацію діяльності на особу, яка її запланувала. Таким чином, учень підсвідомо знімає з себе відповідальність за вчасне та якісне виконання запланованої діяльності [2].

Учитель лише показує алгоритм планування. Наприклад, це можуть бути відповіді на такі запитання:

1. Що необхідно зробити для досягнення цілі проекту? (Відповідь допоможе визначити задачі конкретного проекту).

2. У якій послідовності будуть вирішені поставлені задачі? (Відповідь визначає послідовність вирішення задач).

3. Яким чином будуть вирішені поставлені задачі? (Відповідь дасть змогу визначити методи вирішення кожної окремо взятої задачі проекту).

4. Коли (в який термін) будуть вирішені поставлені задачі? (Відповідь сприяє визначенню термінів виконання).

5. Що ти маєш (вмієш робити) для виконання визначених задач? (Відповідь сприяє визначенню наявних ресурсів (матеріальних і людських) для виконання поставлених задач).

6. Які матеріали необхідні, або яких фахівців варто/можна залучити для виконання проекту? (Відповідь допоможе визначити необхідні ресурси).

Самостійно відповідаючи на запропоновані запитання школярі свідомо розпланують власну діяльність.

Відмінність STEM-підходу від традиційних освітніх моделей полягає в тому, що він фокусується на творчому розв'язанні проблем повсякденного життя, реальних задач, розв'язання яких потребує, а відтак, формує та комплексно розвиває наукове й інженерне мислення [1].

Головними результатами творчості є відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції та конструкторські розробки. Зауважимо, що в контексті STEM-навчання завдання формуються відповідно до наукового методу й інженерного дизайну, які є підґрунтям будь-якого процесу досліджень незалежно від галузі пізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик Ж. І., Постова К. Г. Методика та організація навчально-дослідницької діяльності учнів з біології з огляду на STEM-підхід в освіті. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 6. С. 22–25
2. Колток Л., Іваник Н. (2020). Упровадження STEM-освіти в освітній процес Нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, Том 3, № 27, с. 133-136
3. Поліхун Н. І., Сліпучіна І. А., Чернецький І. С. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 3(58). С. 5–9

Заболотна Світлана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дудник Н. В.**

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Враховуючи компетентісний підхід одним із завдань застосування інтерактивних технологій навчання є формування в особистості здатності до саморозвитку, самоосвіти, самовизначення, тобто акцент робиться на формування ключових компетентностей, а не на фундаментальність і обсяг здобутих знань. Таку думку підтверджує і здійснена нами порівняльна характеристика традиційних та інтерактивних методів навчання. Сутність інтерактивного навчання розкривається через тлумачення терміну «інтерактив» (від англ. «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти), що означає здатність до взаємодії.

Аналіз публікацій стосовно використання інтерактивних технологій надає можливість зазначити, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень. О. Пометун і Л. Пироженко наголошують, що «інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність».

Дослідниця інтерактивних технологій навчання О. Комар під інтерактивними технологіями навчання розуміє таку організацію навчального процесу, за якої неможлива пасивність студента у колективному процесі навчального пізнання, заснованому на взаємодії всіх його учасників: або кожен зі здобувачів освіти має конкретне завдання, за яке він повинен публічно

прозвітуватись, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед малою групою та перед всією академічною завдання. Інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат.

У формуванні етичної компетентності майбутніх керівників закладів освіти перевагою інтерактивних технологій є можливість практичного опрацювання професійних ситуацій. Ділові ігри, кейси дозволяють опрацьовувати реальні управлінські ситуації, що виникають у процесі професійної діяльності керівників освіти. Менеджер освіти – це професіонал високого рівня, освітній лідер, талановитий організатор педагогічної взаємодії, що володіє творчим мисленням, організаторськими здібностями, наділений владними повноваженнями з боку держави чи власника навчального закладу, професійно керує педагогічним колективом відповідно до мети, місії, освітніх стандартів та соціально значущих педагогічних вимог, забезпечує рентабельність і конкурентоздатність освіти, здійснює моніторинг внутрішнього і зовнішнього педагогічного середовища, проводить маркетинг освітніх послуг, налагоджує ефективні зв'язки з громадськістю, як креативна особистість займається оперативним упровадженням інновацій у практику діяльності закладу. Крім того, менеджер освіти – це управляючий процесами навчання, виховання, розвитку особистості, що володіє системою необхідних і достатніх знань в галузі педагогіки, психології, професійно підготовлений до управлінської діяльності. Предметом праці менеджера освіти є діяльність керованого суб'єкта, продуктом праці – інформація, а знаряддям праці – слово, мова.

Для спеціальності «073 Менеджмент», ключовим є отримання професійних знань і навичок з питань: управління організацією, маркетингу освітніх послуг, фінансового менеджменту, управління персоналом, управління освітнім процесом, управління якістю освіти, управління проектами, організації додаткових освітніх послуг. Для підвищення ефективності підготовки менеджерів освіти актуальність переваги практичної та інтерактивної складової навчальних технологій є очевидною. Переважна кількість занять, що проводяться в інтерактивних формах, визначається головною метою освітньої програми, особливістю контингенту здобувачів освіти, змістом конкретних дисциплін та навчальним процесом у цілому.

Отже, підготовка майбутніх управлінців, які б відповідали сучасним вимогам, передбачає суттєве підвищення її якості, що можливо за рахунок пошуку та відбору ефективних педагогічних методів, введення прогресивних освітніх технологій. Упровадження в освітній процес майбутніх менеджерів освіти інтерактивних технологій виступає суттєвим фактором стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, їхнього

інтелектуального і творчого потенціалу. Завдяки аналізу широкого спектру актуальних проблемних ситуацій ще на навчальних заняттях, у випускника значно збільшуються шанси розв'язувати їх у майбутній діяльності з точки зору професійної етики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf

2. Максимчук Л. В., Романишина Л. М. Застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя, 2010. Вип. 11(64). С. 243–248.

3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

Захарченко Леся

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Люк О. В.**

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОСТОРОВІ УЯВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»

Оскільки орієнтування в просторі лежить в основі пізнавальної діяльності людини, проблема формування правильних просторових уявлень в учнів є однією з актуальних в психології та педагогіці.

Просторові уявлення відіграють важливу роль у розвитку учнів початкової школи, оскільки сприяють:

- розумінню та вирішенню математичних завдань (побудова геометричних конструкцій, розв'язування задач на вимірювання, орієнтація у просторі тощо);

- краще засвоювати інформацію, особливо в науці, технологіях та інженерії, де вони мають суттєве значення;

- розвитку моторики та координації рухів у дітей, що є важливим для їхнього фізичного розвитку та спритності;

- розвивати мистецькі навички, необхідні у створенні малюнків, скульптур, бо вимагають уявлень про форму та об'єм предметів;

- уявляти часові проміжки та послідовність подій, що важливо для розвитку понять про час та історичні події.

Для визначення сутності поняття «просторові уявлення молодших школярів», спочатку з'ясуємо сутність понять «простір» та «уявлення».

Простір – «філософська категорія для позначення співіснування та відокремленості предметів і явищ, їх протяжності, порядку розташування одних щодо інших. Простір відображає загальний спосіб буття об'єктивного світу, всіх матеріальних систем і процесів» [2, с. 188].

Уявлення – «форма чуттєвого пізнання, конкретно-чуттєвий образ реального світу за відсутності безпосереднього контакту з об'єктом пізнання» [2, с. 232].

Уявлення є результатом чуттєвого сприймання людиною навколишнього світу. У кожному уявленні узагальнено і закріплено все те, що особистісно значиме, емоційно забарвлене і органічно пов'язане з безпосередньою практикою, досвідом конкретної людини. Кожне уявлення не є завершеним і статичним, йому властивий розвиток. Уявлення, з одного боку, пов'язане з чуттєвим досвідом, з іншого – з узагальненням образу в процесі мислення, а потім і в мові. Але це поки що образ, емпіричний рівень утворення поняття.

Просторові уявлення молодших школярів – це здатність сприймати, розуміти та репрезентувати інформацію про простір та об'єкти у ньому. Це поняття передбачає:

- сприйняття простору (здатність дітей сприймати розміри, форми, відстані та взаємні відношення між об'єктами у просторі навколо них);

- розуміння напрямків та руху: Молодші школярі навчаються розуміти напрямки (вгору, вниз, ліворуч, праворуч), а також рух і переміщення об'єктів в просторі;

- відношення між об'єктами (здатність визначати взаємні відстані та розміщення об'єктів в просторі, такі як порядок, відношення «більше»-«менше», «над»-«під», «біля»-«далеко» тощо);

- ментальне образотворення (у молодших школярів формуються ментальні образи об'єктів та сцен, що допомагає їм у створенні малюнків та уявних конструкцій);

- уміння розв'язувати просторові завдання (здатність молодших школярів розв'язувати завдання, пов'язані з конструюванням, логічним мисленням, топологією та іншими аспектами просторового мислення).

Просторові уявлення є ключовим елементом когнітивного розвитку молодших школярів, впливають на їхню здатність сприймати, аналізувати та розуміти навколишній світ. Вони важливі для опанування змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти і формуються при його опануванні.

Типова освітня програма для 1-2 класів містить ряд вимог та очікувань щодо формування просторових уявлень в учнів. Школярі мають: сприймати простір навколо себе, розуміти його розміри, форми та відстані між об'єктами; навчитися використовувати такі поняття як вгору, вниз, ліворуч, праворуч, попереду, позаду тощо, для опису розміщення об'єктів у просторі; орієнтуватися на площині і в просторі; описувати та/або зображати схематично розміщення, напрямки і рух об'єктів; рухатися за визначеним маршрутом, планувати маршрути пересування; читати та аналізувати графічні зображення; виконувати прості геометричні зображення та керуватися ними у процесі роботи;

досліджувати, аналізувати, оцінювати дані та зв'язки між ними для розв'язання проблем математичного змісту; розвивати здатність маніпулювати об'єктами в просторі таким чином, щоб створювати нові розміщення та взаємодії між ними; навчитися вербально описувати просторові відношення [1].

Означені вище вимоги спрямовані на те, щоб учні виявляли активний інтерес до простору, розвивали відповідні навички та вміння, застосовували їх у практичних ситуаціях.

Отже, сформованість просторових уявлень має велике значення для успішного навчання та розвитку учнів початкової школи, оскільки допомагає їм краще розуміти світ навколо себе, розв'язувати навчальні та життєві задачі, розвивати свої таланти в різних сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я., 1–2 клас : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти» від 21.03.2018 року № 268 (у редакції наказу «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти» від 08.10.2019 року № 1272). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення: 11.02.2024).

2. Філософія : словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар та ін. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.

Іванюк Аліна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Росенко Л. М.**

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МОРФОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ІМЕННИКА

Посилення уваги до мовної освіти на сучасному етапі розвитку національної школи викликане необхідністю формувати особистість, яка відзначається свідомим ставленням до української мови, мовленнєвою активністю на всіх етапах володіння мовою, високою культурою мовлення та спілкування.

Основні цілі вивчення граматики у курсі української мови полягають в інтенсивному розвитку інтелектуальних та творчих здібностей школяра, у володінні знаннями про механізм та функціонування мови. Збагачення мовлення школярів лексичними та граматичними засобами проводиться систематично і

цілеспрямовано на кожному уроці під час засвоєння всіх розділів шкільної програми.

Формування ключових компетентностей (комунікативної, мовної, мовленнєвої) спрямоване на збагачення мовних знань та вмій, що важливо для розвитку дитини в інформаційному суспільстві. Відповідно до цього підходу, учні отримують не лише базові знання, але й розвиваються як особистість, здатна ефективно співпрацювати та виражати свої думки в будь-яких життєвих ситуаціях, а вивчення граматики рідної мови, зокрема морфології, позитивно впливає на розвиток мовленнєвих навичок та розуміння структури мови і потребує високого рівня абстрагування і узагальнення, змушує оперувати не конкретними мовними елементами, а абстрактними категоріями.

Вивчення морфології має практичну спрямованість, адже відкриває можливості для розвитку мовлення учнів на основі засвоєння граматичних норм і правил, сприяє збагаченню словникового запасу учнів, засвоєнню правил слововживання. Граматика має широкий повчальний і розвиваючий потенціал, оскільки вивчення цього розділу допомагає розумінню структури мови, розвитку комунікативних навичок, розвитку когнітивних функцій, таких як аналітичне мислення та логіка, сприяючи загальному розвитку особистості та мовленнєвим навичкам.

Найважливіше місце у навчанні мови належить морфологічному поняттю, оскільки саме наукове поняття здатне концентрувати розрізнені факти мови та стати орієнтиром в усвідомленій практичній мовленнєвій діяльності. Відповідно до української граматичної традиції та практики викладання морфології базовими поняттями у початковій школі є «частини мови», «морфологічні ознаки частин мови», «категорії частин мови». З перших уроків учні отримують елементарні загальні відомості про систему частин мови, а потім переходять до вивчення кожної із передбаченої програмою лексико-граматичної категорії слів та властивих їй морфологічних ознак. При цьому, на думку Н. А. Мечникова, при засвоєнні граматичних понять молодші школярі здійснюють перехід від недиференційовано-загального до часткового, від беззмістовно-абстрактного до конкретного та через конкретне до справді абстрактного.

Формування морфологічних понять – процес тривалий та важкий, пов'язаний із лінгвістичними особливостями частини мови. Мовних понять, що вивчаються у початковій школі, налічується понад 120.

Повноцінне оволодіння основним поняттям у граматиці, таким, наприклад, як поняття «частини мови», «іменник», «лексико-граматичні розряди іменника», дозволяє вирішити цілу низку проблем під час навчання рідної мови, оскільки це поняття є базою для повноцінного засвоєння як морфології, а й інших розділів шкільного курсу мови. Цей процес вимагає від вчителя використання різноманітних методів та прийомів, спрямованих на засвоєння та усвідомлення структури мови. Ігрові, інтерактивні та інтегровані підходи до навчання дозволяють зробити процес цікавішим та зрозумілішим для дітей, стимулюючи їхні творчі здібності та активну участь у освітньому процесі. Враховуючи психолого-педагогічні аспекти, можна зробити вивчення лексико-граматичних

категорій іменника більш доступним та ефективним для молодших школярів, що сприятиме їхньому успішному розвитку у мовленнєвій сфері, адже здатність розуміти морфологічні особливості іменника є ключовою для успішного мовленнєвого розвитку учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Омельчук С. А. Шкільна морфологія української мови в аспекті сучасних лінгвістичних концепцій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2013. Вип. 40. С. 242–245.

2. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підруч. для студентів вищих навч. закл. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 336 с.

Іпатенко Оксана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дзюбенко І. А.**

ФОРМУВАННЯ ДОБРОДІЙНОСТІ УЧНІВ

Актуальність теми. Соціально цінною і внутрішньо вільною у всіх сферах суспільного й особистого життя людину роблять моральні якості. Вони визначають її рівень соціальної активності й зрілості, виступають найсуттєвішими внутрішніми механізмами, що лежать в основі морального вибору й саморегуляції поведінки. На соціальному рівні інтерес представляють, насамперед, зміст і форми прояву соціально-нормативних типів доброти та здійснення добродійності, а також прояв припустимих з погляду суспільної моралі їхніх варіацій. Добро, як і будь-яка моральна категорія, є соціально й культурно детермінованим, тобто воно залежить від панівних певної епохи інтересів, культурних традицій, соціальних сподівань і потреб людей. Тому з'ясування сутності понять «добро», «добродійність», як фундаментальних категорій етики, що істотно впливають на всю етичну концепцію, є надзвичайно важливим і відповідальним завданням.

Аналіз історико-педагогічних джерел, вивчення архівних матеріалів і праць дослідників історії філософської думки [1, 2, 3 та ін.] свідчить, що більшість науковців розглядали етику як науку про добро і зло, а філософське тлумачення поняття «добро», як поняття моралі й категорії етики подавали, зіставляючи його із протилежним поняттям – «злом». Саме за допомогою категорій добро і зло окреслюється моральний аспект людської свідомості, поведінки, ставлень до навколишнього світу, до людей і самого себе.

Зазначимо, що родовими до поняття добро виступають поняття «благо», «цінність». Зв'язок поняття «добро» із загальнофілософським за своєю суттю «благом» у деяких мовах зафіксований етимологічно і поняття ототожнюються.

Однак, щоб ідея блага набула безпосередньо морального значення, вона має бути усвідомлена як чинник волевизначення людської особистості, що виступить рушійною силою власного вибору, джерелом власних зобов'язань, забезпечивши трансформацію ідеї блага в ідею добра [1, с. 116–118]. З погляду ціннісного підходу, добро визначається найвищою, «абсолютно вселюдською цінністю» [3, с. 30]. Перебуваючи в органічному взаємозв'язку з ідеалом суспільства і особистості, добро виступає базовою основою в структурі життєдіяльності особистості, наповнює життя людини сенсом, стає самоцінним.

У контексті дослідження суттєве значення має трактування понять «добро» і «зло» з позиції морального абсолютизму і морального релятивізму. Зокрема, згідно з абсолютистською етичною концепцією, категорії добра і зла протиставляють одна одній і розглядають як незмінні, абсолютно істинні. Подібні визначення знаходимо ще в міфології Давнього світу, божества якої чітко поділяють на добрі й злі (зороастризм – релігія Давньої Персії проголошує, що вся світова історія є боротьбою доброго Бога-творця, абсолютного добра Ахурамазди і злого Бога-руйнівника, абсолютного зла Ангро-Манью).

Антична етика, як вчення про чесноти досконалої особистості, ототожнює добро зі знанням, а зло – з незнанням, неучтвом, підкреслюючи перевагу душі над тілом у її здатності до пізнання. В старогрецькій етиці домінували дві концепції добра: натуралістична (Геракліт, Демокрит, Епікур і частково Аристотель), яка обґрунтовує добро реальними потребами людини й головним критерієм добра називає задоволення, користь, та ідеалістична (Платон, Сократ), яка у визначенні блага, добра і зла виходить з визнання їх позаземного походження, наголошуючи на недосяжності добра в реальному житті людей. Наприклад, добро і зло в Сократа є результатом діяльності людини, де основою добродійності постають знання, а відсутність останніх породжує аморальні дії. Філософ заклав традиції євдемонізму, стверджуючи, що сенс життя людини та вищі блага полягають у досягненні людиною щастя, яке вибудовується на моральності людини. Засновник школи кіренаїків Арістіпп вважав, що вище благо полягає в досягненні людиною задоволення, а мораль виступає другорядною, не дуже значущою (гедоністичні теорії добра). Зазначені традиції продовжили англійські філософи ХІХ ст. І. Бентам, Дж. Мілль, Г. Сіджвік та ін. Наприклад, Дж. Мілль висловив позицію, яку вважають «прагматичним правилом» добродійності та основним регулюючим обмеженням філантропії: «Якщо допомога надається в такий спосіб, що становище особи, яка одержує її, виявляється не гіршим за становище людини, що обходилася без неї, і якщо до того ж на цю допомогу могли заздалегідь розраховувати, то вона шкідлива; але якщо, будучи доступною для кожного, ця допомога спонукає людину обходитися без неї, то вона є корисною» [2, с. 373].

Утилітаристична концепція добра робить наголос на розмежуванні цілей і засобів, але саму користь нерідко тлумачить теж як задоволення або відсутність страждань. На противагу вченню кіренаїків, кініки (Діоген, Антісфен) вказували на значущість для людини внутрішньої свободи, зневагу до зовнішнього, пропагуючи аскетизм та регорістичне поняття моралі. Основні мотиви кініків

мали місце в стоїчній доктрині, яка проголосила самоцінність добродісного способу життя й возвеличила людську гідність. Стоїки поділяли все існуюче на «благо» (добро), «зло» і «байдуже». Добро тлумачили як добродісність, що виявляється в стані апатії, безпристрасності, байдужості, атараксії.

Яскравими представниками евдемоністичної концепції морального добра були Епікур та його учні, які стверджували, що щастя не можна досягти, не подолавши безпосереднього прагнення до чуттєвої насолоди [2, с. 118–119].

Отже, *добродійність* розуміємо як складне інтегративне структурно-особистісне утворення, яке передбачає наявність позитивних духовно-моральних якостей особистості; стійкого діяльнісного альтруїстично-ціннісного ставлення до себе, до інших людей, до навколишнього світу та забезпечує свідоме, вільне, особистісно вмотивоване (не детерміноване зовнішніми силовими чинниками) самовизначення власної світоглядної позиції через здійснення морально виправданими засобами добродійних вчинків, які відповідають власним інтересам, потребам суб'єкта і водночас спрямовані на досягнення моральної мети (спільного блага для себе й для інших, добра та вільного цілісного розвитку особистості), супроводжуються емоційним станом задоволення від результатів учиненого, зумовлюють позитивну ціннісну динаміку в свідомості особистості, стають способом її особистісного існування у світі, тобто стилем життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Твори : в 7 т. Київ : Рад. школа, 1954. Т. 5. С. 9-109.
2. Малахов В. А. Етика: курс лекцій : навч. посібник 4-те вид. Київ : Либідь, 2022. 384 с.
3. Мильнікова О. М. Формування гуманістичних уявлень в учнів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1997. 18 с.

Качановська Іванна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Роєнко Л. М.**

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У контексті глобалізації, що потенційно загрожує розмиванню ідентичності кожної культури через уніфікацію та стандартизацію культурних цінностей, для українців, як для інших націй світу, важливо зберегти свою

етнічну самобутність і зв'язок з власною історичною спадщиною. Фольклор відіграє особливу роль у цьому контексті, як втілення національного духу, підтверджуючи унікальність та неповторність кожного етносу, а також маючи неперевершену моральну та естетичну цінність.

Вивчення фольклору в школі сприяє відчуттю та усвідомленню учнями своєї національної гордості. Діти починають спілкуватися рідною мовою, відчують бажання вивчати історію України та її культуру. Український дитячий фольклор відіграє значну роль у формуванні мовних умінь та навичок молодших школярів, адже фольклорні тексти, такі як загадки, скоромовки, казки та народні пісні, надають дітям можливість поглиблювати свої мовні знання шляхом вивчення різноманітних лексичних одиниць та фразеологізмів, розширюючи їхній словниковий запас; у фольклорних текстах вбудовані мовні особливості, такі як ритмічність, рими, риторичні фігури, що сприяють розвитку мовного слуху та розумінню структурно-граматичних особливостей мови; вивчення фольклору сприяє формуванню навичок правильного вживання мовних конструкцій, синтаксичних зв'язків та граматичних правил, оскільки тексти фольклору нерідко містять типові мовні моделі та структури.

Крім того, фольклорна спадщина містить різноманітні сюжети та ситуації, що допомагають дітям розуміти і використовувати мову в різних контекстах, розвиваючи їх мовленнєві компетенції та комунікативні навички.

Дитячий фольклор як інструмент мовної освіти допомагає вчителям створити цікаву та захопливу атмосферу на уроках мови, сприяючи ефективному навчанню морфології, адже аналіз творів допомагає розвитку вміння розрізняти морфологічні одиниці мови, такі як корені, закінчення, префікси тощо. Фольклорні тексти демонструють морфологічну будову слів. Наприклад, українські казки часто містять слова з різними закінченнями, що допомагає дітям розрізняти та розуміти різноманітні морфологічні форми. Аналізуючи фольклорні тексти, діти природним чином навчаються розпізнавати та використовувати корені, закінчення та префікси, що сприяє їхньому мовному розвитку та розширює їхні знання про мову. Такий підхід до вивчення мови через український дитячий фольклор допомагає дітям зрозуміти морфологічні закономірності та навчитися використовувати їх у своєму власному мовленні.

Український дитячий фольклор створює унікальні можливості для ігрового вивчення морфології через різноманітність своїх текстів і форматів. У фольклорних загадках та скоромовках учні відкривають для себе цікаві головоломки, де необхідно розгадати мовні загадки та використовувати мовні закономірності для успішного їх вирішення. Це стимулює їхню творчість та логічне мислення, а також навчає систематизації та класифікації мовних одиниць. Казкові персонажі, які часто використовуються в українському дитячому фольклорі, допомагають дітям розуміти важливість правильного вживання мови через приклади її вживання у реальних ситуаціях. Таким чином, діти не лише вчать морфології, але й розвивають свою емпатію та мовленнєву культуру.

Вивчення українського дитячого фольклору сприяє формуванню лінгвістичної компетентності та мовної культури учнів, адже дитячий фольклор не лише є частиною національної культури, а й є ключовим ресурсом для розвитку мовних навичок та розуміння мови в цілому. Вивчення дитячого фольклору допомагає учням ознайомитися з різноманітними мовними структурами, лексикою, традиціями та обрядами, які відображають менталітет та спосіб життя українського народу. Це робить процес вивчення мови цікавим і захоплюючим, що сприяє покращенню мотивації учнів до вивчення мови.

Отже, дитячий фольклор не лише сприяє збереженню культурної спадщини, але й відіграє важливу роль у формуванні мовних умінь та навичок молодших школярів, поглиблюючи їхнє розуміння та володіння рідною мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. Київ: Знання-Прес, 2003. 591 с.
2. Поліщук Ф. М. Вивчення усної народної творчості. Київ : Радянська школа, 1978. 128 с.

Килба Любов

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

викладач-методист **Луцинкевич Л. А.**

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із ключових напрямків реформування сучасної української освіти є інтеграція підходів до побудови змісту освітнього процесу, що зумовлено необхідністю формування у дітей системного мислення, цілісної картини світу. Дитина здатна орієнтуватися в навколишньому середовищі, ефективно діяти в ньому лише тому, що вона постійно за допомогою органів чуття отримує інформацію про світ, в якому живе. Об'єктивна потреба українського суспільства в інноваційних освітніх практиках актуалізує проблему формування основ світосприйняття у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Сучасні педагогічні концепції виховання дитини мають орієнтуватися не на знаннєвий компонент її готовності до життя, а на гармонійну взаємодію з навколишнім світом, розуміння природи, суспільства і культури як живого, цілісного організму.

В основних положеннях Конституції України, Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті,

Концепції «Нова українська школа» нових стандартів освіти в Україні акцентується увага на тому, що в центрі діяльності освітніх закладів повинні бути: формування світоглядної культури і життєвої позиції особистості; утвердження людини як найвищої соціальної цінності, забезпечення пріоритетності духовності, гармонії стосунків особистості, суспільства і природи; формування цілісної картини світу і планетарного мислення; органічного поєднання національної освіти з історією, традиціями та культурою українського народу. Концептуальні положення психолого-педагогічної науки щодо формування світогляду як структурного компоненту особистості розробили (К. Абульханова-Славська, Р. Бернс, М. Веракса, О. Дьяченко, І. Зимня, О. Кононко, В. Котирло, В. Кудрявцев, А. Петровський, С. Рубінштейн) положення про дитину як активного суб'єкта предметно практичної, пізнавальної і комунікативної діяльності (А. Богуш, В. Кудрявцев, К. Крутій, С. Ладивір, М. Лісіна, Т. Піроженко, В. Слободчиков). У межах розуміння світогляду як світопереконавання чи системи поглядів на світ у психологічній та філософській літературі наведено низку визначень, а саме: світогляд - це система поглядів на світ і місце людини, суспільства і людства у ньому, на ставлення людини до світу і самої себе, а також відповідні цим поглядам основні життєві позиції людей, їхні ідеали, принципи діяльності, ціннісні орієнтації [5, с. 301]; цілісна система поглядів на світ, місце та призначення людини [6, с. 370]; цілісна система поглядів на навколишній світ, яка становить сукупність філософських, наукових, політичних, економічних, правових, етичних, естетичних тощо понять, на місце людини в природі і суспільстві, на характер її ставлення до навколишнього середовища і поглядів до самої себе; світогляд включає у свою сферу також переконавання, ідеали, життєву і науково-теоретичну орієнтацію, способи усвідомлення дійсності [4, с. 352].

Варто зазначити, що у педагогічній енциклопедії світогляд розглядається як «система поглядів на дійсність, котра визначає загальну спрямованість діяльності і поведінки людини і є найвищим синтезом знань, практичного досвіду та емоційних оцінок» [7, с.35]. Подібне визначення дає С. Гончаренко, розглядаючи світогляд як «світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому» [16, с. 299]. Відповідно, світогляд є експліцитною, чіткою та узгодженою системою поглядів людини на самого себе, на людство в цілому, на суспільство та їх взаємозв'язок, в яку входить те, що зазвичай називають очікуваннями, уподобаннями і цінностями. Формування світогляду, як форми суспільної самосвідомості особистості, крізь призму якої вона сприймається осмисленням місця і призначенням у світі є визначальним фактором існування людської спільноти. Українські вчені-філософи І. Бичко, В. Табачковський, Г. Горак розуміють світогляд як «інтегративну цілісність знання і цінностей, розуму і чуття, інтелекту й дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» [2, с. 17]. На думку вчених інтегративність характеру світогляду передбачає його структурну складність, зокрема наявність світовідчуття (емоційно-психологічного рівня), світорозуміння (пізнавально - інтелектуального рівня) та світосприйняття (досвід формування пізнавальних

уявлень про світ, використовуючи сприйняття – наочні образи). В. Кремень виокремлює три аспекти світогляду: натуралістичний (відношення людини до природи), соціокультурний (відношення до суспільства) і егоїстичний (відношення «Я» до себе, до своїх власних суб'єктивних можливостей).

Формування світогляду починається з самого раннього дитинства, оскільки узагальнення індивідуального досвіду і спроба висловити його у вигляді загальних закономірностей спостерігається практично одночасно з оволодінням мовою. Незважаючи на наявність різнобічного наукового доробку щодо формування світогляду особистості, поза увагою дослідників залишилася проблема теорії та практики формування світогляду дітей старшого дошкільного віку та молодшого шкільного віку. Вирішення зазначеної психолого-педагогічної проблеми стане дієвим чинником для вивчення механізмів впливу на формування світоглядних орієнтацій дитини, становлення духовної особистості, а також допоможе педагогам, батькам у здійсненні вибору активної життєвої позиції дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Аніщук А., Мойсеєнко Ю. (2020). Дитяча література як засіб формування світосприйняття у дітей 5-6 років. Науковий збірник *«Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, Том 1, № 28, с. 102–107.

7. Базалук О. О. Світобудова: жива і розумна матерія (історико-філософський та природничо-науковий аналіз у світлі нової космологічної концепції) : Монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2005. 412 с.

8. Бех І. Виховання особистості: *Сходження до духовності*: [наук. видання]. Київ : Либідь, 2006. 272 с.

9. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: *Особистісно орієнтований підхід: теоретико-методологічні засади*: навч-метод. видання. Київ : Либідь. 2003. 280 с.

10. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектив. *Початкова школа*. 2002. №5. С. 5 – 7.

Клітна Вікторія

*Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

Науковий керівник:

викладач-методист **Луцинкевич Л. А.**

ФОРМУВАННЯ ПРОАКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ЗАСАД КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасний світ потребує від людей не лише знань і умінь, але й ініціативності, самостійності, вміння діяти на випередження. Саме ці якості формують проактивність – особистісну рису, що дозволяє людині брати відповідальність за своє життя, ставити цілі та досягати їх, незважаючи на труднощі. Проактивні люди краще адаптуються до змін, досягають більших успіхів у навчанні та житті, краще вибудовують стосунки з оточуючими.

Здійснений аналіз наукових досліджень дає нам підстави констатувати, що проблема розвитку проактивності та проактивної поведінки особистості є однією з найактуальніших у дослідженнях із психології, але водночас вона мало досліджена в педагогічній науці.

Проблеми проактивності стали предметом досліджень зарубіжних психологів (Т. Бейман, Дж. Грант, С. Кові, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл та ін.) [4] і вітчизняних дослідників (Ю. Діхтенко, І. Ламаш, О. Милославська, Г. Мутерко, К. Павелків, Ж. Стельмашук та ін.) [1, 3].

Аналіз сучасного стану проблеми показав, що існують різні підходи до розуміння терміну «проактивність». Відомий австрійський психіатр, психотерапевт, філософ В. Франкл трактував проактивність як здатність людини вибирати ту чи іншу модель поведінки, покладаючись, в першу чергу, на власну волю і свідомість, а не на зовнішні обставини [3, с. 89].

Значна кількість досліджень щодо різних аспектів проактивності у роботах зарубіжних психологів дає підстави розглядати проактивність як здатність людини вибирати ту чи іншу модель поведінки, покладаючись, в першу чергу, на власну волю і свідомість, а не на зовнішні обставини; діяння та спосіб життя, коли людина не реагує на впливи ззовні, а сама ініціює їх і формує потрібні реакції в оточуючих, а особистість із розвиненою проактивністю як таку, яка характеризується більшою незалежністю від ситуаційних чинників і здатна усвідомлено ініціювати зміни в соціальній ситуації (Т. Бейтман і Дж. Крант) [1, с. 174].

Дослідниці Павелків К. і Стельмашук Ж. наголошують, що ключовими характеристиками проактивності є усвідомлення особистістю своїх вчинків і їх наслідків, вольовий компонент, спонтанність, відповідальність, домінування

вищих людських потреб, орієнтація при виборі моделей поведінки, переважно на переконанні, ідеалах і цінностях особистості, а не на зовнішніх факторах (інтернальний локус контролю) [3, с. 91].

У словнику української мови проактивність визначається як здатність вільно розпоряджатися свободою вибору, бути ефективним і досягати успіхів; відповідальність за власне життя, свій настрій, свої досягнення та помилки[4].

В умовах реалізації концепції Нової української школи (далі – НУШ) початкова ланка освіти покликана формувати ключові компетентності учнів (соціальні, громадянські, комунікативні тощо), наскрізні уміння (розв'язувати проблеми, критично мислити, творчо мислити (креативність), співпрацювати тощо) та цінності особистості, що має забезпечити їх подальшу конкурентоздатність, готовність до життя [2]. Ці завдання актуалізують проблему формування проактивності молодших школярів. Ми вважаємо, що школярі, у яких сформована проактивність краще навчаються та досягають більшого у навчанні та іншій діяльності, легше адаптуються до нових умов і змін, вміють вирішувати проблеми, конфлікти, мають кращі комунікативні навички, стають більш впевненими в собі та стійкими у складних ситуаціях.

У дітей, які приходять навчатись в початкову школу відбувається перехід від ігрової діяльності до навчальної, яка стає для них провідною. Саме в ході навчання відбувається формування новоутворень, які надають дитині можливість здійснювати регуляцію і, згодом, рефлексію своєї діяльності та поведінки на певному рівні активності й самостійності, оволодіти навичками, які властиві тій чи іншій діяльності тощо.

Учитель початкових класів НУШ, яка орієнтована на реалізацію принципів партнерської педагогіки і дитиноцентризму, особистісно орієнтовану модель освіти, має створити умови для розвитку у молодших школярів навичок співпраці, критичного мислення, самореалізації, зробити учня суб'єктом освітнього процесу, надати можливості брати участь у прийнятті рішень на всіх етапах роботи, у різних ситуаціях, висловлювати власні ідеї, сприяти формуванню комфортного та толерантного середовища.

Партнерська педагогіка та підхід в НУШ ґрунтуються на таких принципах: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство; соціального партнерства [2, с. 91]. У нашому дослідженні ми наголошуємо, що ці принципи взаємопов'язані, взаємопідпорядковані й сприяють розвитку проактивності учнів початкових класів.

Цілеспрямоване формування проактивності молодших школярів здійснюється через виконання учителем різних ролей, зокрема:

- організовує спільну, злагоджену діяльність учнів, що передбачає їх об'єднання на умовах рівності, добровільності, доцільності, розподілу праці й активної участі кожного, з врахуванням його можливостей і потреб;

- сприяє заохоченню активності, спільної роботи та спілкування (горизонтальних зв'язків), навчальних досягнень учнів, що впроваджує

розподілене лідерство, спонукає до проактивної відповідальної поведінки, особистого прийняття зобов'язань, обов'язкового виконання домовленостей;

– спільно з дітьми конструює комфортне, безпечне освітнє середовище, в якому підтримується соціальне розмаїття, право вибору, позитивні сильні сторони кожного учасника освітнього процесу, самостійне, творче, критичне мислення, ціннісні орієнтації учня та колективу тощо.

Отже, ми дійшли висновку, що результатами формування проактивності у молодших школярів мають стати: краща їх адаптація до нових умов, що особливо важливо у наш час (вміння знаходити вихід у нестандартних ситуацій, приймати власне рішення), покращення навчання та навчальних досягнень (краще засвоєння матеріалу, уміння працювати в команді, виконувати практичні творчі завдання), розвиток комунікативних навичок (уміння комунікувати з іншими людьми, співпрацювати, вирішувати конфлікти), розвиток активності, самостійності та відповідальності (здатність нести відповідальність за свої дії, вчитися на своїх помилках), підвищення мотивації (більша зацікавленість у навчанні та інших видах діяльності, інтерес, лідерські якості), розвиток навичок до рефлексії тощо.

У наступних розвідках ми плануємо дослідити методи та стратегії формування проактивності молодших школярів у сучасній початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волянюк А. М. Феномен проактивності в зарубіжних дослідженнях. *ГАБІУС*. 2023. Випуск 53. С. 173–177. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/53-2023/29.pdf> (дата звернення: 03.03.2024).

2. Нова українська школа : поради для вчителя / за ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

3. Стельмашук Ж., Павелків К. Проактивності як психолого-педагогічної проблем. *Інноватика у вихованні*. 2022. Випуск 15. С. 88–94. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/466/384> (дата звернення: 03.03.2024).

4. Тлумачний словник української мови. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України. URL: <https://www.inmo.org.ua/sum.html> (дата звернення: 02.03.2024).

Ковалюк Ілона

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Росенко Л. М.**

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У сучасному освітньому контексті важливим завданням вчителя є не лише передача знань, а й розвиток творчих здібностей учнів. Особливо актуальним є цей аспект у процесі вивчення дисциплін мовно-літературної освітньої галузі, оскільки саме ці предмети стимулюють креативність, уяву та аналітичне мислення. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у контексті навчання мови та літератури вимагає комплексного підходу, який сприяє формуванню особистості з глибоким розумінням культури, мови та мистецтва.

Розглянемо ключові аспекти цього процесу та методи, які допомагають активізувати творчий потенціал молодших школярів у межах навчальних програм з мови і літератури.

Ключовими аспектами розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення мови і літератури є:

1) стимулювальне оточення: створення атмосфери, де учні відчувають свободу висловлювання та пошуку, де кожна думка має значення і заохочується творчість;

2) активна співпраця: робота в малих групах або партнерство сприяє обміну ідеями та стимулює творчість через взаємодію та обговорення;

3) різноманітність завдань: використання різноманітних вправ, таких як творчі написання, драматизація, створення мультимедійних презентацій, рольові ігри тощо, дозволяє учням розкрити свій творчий потенціал у різних форматах;

4) залучення до аналізу та рефлексії: пропонування завдань, які спонукають учнів до аналізу літературних творів, вираження своїх власних думок та переживань, а також до рефлексії над власними творчими досягненнями та процесом навчання;

5) підтримка самовираження: стимулювання учнів до вираження власних думок, ідей та емоцій у власних творах, незалежно від того, наскільки вони відрізняються від стандартів чи загальноприйнятих шаблонів;

6) пошук нових шляхів вивчення: використання нестандартних методів і підходів до вивчення мови і літератури, таких як творчі роботи, вірші, розповіді, що стимулюють уяву та оригінальність.

Для активізації творчого потенціалу молодших школярів у процесі вивчення дисциплін мовно-літературної освітньої галузі можна використовувати різноманітні методи, серед яких:

- творчі завдання, які вимагають від учнів створення власних творів різних жанрів та видів. Це може включати створення власних історій, переповідей казок або створення віршів на задану тему;

- участь у драматизації літературних творів або створення власних сценаріїв та вистав. Цей метод дозволяє учням відчувати себе частиною творчого процесу, розкрити свої акторські здібності та відтворити літературні образи у власному творчому сприйнятті;

- створення мистецьких робіт, таких як ілюстрації до текстів, колажі, аплікації, або навіть відеопрезентації на основі прочитаного матеріалу. Це дозволяє учням висловити свої думки та переживання шляхом мистецьких засобів;

- робота у групах над створенням колективних творчих проектів, таких як спільні виставки, книжкові чи мультимедійні презентації, спільні творчі ігри тощо. Це сприяє розвитку співпраці, комунікаційних навичок та вміння працювати у колективі;

- організація обговорень творів мистецтва, критичний аналіз текстів або обмін враженнями та думками стосовно прочитаного матеріалу. Цей метод сприяє розвитку аналітичного мислення та уміння аргументувати свою думку.

Ці методи стимулюють творчий розвиток учнів, дозволяючи їм висловити свою уяву, розвивати критичне мислення та самовираження через навчання мови та літератури.

Отже, навчання мови та літератури може бути більш ефективним, якщо активно використовувати методи, які сприяють творчому розвитку учнів, а також розвивають критичне мислення та сприяють розумінню культури, мови та мистецтва. Розвиток творчих здібностей учнів у межах навчальних програм з мови і літератури є важливим елементом підготовки молодого покоління до успішного використання їхнього потенціалу у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варзацька Л. О. Розвиток сприймання, уяви, мислення – основа словесної творчості. *Початкова школа*. 1995. №2. С. 8–11.

2. Митник О. Розвиток творчого мислення школярів – складова життєвого успіху. *Початкова школа*. 2000. №3. С. 1–4.

Костенко Марина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дзюбенко І. А.**

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ РОДИННИХ ВЗАЄМИН

Родина становить значний інтерес для соціально–філософського дослідження, оскільки, з одного боку, вона забезпечує стабільність суспільства і еволюціонує разом з ним, а, з іншого боку, вона виступає в якості соціального простору, в якому відбувається особистісне становлення людини. Родина має безпосередній і сильний вплив на різнобічний розвиток людини шляхом відтворення населення, збагачення матеріальними та духовними цінностями, створенням освітньо-виховного середовища тощо.

В родині виховується характер майбутніх громадян України, здійснюється збагачення духовного і морального досвіду підрастаючих поколінь, який міцно пов'язує історико-культурні традиції минулого з досягненнями сьогодення і перспективними проектами майбутнього.

Зауважимо, що етнопедагогічний аспект виховного потенціалу української родини набув відображення у працях Г. Ващенко, І. Огієнка, М. Сумцова, М. Стельмаховича, Р. Чмелик та ін.

Згідно з «Великим тлумачним словником» родина – це група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я [2].

В українській мові поняття «родина», «сім'я» – це слова синонімічні. Ми частково погоджуємось з цією думкою. Поняття «родина» та «сім'я» тісно взаємопов'язані між собою. Проте «родина» є більш ширшим і позначає ширше поняття кровної спорідненості, ніж сім'я. «Родина» також часто вживається у переносному значенні на позначення певної групи людей, об'єднаних єдиною культурою чи спільними інтересами.

Змістовно і глибинно розкриває означене поняття І. Гребеннікова, що родина – це «...і результат, і, мабуть, ще в більшій мірі – творець цивілізації. Родина – найважливіше джерело соціального та економічного розвитку суспільства. Вона породжує головне суспільне багатство – людину. Для кожної людини родина – це початок усього («начало начал»). Поняття щастя людина майже завжди пов'язує перш за все із родиною: щасливий той, хто щасливий у своєму домі» [3, с. 58–61].

Давньокитайський мислитель Конфуцій надавав великого значення родині як виховній інституції. Він стверджував, що сімейні узи є найміцнішими та найщирішими серед всіх інших відносин. Саме сім'ю мислитель вважав моделлю суспільства. Конфуцій викладає свою думку про те, що стосунки батьків і дітей повинні бути проянті людинолюбством, добротворенням, високою

моральністю. Важливою умовою формування таких взаємин він вважав приклад дорослих.

Філософ досить чітко визначив важливу умову формування таких взаємин. Адже надзвичайно важливу роль у вихованні дітей відіграє приклад батьків, їх авторитет. Приклад батька і матері – це основа формування тих якостей, які хочуть виховати батьки в дитині. Приклад головних вихователів в сім'ї повинен супроводжувати дитину з самого народження, тому що вихованці все переймають саме від своїх батьків, вони копіюють ставлення до навколишнього середовища, старших людей, поведінку, риси спілкування і т.д. [4, с. 3].

Упровадження нової особистісно зорієнтованої освітньої парадигми потребує принципово іншого підходу до визначення якісних характеристик освітнього процесу будь-якого рівня та спрямування.

Про важливе значення педагогічної освіти в соціально-економічному розвитку суспільства наголошено у Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти в Україні (10 вересня 2012 р.): «Метою розвитку неперервної педагогічної освіти є відтворення людського капіталу та інтелекту суспільства для забезпечення сталого людського розвитку країни через якісну підготовку педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі поєднання національних надбань світового значення та усталених європейських традицій, забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного удосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян, здійснюючи практичну реалізацію освітньої політики як пріоритетної функції держави» [1].

Родина як первинний осередок суспільних відносин, зокрема міжособистісних взаємин, відіграє важливу роль у вихованні моральних основ взаємодії дитини з іншими людьми, формуванні її ставлення до навколишнього світу через його сприйняття. Саме батьки вводять дитину в складний світ людських взаємин.

На думку вчених педагогів–філософів, родина дає і повинна давати дитині родинну чуйність у формі особливої ніжності та люб'язності, яка є теплом душі й характеру. Розум і знання можна розвивати всюди, в тому числі, і в школі, але душевна теплота, чутливість (емоційність) плекаються тільки в родині. Саме в ній створюється атмосфера люб'язності, яка так необхідна для формування характеру й особистості дитини. Саме родина є першою школою дитини.

Отож, варто зазначити, що саме сім'я, як певна соціальна спільнота з конкретною системою зв'язків і взаємодії між її членами, що виникають з метою задоволення їхніх різноманітних потреб, є першочерговою у вихованні дітей. Природну основу сім'ї складають шлюбні та родинні зв'язки, які певним чином є первинними. Крім того, сім'я включає господарсько–економічні, правові, моральні, емоційно–психологічні та інші зв'язки. Внутрішньосімейні взаємини взаємопов'язані з національними та побутовими стосунками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексєєнко Т. Ф. Сходинки гуманних взаємин батьків і дітей. *Дитячий садок*. 2022. № 24. С. 3–24.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : рек. МОН України. Київ; Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
3. Демиденко Т. М. Виховний потенціал – провідна характеристика сім'ї як педагогічної системи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 1. С. 58–61.
4. Марушкевич А. А. Родинна педагогіка: навчально-методичний посібник Київ: ПАРАПАН, 2018. 216 с.

Кучер Альона

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. б. н., доцент **Перфільєва Л. П.**

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРЕДМЕТ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтеграцією в освітній процес цифрових технологій, що стрімко розвиваються. Зокрема їх активне впровадження призводить до необхідності формування цифрової компетентності учнів і вчителів, що є необхідною умовою забезпечення якості освітнього процесу. Навчання інформатики в початковій ланці освіти – це необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюється з комп'ютером та мобільними пристроями ще в дошкільному віці. Учні молодшого шкільного віку цікавляться комп'ютером як захоплюючою електронною іграшкою, що дозволяє спрямувати його використання на особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток дитини.

Впровадження сучасних методів навчання створило умови для підвищення якості освіти, надання можливості створити комфортні умови навчання, де кожен учень відчуває свою потребу, необхідність, здатний продемонструвати свої здібності та знання, почувається впевнено та може розв'язувати будь-які проблеми. Використання цифрових інтерактивних завдань як засобу формування у дітей молодшого шкільного віку, вміння розв'язувати проблеми при вивченні природничої освітньої галузі є дуже актуальним і необхідним для впровадження у сучасному навчально-виховному процесі.

Інтерактивність – це можливість відображувати великий обсяг інформації у стислому та доступному форматі для молодших школярів. Отже, цифрові інтерактивні завдання на уроках у початковій школі мають великі можливості щодо формування вміння розв'язувати проблеми у молодших школярів,

забезпечуючи розвиток в учнів критичного мислення, пізнавального інтересу, бажання самостійно здобувати знання.

На початку становлення нових інформаційних технологій враховувався їх величезний потенціал для застосування в різних галузях суспільства, зокрема в освіті. Сучасні технології пропонують надзвичайно широкі можливості, дозволяючи дітям і молоді активно долучатися до суспільного життя, успішно долати бар'єри до отримання якісної освіти, демонструвати досягнення й бути успішними [2].

Використовуючи фундаментальні теоретичні принципи, які були розроблені раніше у теорії навчання, із застосуванням сучасних інтерактивних цифрових технологій можна створити потужне цифрове забезпечення та конструктори уроків для інтенсифікації освітнього процесу, відкриваючи та підтримуючи абсолютно нові види діяльності для школярів. Пропонуємо короткий огляд ресурсів, які дозволяють створювати різноманітні інтерактивні навчальні матеріали.

Методи та інструменти: усні (бесіда, розповідь): сторітелінг (Storybird, Storyjumper, Animatron, Pixton та ін.), відеовідгуки (Youtube, iMovie, Magisto та ін.); графічні: інтерактивні вправи (Learningapps, SmartNotebook), хмара слів (Absya, Wordart та ін.), карти знань (GoConqr, Coggle, MindMup, bubbl.us та ін.), списки пріоритетів (Learningapps, GoogleDocs та ін.), таблиці 3-Х-Д (Realtimeboard, Padlet та ін.), схеми, завдання на послідовність (Inspiration, SmartNotebook та ін.); наочні: форуми (Padlet, groupmap.com), оціночні листи (MS Word, GoogleDocs), інтерактивні вправи (Learningapps, SmartNotebook), опитування (Socrative, Kahoot та ін.); практична перевірка: навчальні проекти, досліди (Go-labz), запитання, заповнення таблиці (Padlet, groupmap.com, MS Word, GoogleDocs) [1].

З урахуванням особливостей навчальних середовищ вчені М. Бойко, М. Гладун, Н. Морзе, М. Сабліна, О. Муковіз та ін розробили базу вправ для виконання молодшими школярами на основі сервісу LearningApps.org, методичні рекомендації для створення дослідницьких середовищ на освітньому порталі Go-Lab, визначили особливості навчальних конструкторів «Робототехніка. WeDo 2.0», Cubelets, MOSS, Robotis DREAM, які можуть використовуватися на уроках природничої освітньої галузі, інформатики, математики та ін. З урахуванням значущості сторітелінгу в освітньому процесі представлено приклади створення завдань цифрових історій, коміксів за допомогою спеціальних ЕОР (Storybird, Animatron, Pixton та ін.). Удосконалено навчально-методичний комплекс до предмета «Я досліджую світ» в початковій школі: створено портал ЕОР для навчання інформатики учнів початкової школи (<http://eer.kl.com.ua>), підготовлено базу інтерактивних вправ, розроблено шаблони проектів в дослідницькому середовищі та для вивчення робототехніки (<https://www.golabz.eu>), створено методичні рекомендації щодо використання електронних сервісів в освітньому процесі.

Виходячи із вище сказаного, можна зробити висновок, що інтерактивність – це можливість відображувати великий обсяг інформації у стислому та

доступному форматі для молодших школярів. Отже, цифрові інтерактивні завдання на уроках у початковій школі мають великі можливості щодо формування вміння розв'язувати проблеми у дітей молодшого шкільного віку, забезпечуючи розвиток в учнів критичного мислення, пізнавального інтересу, бажання самостійно здобувати знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гладун М. А., Сабліна М. А. Сучасні онлайн-інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університет*. 2018. №4. С. 33–43. URL: <http://open.edu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/125#.XYuHLigzbIV>

2. Морзе Н. В., Гладун М. А., Дзюба С. М. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEM-освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Том 65. №3. С. 37–52. (Web of Science)

Кучер Ольга

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

к. п. н. Майданик О. В

РЕФЛЕКСІЯ – ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Початкова школа – перший найважливіший рівень навчання та розвитку дитини.

Важливим завданням сучасної початкової школи є підготовка особистості до життя, вміння адаптуватись до змін, бути новатором, мислити самостійно, творчо, а головне критично. Для того, щоб бути такою особистістю варто вчити дитину спрямовувати свій погляд на себе, оцінювати свої дії, досвід, результати, зіставляти їх із поставленими цілями, тобто вміти якісно здійснювати рефлексію.

Вважаємо, що саме рефлексія пов'язана з вирішенням проблеми усвідомлення учнем свого «Я», розвитку його особистісних якостей, які сприяють його самореалізації та самоствердженню в житті.

Поняття «рефлексія» не нове у науковій думці. У середньовічній філософії воно означало процес міркування індивіда про те, що відбувається в його власній свідомості. Декарт ототожнював рефлексію зі здатністю індивіда зосередитися на змісті своїх думок, абстрагуючись від усього зовнішнього, тілесного. Дж. Локк розділив відчуття і рефлексію, трактуючи останню як особливе

джерело знання, – внутрішній досвід, заснований, на відміну від зовнішнього, на даних органів відчуттів.

У психології рефлексію (від лат. reflexio – відображення) визначають як міркування, сповнене сумнівів, протиріч. Аналіз власного психічного стану. Як механізм взаєморозуміння — осмислення суб'єктом того, якими засобами і чому він справив те або інше враження на партнера зі спілкування.

Як прийом роботи вчителя на уроці, рефлексія стала предметом дослідження вітчизняних науковців та педагогів: Н. Білик, І. Гуменюк, І. Добряк, Л. Кондратюк, К. Мироненко, В. Павлюк, О. Пометун, О. Рябченко, С. Швець та ін.

На основі аналізу наукових джерел варто зазначити, що рефлексія – самоаналіз діяльності особистості, коли учень самостійно оцінює свій стан, емоції, результати своєї діяльності, діяльність однокласників, власне урок і, навіть, діяльність учителя. Це те, чого прагне сучасна педагогіка: навчити учня вчитися. Учень повинен не лише усвідомити зміст матеріалу, а й осмислити способи своєї роботи, серед прийомів роботи обрати найбільш раціональний, серед декількох відповідей на питання обрати лише ту, яка на його погляд, буде правильною.

Залежно від функцій, рефлексія поділяється на такі типи:

– рефлексію настрою й емоційного стану – процес самоаналізу, під час якого людина розмірковує про свій емоційний стан в даний момент часу. Уважне спостереження за своїми емоційними реакціями на зовнішні впливи.

– рефлексію діяльності – процес самоаналізу власних дій, рішень, результатів. Можна визначити які дії привели до бажаного результату, а які рішення лише його віддаляли і, як в майбутньому можна покращити процес досягнення будь-якої цілі.

– рефлексію змісту навчального матеріалу – активний процес самоаналізу над тим, що було вивчено, що є основним і другорядним, на скільки добре зрозуміло увесь сприйнятий матеріал і, як його можна застосувати в реальному житті.

Для рефлексії настрою та емоційного стану учнів на уроці пропонуємо використовувати вправу «Рефлексійна руханка». Її можна застосувати на будь-якому етапі уроку. Учні пропонується порухатись та переключити свою увагу. Заздалегідь обговорюються умовні рухи, а далі ставляться дітям запитання щодо їх настрою під час виконання конкретних вправ. Учні мають відповідати рухами: присісти – завдання викликало неприємні емоції (не вдалося, засмутило, було заважко); стати рівно – завдання майже не викликають ніяких емоцій (спокійне, нейтральне ставлення); підняти руки вгору – позитивний настрій (було весело, усе вдалося, було комфортно і затишно); поплескати в долоні – надзвичайні емоції (дуже сподобалося, все вдалося, відчувається захват).

Здійснення рефлексії таким способом допомагає учням переключити увагу, створити невимушену атмосферу, де їм легко зосередити увагу на своєму емоційному стані і чесно визначити на скільки цікавою була діяльність. Важливо

привчати учнів, до такого стану, коли можна відслідковувати власні емоції, проявляти їх і не соромитись.

Вправа «Сонечко» – ще один спосіб проаналізувати емоції учнів в кінці уроку. Для цієї вправи потрібна дошка, кольорова крейда або жовте коло для основи сонця, жовті паперові смужки-промінці, блакитні хмарки. На дошці зображуємо коло від сонця. Підходячи до сонечка, діти по черзі домальовують (прикріплюють) промінчик, якщо їм було затишно на уроці та усе сподобалося, або хмаринку, якщо почували себе невпевнено та нічого корисного для себе не винесли.

Використання символів – сонця, хмаринок і промінців – дозволяє учням візуально виразити свої емоції без використання слів. Дана вправа чудово підходить для учнів початкової школи, адже їм ще дуже важко ґрунтовно описувати власні емоції у словах. Вчителю такі вправи дозволяють вчасно виправляти атмосферу в класі, вони можуть бути корисним інструментом для розуміння та врахування емоційного стану учнів.

Для рефлексії діяльності учнів можна використати вправу «Океан успіху», яку доречно проводити для підбиття підсумків уроку. Для даної вправи потрібен постер або картки. Учням пропонується уявити урок як морську пригоду, де на своєму шляху вони зіткнулися:

- з акулою («Що заважало досягнути мети?»);
- айсбергом («Яка ситуація під час уроку викликала труднощі для роботи?»);
- рятувальним кругом («Що допомогло тобі на уроці отримати результат?»);
- маяком («Що зробив чи може зробити вчитель, щоб допомогти тобі?»);
- човном («Як можуть чи вже допомогли тобі однокласники?»).

Вправа розвиває в учнів навички самоаналізу своєї діяльності, допомагає встановлювати зв'язки між тим, який шлях розв'язання ситуації був вибраний учнем і тим, який результат в кінцевому результаті отриманий. Учні оцінюють не лише власний досвід, але також роботу вчителя та взаємодію з однокласниками. Тобто, у висновку знову помічаємо, що таким способом розвиваємо важливі складові критичного мислення учнів.

Пропонуємо ще одну не менш корисну і цікаву вправу – «Якби я був чарівником». Заздалегідь пишеться на дошці фразу «Якби я був чарівником, то сьогодні я б...» та наступні незакінчені фрази: виправив, зробив, додав, похвалив.

Дана вправа спрямована на рефлексію учнів, яка передбачає розвиток вміння бачити проблеми, труднощі та шукати альтернативні рішення, аналіз кожного етапу своєї діяльності та однокласників.

Для рефлексії змісту навчального матеріалу пропонуємо використати просту, але дієву вправу – «Акрослово». На дошці записується ключове слово (поняття, термін) уроку. А учням пропонується на кожну букву цього слова дібрати характеристику, ознаку чи асоціацію до нього. Водночас варто наголосити на тому, що можна підбирати не по одному слову, а використовувати

словосполучення або речення. Дана вправа допомагає систематизувати знання учнів з певної теми, але водночас вимагає від учнів творчого підходу.

Наприклад, Р – реакція; Е – емоційна; Ф – «фішбоун»; Л – люблю проводити рефлексію; Е – енергійна; К – колективна; С – сучасно; І – індивідуальна; Я – яскраво.

Схожа вправа до попередньої – «Зірки мудрих істин», вчить учнів відокремлювати головне та цікаве від менш важливого, що є досить складним при наявності великої кількості інформації.

Для проведення такої рефлексії потрібно зображення зоряного неба. Дітям роздаються стікери у формі зірок чи кружечків і пропонується написати на листку, що вони найбільше запам'ятали з вивченого на уроці. Розміщують зірки на зоряному небі, «запаливши» зоряні істини.

Саме творчий підхід до проведення рефлексії допомагає зробити цей процес цікавим та цінним для кожного учня, адже дуже важливо, щоб учні не почали сприймати його з байдужістю та поверхнево.

Отже, рефлексія є ефективним інструментом роботи вчителя початкової школи, оскільки вона спрямована на задоволення потреб обох сторін освітнього процесу.

Проведення рефлексії сприяє активізації готовності учня до виконання завдання, емоційному піднесенню, формуванню навичок самооцінки, аналізу, критичного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик Н. І., Добряк І. В. Сучасний урок: 50 способів порефлексувати : електрон. навч.- метод. посіб. Полтава: ПОІППО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с.
2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с
3. Швець С. М., Кондратюк Л. С. Рефлексія як компонент діяльності на уроках у початковій школі : практичний посібник. Житомир, 2021. 40 с.

Лазаренко Юлія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., професор **Якимчук Б. А.**

ОСОБЛИВОСТІ НЕГАТИВНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Молодший шкільний вік – важливий етапу становленні особистості дитини. У цей період формується новий вид діяльності, зумовлений системою міжособистісних взаємин, довільністю пізнавальних психічних процесів, розвитком оцінювання та самооцінювання, можливістю контролювати свої емоційні стани тощо.

Розпочинаючи навчатися в школі, дитина опиняється в новому для себе оточенні, яке потребує психологічної готовності до перезавантаження через певні труднощі.

Шкільне навчання, на думку В. Поліщук, завжди супроводжуване підвищеною тривожністю, яку доцільно витлумачувати як негативний і позитивний вияв дитини. За оптимального рівня тривога може бути активізована навчанням і стати більш ефективною. Але дитиною оволодіває паніка, якщо рівень тривожності перевищує оптимальну межу [3]. Прагнення уникнути неуспіху також посилює страх невдачі. Як наслідок, рівень тривожності стає постійною перепорою й породжує такі негативні симптоми, як шкільна дезадаптація, шкільна фобія, хронічна неуспішність, шкільний невроз тощо. Їх поява є результатом незадоволення важливих потреб, це стійке негативне переживання, занепокоєння, очікування неблагополуччя з боку оточення.

Серед причин, що зумовлюють шкільні страхи дітей у початковій школі, Т. Гузанова називає:

1) загальну тривожність у школі, виражену в загальному емоційному напруженні, пов'язаному з різними формами включення дитини в нову ситуацію розвитку;

2) переживання соціального стресу, передовсім щодо соціальних контактів з однокласниками;

3) фрустрацію потреби в досягненні успіху, що гальмує розвиток домагань на успіх і досягнення високих результатів;

4) страх самовираження – емоційне напруження, пов'язане з труднощами саморозкриття, самоствавлення, демонстрації своїх можливостей;

5) страх ситуації перевірки знань – переживання тривоги в ситуації перевірки (особливо публічної) знань, досягнень, можливостей;

6) страх не відповідати очікуванням оточення – тривогу з приводу оцінювання значущими іншими результатів, вчинків, ідей; острах можливості негативних відгуків;

7) низьку фізіологічну опірність стресу, що підвищує ймовірність деструктивного реагування на тривожні фактори середовища;

8) взаємини з учителями, що породжує негативний емоційний фон взаємин із дорослими в школі, знижує мотивацію та успішність навчання [1].

Діти молодшого шкільного віку виявляють негативні емоції по-різному, залежно від індивідуальних і типологічних якостей. Несхвалення вчителя може викликати в одних дітей збентеження, смуток, в інших – агресію, негативізм. Неуспішність інших одна дитина сприймає байдуже, інша – зловтішно. Дуже рідко в цьому віці можемо простежувати в дітей такі якості, як співпереживання або співчуття. Такі реакції дітей більше тяжіють до ненавченості співпереживати в нових соціальних умовах, ніж егоїзм. Завдання дорослих (батьків, педагога) – навчити дитину виявляти толерантність до співпереживання та співчуття інших. За цих умов почуття, емоційні стани дитини можуть спричинити не тільки «чисте» переживання, а й перетворитися на спонукальну силу дій, вчинків.

Суголосну думку висловлює О. Ковальчук [2] і вважає, що характер протікання такого роду переживань визначається особливостями розвитку загальної емоційної культури та здатністю молодшого школяра керувати своїми емоціями. Отриманий в дитинстві неадекватний емоційний досвід (при порушенні взаємин дітей з батьками та однолітками) зауважує вчена, відображається на загальному емоційному розвитку, порушень взаємин з оточуючими, труднощами у вербалізації власних переживань [2, с. 140-141].

Негативні переживання молодших школярів – це уявлення та їхні образи (сенси), засновані на неприємних суб'єктивних переживаннях (емоції, почуття, стани), які активують механізм адаптивної поведінки, спрямованої на усунення причини небезпеки (фізичної чи психічної)

«тут» і «тепер», та рефлексію. Більш цілісне уявлення щодо виявлення негативних переживань у молодших школярів буде здійснено нами на діагностичному етапі дослідження.

Негативні переживання зумовлені індивідуальними, особистісними й соціальними особливостями. Індивідуальні аргументовані емоційною стійкістю – емоційною нестійкістю; розслабленістю – напруженістю; тривожністю – спокоєм (збалансованістю). Особистісні пов'язані з психологічними новоутвореннями в емоційно-вольовій сфері молодшого школяра. Соціальні відображають ставлення до соціального оточення та свого місця в ньому (шкільне середовище, навчальна діяльність, несформованість адаптивних механізмів до нової ролі, статусу, учнівського колективу, взаємин з учителями, батьками, зокрема незадоволеність потреб у стосунках, залякування, дефіцит позитивного спілкування, тривожність батьків, гіперопіка тощо); зміну режимних та організаційних моментів, пов'язаних із початком навчання в школі, негативний досвід у різних референтних групах; комунікацію в соціальних мережах, комп'ютерну залежність, інформацію з телереклами (повідомлення про катастрофи, руйнування, стихійні лиха, фільми жахів, бойовики, криміногенні ситуації, страшні мультфільми та казки). Для повноцінного розвитку особистості

молодшого школяра важливо коригувати негативні переживання та запобігати їм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуд Г. О. Науковий аналіз феномена «негативні переживання» у психологічному дискурсі. *Педагогічні інновації у фаховій освіті* : зб. наук. праць. 2016 Вип. 1(7). С. 207–211
2. Ковальчук О. Виникнення тривожності у дітей та профілактика страхів. *Психолог*. 2009. № 11–12. С. 22–23.
3. Поліщук В. Криза 7 років та молодший шкільний вік. *Початкова школа*. Київ. 2015. № 12. С. 40–44.

Лебідь Олена

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Грігченко Т. Я.**

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР В ОСВІТІ

Екологічний підхід в освіті знаходиться на етапі розвитку. Змістове значення прикметника «екологічний», як визначального поняття цього підходу, залежить від визначення екології як науки. Екологія як наука і як навчальна дисципліна автономізувалася з природничих дисциплін і, перш за все, біології. Спочатку під екологією розумілася наука, що вивчає системи живих організмів, їх зв'язок з органічними та неорганічними середовищами проживання, що базується на принципах системності організованості та стійкості. Нині до екології як науки існує три основні підходи – біологічний, соціальний та світоглядний.

У наукових працях зазначається, що нині початкове поняття «екологія» стосується лише одного з питань сучасної екології – біологічної, яка є лише природною складовою тієї дисципліни, яку тепер прийнято називати сучасною екологією, оскільки вже виникло і розвивається нове розуміння її ролі як інтегративної науки. На думку науковців, екологія – основа нової моральності та опори для розв'язання чисельних питань практичного життя людей.

На наш погляд, ці позиції не суперечать одна одній, а лише демонструють природну еволюцію екологічного підходу. Друга позиція, як нам, здається, найбільше відповідає сучасним тенденціям розвитку екології, екологічної освіти, екологічного підходу в освіті.

Таким чином, поняття «екологічний» розглядаємо як характеристику всієї сукупності відносин людини до природних та культурних умов її існування, які

безпосередньо задані їй попередніми стадіями прогресу та в такій якості виступають у ролі «природних». В універсальному значенні це поняття відображає не лише безпосередню фізіологічну активність людини як біологічної істоти, але і її матеріальне та духовне виробництво, соціальну діяльність людей та певну організацію суспільства.

У розглянутому контексті екологічна освіта – не частина природничої або загальної освіти, а смисловий стрижень, одна із цілей сучасного освітнього процесу. Екологічний підхід, у цьому сенсі, вимагає не поновлення змісту природничо-наукових дисциплін, що викладаються, а зміни самого підходу до навчання в цілому», тобто екологічний підхід не зводиться до введення в зміст освіти навчального предмета «Екологія» та екологізації змісту освітніх галузей. Екологічний підхід, перш за все, спрямований на зміну пріоритетів природничої освіти: «...таке вивчення власного будинку, таке вивчення можливої поведінки в ньому людини, яка дозволила б жити їй в цьому будинку, тобто вижити на планеті Земля» і стійко розвиватися у згоді з Природою.

Отже, екологічний підхід в освіті визначає ставлення людини до навколишнього світу (суспільства, природи, себе). Екологічний підхід – це різновид системного підходу, оскільки предметом екології як науки є екологічні системи, взаємозв'язки всередині них та взаємозв'язки окремих екосистем між собою. Як основні поняття екологічного підходу в освіті науковці (В. Ільченко, Н. Лисенко, Г. Пустовіт, Т. Пушкарьова, Г. Тарасенко та ін.) виокремлюють такі: «Людина – довкілля», «еколого-освітнє середовище», «еколого-виховний простір», «екологічне ставлення», «екологічний ідеал», «екологічна культура», «екологічна відповідальність». Особливість екологічного підходу вони вбачають в особливості розгляду екологічних систем (у широкому розумінні): організм (спільнота організмів) сприймається як центр екологічної системи, а довкілля як комплекс чинників, що на нього впливають.

Виходячи з того, що освітній процес можна розглядати як систему «людина – освітнє середовище», то, вибудовуючи її з позиції екологічного підходу, необхідно прийняти людину як центральне ядро і розглядати всі зв'язки між елементами освітнього процесу постійно співвідносячи їх з людиною, її розвитком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / уклад. В. П. Кучерявий. Львів : Світ, 2001. 481 с.
2. Книш І. Екологічна освіта та екологічне виховання як передумова формування ноосферного мислення. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vird/2011_13/PDF/3.pdf (дата звернення: 21.02.2024 р.).
3. Лук'янова Л. Б. Основи екології, методика екологізації фахових дисциплін : навч.- метод. посіб. для викладачів. Вид. 2-ге змін. і допов. Київ : ТОВ «ДСК-Центр». 210 с.
4. Львовчкіна А. М. Основи екологічної психології : навч. посіб. Київ, 45 с.
5. Малимон С. С. Основи екології : підручник. Вінниця : Нова книга, 2009. 240 с.

Лобанова Олена

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Торчинська Т. А.**

ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчання української мови в сучасній школі у світлі вимог сьогодення має бути спрямоване на формування особистості, яка вільно володіє мовними засобами в будь-якій мовленнєвій ситуації, аргументовано висловлює свої думки, дотримується правил мовного етикету.

Посилення практичної спрямованості мовної освіти вбачаємо в ефективному застосуванні теоретично обґрунтованих і впроваджених у практику роботи вчителів традиційних методів і прийомів навчання мови, зокрема в їхній системності, систематичності, різноманітних комбінаціях. Серед методів і прийомів навчання мови доречно виділити ті, що ефективно впливають на мовленнєву компетенцію учнів. Передусім це метод мовного аналізу тексту, а в його структурі – найбільш впливовий прийом – лексико-стилістичний аналіз, тому що, саме він дає змогу побачити залежність стилю аналізованого тексту від правильного добору лексичних одиниць, зосереджує увагу на значенні кожного слова в тексті, взаємозумовленості одиниць лексичного й стилістичного рівнів. Така практична спрямованість лексико-стилістичного аналізу тексту є основою ефективної роботи учнів над власними висловлюваннями.

На всебічний аналіз слова як лексичної одиниці, від якої залежить стилістична своєрідність тексту, націлюють наукові дослідження таких лінгводидактів, як С. Дорошенко, М. Жовтобрюх, О. Мельничук.

Методика стилістичного аналізу представлена у працях А. Коваль, М. Кожині, П. Кордун, Б. Кулика.

Зміст лексико-стилістичного аналізу як комбінованого різновиду мовного аналізу частково визначено в працях С. Мельничайка, М. Пентилюк, М. Стельмаховича.

Лексико-стилістичний аналіз є комбінованим різновидом мовного аналізу в структурі сучасної системи методів і прийомів навчання мови.

Розробка методики лексико-стилістичного аналізу ґрунтується на розв'язанні таких питань: місце мовного аналізу в лінгводидактичних класифікаціях методів і прийомів навчання мови; лексико-стилістичний аналіз тексту в структурі мовного аналізу; принципи лексико-стилістичного аналізу тексту; напрями й види лексико-стилістичного аналізу тексту; схеми лексико-стилістичного аналізу тексту; етапи формування вмінь і навичок лексико-стилістичного аналізу тексту; роль лексико-стилістичного аналізу тексту у

формуванні комунікативних умінь і навичок учнів; місце лексико-стилістичного аналізу тексту на уроках української мови.

Метод навчання – складне, багатомірне явище, у ньому відображені об'єктивні закономірності, цілі, зміст, принципи, форми навчання.

Серед методів навчання особливе місце займає мовний аналіз.

Поділяємо точку зору тих учених-методистів, які кваліфікують мовний аналіз як метод навчання, а його модифікації – як прийоми або елементи в структурі інших методів (спостереження, метод вправ). Керуємося при цьому такими критеріями:

1. Метод мовного аналізу має свою технологію:

а) вичленовування мовної одиниці із системи єдиного цілого (частіше тексту);

б) характеристика цієї одиниці з визначенням її специфічних рис, а також рис, які є спільними для мовного цілого;

в) висновки щодо впливу мовної одиниці на мовне ціле.

2. Мовному аналізу може бути відведено цілий урок, у процесі якого реалізується мета навчання, шляхи, способи взаємодії вчителя й учнів;

3. Мовний аналіз з'ясовує значення кожного рівня мовної системи (фонетичного, лексичного, морфемного, словотвірного, морфологічного, синтаксичного, стилістичного), відповідно визначаються і види мовного аналізу, що традиційно застосовуються в шкільній практиці: фонетичний, словотвірний, морфемний, лексичний, морфологічний, синтаксичний, орфографічний, пунктуаційний.

Аналіз – складніша форма, яка реалізується в розборі; розбір – елемент технології, виконання конкретної операції, він служить закріпленню певної порції знань; аналіз – загальне поняття, розбір – конкретне (конкретний вияв певного аналізу).

У методі мовного аналізу реалізується спільна діяльність учителя й учнів, де учень і вчитель – суб'єкти й виконавці дії. Педагог і учень мають спільну мету.

Обидва суб'єкти навчального процесу впливають на виконання функцій методу, тільки вчитель спрямовує свої зусилля на організацію й стимуляцію діяльності учнів, а вони є виконавцями певної роботи.

Зміст лексико-стилістичного аналізу ґрунтується на змісті лексичного й стилістичного аналізу.

Функціонально-стилістичний і комунікативно-діяльнісний підходи до навчання мови посилюють актуальність стилістичного аналізу як методу навчання й окремих його прийомів (видів): фонетико-стилістичного, лексико-стилістичного, граматико-стилістичного.

Стилістичний аналіз реалізується в таких формах роботи: виявлення в тексті певного стилістичного засобу; порівняння емоційно забарвлених мовних одиниць зі стилістично нейтральними; аналіз стилістичних помилок; характеристика лексичних, граматичних засобів текстів різних стилів.

Стилістичний аналіз окремого мовного засобу, вилученого з тексту, учить бачити не всю сукупність його стилістичної маркованості, а лише ті ознаки, що

відбиті в конкретному тексті, помічати залежність аналізованого мовного засобу від тексту; визначати, яке стилістичне навантаження несе цей засіб. Такі завдання виконуються різними способами: добором синонімічних варіантів, антонімів і заміною ними мовного засобу; виявленням тих змін, що відбулися внаслідок його заміни. Цей вид стилістичного аналізу особливо важливий у роботі з розвитку зв'язного мовлення, оскільки посилює увагу до кожної мовної одиниці в тексті, сприяє попередженню стилістичних помилок.

Використання лексико-стилістичного аналізу вимагає дотримання загальнодидактичних та лінгвометодичних принципів. Однак цей вид аналізу має і свої принципи, що ґрунтуються на його специфічних ознаках. Такими принципами є:

- вироблення лексико-стилістичної пильності (увага до кожної лексеми в тексті, до її ролі у формуванні стилю);
- точність у з'ясуванні значення слова в контексті;
- увага до незнайомих слів, до сполучуваності слів;
- виділення ключових слів (стилетворчих лексем), що впливають на стиль;
- увага до лексичного багатства (синонімів, антонімів), до лексичних шарів (термінів, просторіч, професійних слів, діалектизмів);
- попередження можливих лексичних і стилістичних помилок;
- добір якісного щодо змісту й стилістичної виразності текстового матеріалу (твори, газетні матеріали, наукові статті, ділові папери);
- вироблення чуття стилю, дару слова;
- розвиток естетичних почуттів, творчих здібностей учнів.

Критеріями визначення видів лексико-стилістичного аналізу вважаємо: характер аналізованих текстів, рівень самостійності учнів, форму мовлення, кількість текстів різних стилів, типи висловлювань, логіку викладу, місце виконання, ступінь повноти. За характером аналізованих текстів виділяємо аналіз текстів-зразків, самоаналіз, взаємоаналіз; за рівнем самостійності учнів – колективний аналіз, самостійний і груповий; за формою мовлення – усний, письмовий; за кількістю текстів різних стилів – аналіз одного тексту, зіставний аналіз; за типами висловлювань – аналіз-розповідь, аналіз-доказ (прямий, від протилежного), аналіз-міркування; за логікою викладу – аналіз-тест, аналіз-алгоритм, вільний аналіз; за місцем виконання – домашній, класний – на уроках вивчення лінгвістичної теорії, розвитку зв'язного мовлення, інтегрованих уроках словесності; за повнотою – повний і частковий.

Уміння й навички лексико-стилістичного аналізу формуються на основі знань, умінь і навичок з лексикології та стилістики, у той же час лексико-стилістичний аналіз впливає на засвоєння знань і формування комунікативних умінь і навичок учнів.

Отже, цей комбінований різновид мовного аналізу посідає важливе місце серед теоретико-практичних методів, а його роль полягає в тому, що він поліпшує якість знань, умінь і навичок; формує поняття лексеми, лексичної парадигми, поняття тексту, його структури та стильової приналежності; поняття стилю; він є засобом збагачення словника, попередження лексико-стилістичних

помилки, інтеграції навчання, розвитку зв'язного мовлення; удосконалення комунікативних умінь і навичок учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : «Академія», 2004. 344 с.
2. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. *Початкова школа*. 2003. №11. С. 24–26.
3. Луців С. Система словникової роботи на уроках української мови як передумова інтелектуального зростання учнів початкових класів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2015. С. 480–486.

Ломака Ольга

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дячук П. В.**

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сьогодні пріоритетом державної освітньої політики є створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості, формування свідомого ціннісного ставлення до власного здоров'я дитини. У контексті пошуку оптимальних шляхів реформування галузі початкової освіти актуальності набуває вивчення вітчизняного досвіду становлення і розвитку формування здорового способу життя учнів початкової школи та узгодження його з тенденціями сучасної освіти.

Одним із засобів пізнання будь-якого явища чи процесу є періодизація. Питання визначення періодизації широко досліджується в науковому дискурсі

Періодизації розвитку формування здорового способу життя учнів початкових класів у проміжку 1950–2023 рр., є складною й комплексною проблемою наукового знання.

І. Горобець під «періодизацією» виокремлювала певну базову конструкцію. На думку вченої, «Періодизація – це певна схема (кістяк, скелет), на яку ми «нанизуємо» множину подій – результатів нашої пізнавальної діяльності у вигляді «фактів-знання», що являють образ певного явища.

На думку А. Зубко за допомогою періодизації можна зрозуміти структурні особливості науки, генезис та еволюцію її ідей, концепцій, методів, тенденцій розвитку; виявлення її внутрішніх закономірностей, що дає можливість наукового узагальнення.

Періодизація формування здорового способу життя тісно пов'язана із загальною періодизацією історико-педагогічного процесу.

Грунтовними історико-педагогічними дослідженнями системи початкової освіти є наукові пошуки. Науковцем визначено чотири періоди розвитку змісту початкової освіти у другій половині ХХ століття.

I – 50-ті – середина 60-х років – панування традиційного змісту, спрямованого на накопичення учнями чітко окресленої сукупності знань. Початкова школа втратила функціональну самостійність і стала лише фундаментом подальшого навчання. Протягом зазначеного періоду вносилися корективи у зміст початкового навчання, проте до середини 60-х років початкова школа залишалася на рівні довоєнних вимог.

II – друга половина 60-х років – до 70-х років – час суттєвого вдосконалення змісту на основі наукової теоретичної концепції його конструювання. Цей період відзначився вдосконаленням змісту початкової освіти. Навчання в початковій школі скоротилось з 4-х до 3-х років. Науковцями була розроблена концепція розвиваючого навчання, нова методична система навчання молодших школярів.

III – 80-ті роки – реформування змісту, зумовлене збільшенням тривалості початкової освіти з 3-х до 4-х років із урахуванням принципів розвиваючого навчання. Розпочалась робота з підготовки до навчання дітей з 6-річного віку. Ідеї розвиваючого навчання почали використовуватися в масовій початковій школі.

IV – 90-ті роки минулого століття – час побудованого змісту на основі нової освітньої парадигми. Нормативні документи 90-х рр. у галузі початкової освіти засвідчили оновлення її змісту.

Зауважимо, що у запропонованих періодизаціях розвитку формування здорового способу життя науковцями враховано не лише соціально-економічні, педагогічні чинники, а й соціально-психологічні проблеми, які пов'язані із втратою соціальної орієнтації українських сімей.

За результатами історико-педагогічного дослідження І. Коча робить висновок, що у період з 50-х по 90-ті роки суттєвих змін набув зміст початкової освіти: вдосконалювалася науково-теоретична концепція; розроблялася інноваційна варіативна освітня система, а отже, набував актуальності й підхід до збереження і зміцнення здоров'я школярів.

Історико-педагогічний аналіз формування здорового способу життя учнів початкової школи у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття засвідчив, що зміст, форми й методи роботи з школярами та педагогами залежали від суспільно-політичних, освітніх, медикогігієнічних і соціокультурних чинників, що відбувалися в країні.

Здоров'язбереження не обмежується уявленням про зміцнення лише соматичного (тілесного) здоров'я учнів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я дітей. Це вимагає створення у навчальному закладі особливої комфортної атмосфери, яка б відкрила кожній дитині позитивний простір для особистісного зростання в

інтелектуальній, духовній та соціальній сферах. На досягнення цієї мети мають бути спрямовані зусилля адміністрації, вчителів, медичної та психологічної служб, батьків – тобто всіх учасників навчально-виховного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зубко А. М., Горобець І. А. Здоров'язбережувальні ідеї в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічний альманах* : збірник наукових праць / за ред. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ«Херсонська академія неперервної освіти». 2018. Вип. 38. С. 10–15.

2. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах* : збірник наукових праць / за ред. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2018. Вип. 39. С. 10–16.

Лосєва Сіма

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. б. н., доцент **Перфільєва Л. П.**

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Дослідники визначають інноваційне навчання як зорієнтовану на динамічні зміни в навколишньому світі навчальну та освітню діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидко змінних ситуаціях.

Якими ж є інноваційні підходи розвитку екологічної компетентності молодших школярів на уроці «Я досліджую світ»? Єдиною логічною відповіддю є те, що не існує вичерпної та остаточної класифікації таких підходів, їх детальної характеристики. Адже, сама феноменологічна природа поняття «інновація» містить в собі найважливіші її характеристики – оригінальність, неповторність та прогресивність.

Таким чином, можна стверджувати, що інноваційних підходів до здійснення розвитку екологічної компетентності учнів початкової школи може бути безліч, і їхня розробка залежить виключно від професійного рівня та креативності педагога-новатора. Важливо також підкреслити, що інноваційні технології розвитку екологічної компетентності повинні ґрунтуватись на

сучасних методах формування екологічних уявлень, до яких науковці відносять наступні: формування мисле образів; екологічних асоціацій; художньої репрезентації природних об'єктів; екологічної емпатії; екологічної рефлексії.

Загалом, головною метою екологічного виховання як засобу розвитку дітей молодшого шкільного віку є формування основ екологічної культури – правильного ставлення дитини до природи та розвиток екологічної компетентності – наявності сукупності знань та вмінь екологічного характеру.

Екологічне виховання є безперервним процесом навчання, виховання та розвитку особистості, спрямований на формування системи наукових та практичних знань, ціннісних орієнтацій, поведінки та діяльності, які забезпечують відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища

Отже, проаналізувавши положення навчальної програми, з'ясувавши особливості сутності та організації екологічного виховання, можна перейти до безпосередньої характеристики інноваційних підходів екологічного виховання молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Сучасні дослідники загалом виділяють такі можливі форми та методи та засоби організації екологічного виховання, які поділяються на традиційні та активні (інноваційні).

До числа таких елементів можна віднести:

- Урок як традиційна форма (вступні уроки, тематичні уроки, уроки-лекції, уроки-бесіди та ін.);
- Спеціальні уроки (самостійна робота учнів, метод навчальних дискусій, рольові ігри);
- Позакласна та позашкільна робота (дослідницький метод, експеримент, вирішення екологічних задач, екскурсії);

Варто зазначити, що успіх розвитку екологічної компетентності залежатиме від вмілого поєднання індивідуальної, групової та масової форм роботи, а ефективність – від поєднання теоретичних знань з їх практичним застосуванням в житті. До масових форм відноситься робота учнів з благоустрою та озеленення приміщень та територій школи, масові природоохоронні заходи та свята; конференції; екологічні фестивалі; рольові ігри. До групових – клубні, секційні заняття любителів та юних друзів природи; факультативи щодо охорони природи та основ екології; кінолекторії; екскурсії; туристичні походи щодо вивчення природи факультативи, лекції, перегляд.

На етапі формування екологічної проблеми особливої ролі набувають методи, які стимулюють самостійну діяльність учнів. Завдання та задачі спрямовуються на виявлення суперечності щодо взаємодії суспільства та природи, на формування проблеми та народження ідей щодо шляхів її вирішення, з урахуванням концепції предмету, що вивчається. Навчальну діяльність значною мірою стимулюють дискусії, адже сприяють прояву особистісного ставлення учнів до проблем, знайомству з реальними місцевими екологічними умовами, до пошуку можливостей їх вирішення.

Таким чином формування екологічних понять у молодших школярів здійснюється за допомогою завдань, яким надається екологічна спрямованість.

Завдання, що використовуються на уроках, повинні розкривати не тільки зв'язки організмів із середовищем перебування, але й ціннісні нормативні та практичні діяльнісні аспекти ставлення людини до соціального та природного середовища. В результаті – учні будуть частіше залучатись до самостійного пошуку, навчатимуться прогнозувати наслідки поведінки та діяльності в оточуючому середовищі, будуть оволодівати практичними вміння, братимуть участь у творчій діяльності. Системна побудова завдань дозволяє дитині побачити конкретне середовище перебування живих організмів, багатосторонні зв'язки із середовищем перебування та між собою, що сприятиме відкриттю екологічних закономірностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гільберг Т. Г. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.). Київ : Генеза, 2020. 160 с.
2. Солонар Н. Розвиток екологічної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Інновації в науці: сучасний вимір : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (22 квітня 2021 року, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. 43–46.

Лямзіна Аліна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Чучаліна Ю. М.**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

В умовах розбудови незалежної української держави набуває актуальності побудова нового громадянського, правового, демократичного та гуманного суспільства, яке орієнтуватиметься на високі національні й загальнолюдські цінності. Саме тому, як зазначається в Національній програмі виховання «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх шкіл України», основою метою сучасного освітнього процесу — не тільки сформувати в дітей необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з навчальних дисциплін, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ [2, с. 155].

Головним завданням сучасної освіти у XXI столітті є виховання гуманної особистості, яка б могла взаємодіяти з оточуючим середовищем на основі взаєморозуміння й співробітництва. Сучасна соціально-політична ситуація в

Україні підвищує вимоги до виховання особистості, формування у неї системи ціннісних орієнтацій та духовно-моральних рис. Основними якостями такої особистості є доброта, щедрість, дружелюбність, відповідальність, щирість, почуття власної гідності. Відповідно до цього, зростає роль морального виховання у сучасній системі освіти. Традиційно виховання в Україні спрямовувалося передусім на формування моральних якостей молодих поколінь. Як зазначають психологи-дослідники, сензитивним періодом для формування моральних якостей особистості є саме молодший шкільний вік, адже на цьому віковому етапі закладаються основи моральної вихованості особистості, що спрямовуватимуть її подальший розвиток і формування [1, с. 88].

Уже на початку молодшого шкільного віку дитина виявляє здатність усвідомлювати себе і своє місце, яке вона займає в суспільному житті, у неї з'являється прагнення поводитися відповідно до моральних норм не тільки тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вчителі), а й тому, що це приємно для себе й інших (внутрішні моральні інстанції). Загальні тенденції морального виховання учнів початкової школи відображені в Законах України «Про загальну середню освіту» (2012 р.), «Про освіту» (1991 р.), «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.», Національній програмі виховання «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх шкіл України» (2014 р.), Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1993 р.), Концепції середньої загальноосвітньої школи України (2001 р.) та інших нормативних-правових документах, які визначили провідні напрями морально-духовного удосконалення особистості [3, с. 41].

Сьогодні проблема морального виховання підростаючого покоління є важливою складовою змісту роботи загальноосвітніх навчальних закладів I ступеня. В умовах інформатизації суспільства необхідним є пошук ефективних форм, методів, прийомів та засобів формування моральних якостей дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання, пріоритетним завданням яких є підвищення рівня моральної вихованості дитини. Ці аспекти вимагають аналізу наявної науково-теоретичної бази з проблем морального виховання і визначення на її основі ефективних педагогічних умов удосконалення процесу формування моральних якостей особистості в процесі навчання. Однак, теоретичні та практичні аспекти процесу формування моральних якостей учнів початкової школи в процесі навчання у педагогічній науці залишаються недостатньо розробленими незважаючи на те, що актуальність цієї проблеми засвідчена державними документами та потребою суспільства.

Отже, у сучасній системі морального виховання учнів початкової школи виникають такі суперечності між:

- ✓ важливістю морального виховання підростаючої особистості і недостатньою увагою до розв'язання зазначеної проблеми;
- ✓ потребою систематичної роботи з морального виховання дітей молодшого шкільного віку та відсутністю розробленого та науково обґрунтованого методичного забезпечення означеного процесу;

✓ необхідністю підвищення рівня моральної вихованості дітей 1 – 4 класів та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов її удосконалення [4, с. 61].

У процесі навчання учнів початкової школи відіграє важливу роль формування їхніх моральних якостей. З розглянутих теоретичних аспектів випливає, що успішне формування моральних якостей учнів потребує комплексного підходу, який охоплює як навчальний матеріал, так і позаурочні заходи.

Передача моральних цінностей відбувається через взаємодію з вчителями, батьками та оточенням учнів. Важливо, щоб учні бачили у своїх вчителів позитивний приклад моральної поведінки та відчували підтримку та розуміння з боку батьків у процесі їхнього виховання. Розуміння та впровадження різноманітних методів навчання, які сприяють формуванню моральних якостей, є важливим кроком для підвищення моральної свідомості учнів. Також необхідно активно впроваджувати у практику шкільного життя етичні норми та правила, щоб учні отримували практичний досвід застосування моральних цінностей у різних ситуаціях.

Загальна увага до формування моральних якостей учнів початкової школи у процесі навчання є важливою для створення позитивного та етичного середовища, в якому учні зможуть розвиватися як особистості та громадяни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аліксійчук О. С. Морально-естетичне виховання учнів початкових класів засобами української народної музики. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, інформ.-видав. вид-ня, 2004. 123 с.
2. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: [навч. посіб.]. Х.: «ОВС», 2002. 400 с.
3. Шагай Н. М. Психолого-педагогічні засади морального виховання молодших школярів. *Нова педагогічна думка*. 2005. №2. С. 40-43.
4. Шагай Н. М. Формування моральних якостей молодших школярів – важлива передумова становлення громадянина. *Особистісно орієнтовані педагогічні технології у початковій освіті: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 травня 2006 р.)*. Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2006. С. 59-63.

Мажар Катерина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., доцент **Кучай О. В.**

МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ефективність освітньої діяльності безпосередньо залежить від мотивів, які спонукають учня до активності і визначають її спрямованість. Будучи невід'ємним компонентом учіння, мотивація чинить вплив як на перебіг, так і на ефективність діяльності школярів.

Як свідчить практика, якщо в учня відсутній потяг до знань і він не проявляє інтелектуальної активності, то похвалитися хорошими результатами своєї учбової діяльності він не зможе. У школі можна створити оптимальні умови для навчання, оснастити навчальний процес необхідними технічними засобами, навчальний матеріал викладатиме висококваліфікований досвідчений учитель, але все це не забезпечить належної успішності, якщо в учня не сформована учбова мотивація. До неї входить низка спонукань, які постійно змінюються і вступають у нові взаємовідношення (потреби і сенс учіння для учня, його мотиви, цілі, інтереси, емоції тощо). Її утворюють спонукальні стимули, якими є потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, ідеали та ін. В учбовій діяльності школяра вона виконує спонукальну, організуючу і змістоутворюючу функції. Особливо важливою є остання функція, оскільки у мотиваційній сфері особистості вона визначає суб'єктивну і об'єктивну значущість учіння і надає йому особистісного смислу.

Дослідженням мотивації учбової діяльності учнів займалися Л. Божович, М. Матюхіна, М. Алексєєва, Г. Костюк, О. Скрипченко та ін.

Питання мотивації учіння є предметом досліджень, які ведуться здебільшого у двох напрямках. Перший – це праці, які безпосередньо стосуються мотивів учіння учнів різного шкільного віку; загальної структури мотиваційної сфери; динаміки розвитку мотивів у різних вікових групах, а також способів формування повноцінних мотиваційних комплексів під впливом різноманітних факторів.

Другий – це дослідження з проблем розвитку активності школярів у навчанні, позитивних і негативних мотиваційних факторів учбової діяльності. Розглянемо прицільніше окремі із підходів науковців.

Мотиви учіння (за Л. Божович) – це спонуки, що характеризують особистість школяра, її основну спрямованість, яка виховується впродовж його життя як сім'єю, так і самою школою. Вони залежать від тих конкретних суспільних умов, в яких розвивається дитина, від того виховання, яке вона отримує [4].

Як зазначає М. Алексеева, мотиви учбової активності школярів як свідомо здійснюваної діяльності є надзвичайно різноманітними. Вони є наслідком психологічної переробки дитиною тих впливів, які надходять від сім'ї, школи, громадських установ і зумовлюються усвідомлюваним чи недостатньо усвідомлюваним ставленням до них залежно від вікових та індивідуальних особливостей дитини. Тому класифікація мотивів є одним із найскладніших і, в той же час, дискусійних питань педагогічної психології [1].

Розрізняючи мотиви учіння за спрямованістю та генезисом, Л. Божович виділяє дві категорії мотивів, які мають різне походження і різну психологічну характеристику. Одні з них породжуються переважно самою учбовою діяльністю, безпосередньо пов'язані зі змістом і процесом навчання (навчальні інтереси). Інші перебувають ніби за межами навчального процесу. Це мотиви, які породжуються всією системою відношень, що існують між дитиною і оточуючою дійсністю. Ці мотиви, за її твердженням, можуть бути як широкими соціальними, так і вузько особистісними [4].

Пізнавальні мотиви проявляються у спрямованості школяра на оволодіння змістом навчального предмету. Вони тісно пов'язані з потребою пізнання, інтелектуальним пошуком і задоволенням допитливості. До них відносять: інтерес до знань, потребу у їх розширенні, допитливість, потребу у розумовій діяльності та ін. Дітей приваблює сам процес учіння, в результаті якого поглиблюються знання, розвивається кмітливість та винахідливість. Вони одержують задоволення від появи інтелектуальних зусиль під час виконання учбових завдань.

Соціальні мотиви зумовлюються особливостями соціальних відносин, які встановлюються між учнями в процесі учіння. У них розкриваються важливі для особистості прагнення, запити, соціальні установки тощо. Вони не завжди достатньо усвідомлюються учнями. Це особливо помітно у групах початкових, і, навіть середніх класів.

Соціальна мотивація складається з дуже різних за своїм змістом і формою виявлення конкретних мотивів. Усі ці мотиви не існують окремо один від одного, а перебувають у складному поєднанні і взаємозв'язку.

Пізнавальні і соціальні мотиви є різними за своїми змістовними і динамічними характеристиками. Змістовні характеристики пов'язані з характером учбової діяльності. До них відносять усвідомленість, самостійність, узагальненість, дієвість мотивів, домінування певного мотиву у загальній структурі мотивації, поширення мотиву на декілька навчальних предметів, наявність або відсутність особистого смислу учіння (смыслоутворюючих мотив).

Результати досліджень свідчать про те, що в учбовій діяльності у кожного школяра можуть водночас проявлятися декілька мотивів: усвідомлення важливості освіти у своєму житті, зацікавленість змістом знань, радість від досягнутих успіхів, бажання не відставати від інших, побоювання неприємностей при одержанні негативних оцінок та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексєєва М. І. Мотиви навчання учнів: Посіб. для вчителів. Київ : Рад. шк., 1974. 120 с.
2. Божович Л. І. Проблема розвитку мотиваційної сфери дитини. *Психологія*. Київ : Рад. шк., 1982. 352 с.

Макідон Антоніна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Торчинська Т. А.**

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Одним із основних напрямів компетентнісно-орієнтованого навчання є формування мовленнєвої компетентності школярів, яке полягає у здатності слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати та розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, переконувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, міркування, погляди в усній і письмовій формах.

Для забезпечення зазначеної компетентності базовою навчальною програмою з української мови для початкових класів визначено зміст навчального матеріалу та державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Програма націлює на те, що основну увагу в навчанні української мови слід приділяти розвитку в молодших школярів навичок чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма.

Головне завдання для вчителя – це створити оптимальні умови творчого потенціалу кожної дитини на уроках словесності, атмосферу праці та взаємодії між педагогом та учнями. Мовленнєвий розвиток особистості є одним з найважливіших показників її цілісності та самодостатності.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю й критичністю мислення, з високими адаптаційними можливостями. Сформувати таку людину неможливо без оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання, самоствердження в житті та творчого самовираження. Це й зумовило вибір проблеми духовної культури». Наш світ стає складнішим і динамічнішим, тому інтеграція в сучасне суспільство й пошук свого місця в житті вимагають від кожної людини дедалі більших зусиль і компетенцій.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2021 року, передбачають оновлення змісту навчання з орієнтацією на ключові компетентності, оволодіння якими допоможе

учням вирішити проблеми в професійному, соціальному житті.

С. Омельчук під комунікативною компетенцією розуміє сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування.

Важливим фактором успішної реалізації компетентісного підходу в навчанні є добирання ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Початкове навчання мови передбачає роботу з формування у школярів знань про одиниці різних мовних рівнів. Тому значну частину часу на уроці приділяють роботі над значенням слова і кількісному нарощуванню словникового запасу слів учнів, збагаченню їхнього мовлення різними граматичними формами розвитку вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови.

Формуючи навички говоріння, які передбачають побудову діалогічних і монологічних висловлювань, на кожному уроці потрібно створити ситуації, які змушують дитину говорити, спонукають до висловлення думки: відповідь на поставлене запитання; побудова діалогів за зразком; малюнком; словесно-описаною ситуацією; обговорення життєвих ситуацій, складання текстів; побудова своїх висловлювань на основі прослуханих чи прочитаних творів; імпровізація казок, словесне малювання.

Наприклад, ігрові вправи: «Уяви», «Питання-відповідь», «Слухай уважно – відповідай», «Ланцюжок слів», «Заговори до мене, щоб я тебе побачив». Із цією метою доречно проводити вправи для розвитку діалогічного мовлення: «Продовж речення»: «Що нагадують дерева, укриті білим снігом?», «На що схожа галявина тюльпанів, коли ми розглядаємо її здалека?» - такі проблемні питання спонукають дітей до мислення. Вправа «Чомучки» і «Всезнайки» дозволить одній команді перетворювати дане речення на питальне, а іншій – дати відповідь на поставлене питання.

Цю роботу потрібно здійснювати не тільки на спеціально відведених уроках, а й у процесі вивчення різних тем, опрацювання всього програмного матеріалу.

Одним із видом робіт на уроках літературного читання є робота з художнім твором. Ми навчаємо учнів вести діалог із автором твору, спілкуватися з ним, на основі змісту тексту формуємо вміння, самостійно крок за кроком відкриваємо й засвоюємо цінності твору, обговорюємо результати в групах. Виконання кожного завдання супроводжується читанням тексту, його частин, формуванням власних оцінок, думок щодо твору.

Одним із ефективних прийомів, який допомагає зацікавити учнів роботою над текстом, є моделювання змісту шляхом рухомої картини за сюжетом твору. На ньому діти не лише опрацьовують зміст твору а й конструюють сюжетні сцени з предметних малюнків тобто залучаються до образотворчої діяльності. Для активізації словникового запасу учнів варто використовувати вправи на добір синонімів, антонімів, працювати з фразеологізмами.

Наприклад: «На що схоже?», дібрати слова-порівняння (хмарки, неначе...(дивовижні істоти), дереві вночі-...(чарівні істоти). Придумати з ним речення. Високо цінуватися буде те речення, у якому є порівняння, образні висловлювання, прикметники, слова, вжиті в переносному значенні. Такі ті інші творчі вправи спонукають школярів слухати і сприймати мовлення співбесідника та реагувати на висловлення.

На уроках потрібно заохочувати діяльність учнів, переконуючи їх у необхідності свідомого засвоєння матеріалу, знань, які знадобляться їм у майбутньому, стимулювати мотивацію, створювати ситуацію успіху. Це знижує психологічне навантаження, допомагає учням подолати страх помилок, вільно долучатись до роботи, тобто створювати необхідні умови для успішного засвоєння навчального матеріалу.

Це сприяє самовираженню й саморозвитку, підвищує комунікабельність, творчу активність і ініціативу. Учні із задоволенням виконують завдання, якщо почувуються повноцінним партнерами вчителя. У таких умовах урок перетворюється на жвавий діалог, обмін інформацією.

Цьому сприяють різні форми роботи. Найбільш відомими є «Карусель», «Броунівський рух», «Дерево рішень», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Дискусія». «Рольові ігри» тощо.

Вчитель має організувати роботу таким чином, щоб кожен школяр висловлював свої думки, як в усному, так і в писемному вигляді, створював зв'язні висловлювання, відповідно до мети, умов спілкування та норм літературної мови.

Але робота вчителя початкових класів на цьому не обмежується, він закладає лише основу цього процесу. І чим міцніша вона буде, тим якіснішою стане надбудова, змістом якої є вміння досконало володіти всіма засобами рідної мови в будь-якій мовленнєвій ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ : Наукова думка, 2007. 244 с.
2. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 33–37.
3. Державний стандарт початкової освіти: освітня галузь «Мова і література». URL: [http|| www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua)
4. Омельчук О. Педагогічні умови розвитку інтересу до літературної творчості у старшокласників. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика*: зб. наук.пр. Київ : НАПН України, 2022. Вип. 6. С. 25-27.

Маркіна Неля

Уманська гімназія №11

Уманської міської ради

Черкаської області

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування пізнавального інтересу – необхідна умова шкільного навчання. Пізнавальна активність учня початкових класів виявляється в навчальній діяльності. Молодший школяр застосовує набуті в дошкільному дитинстві знання й активно діє, робить відповідні висновки, здатний виконувати складні розумові операції.

Найголовнішим завданням педагога на кожному уроці є активізація пізнавальної діяльності. Щоразу, обдумуючи урок, учитель розв'язує принципове завдання, як найдоцільніше організувати подачу нового матеріалу. Вважаю, що поряд із традиційними методами доцільно застосовувати й ті, що передбачають залучення учнів до активного здобування знань.

Саме тому, плануючі урок, надаю перевагу інтерактивним та інформаційно-комунікаційним технологіям у процесі навчання.

Інтерактивні технології сприяють високому інтелектуальному розвитку учнів, розвитку їх творчих здібностей, навичок спілкування, вміння висловлюватись, критично мислити, спільно виробляти рішення, використовуючи власний досвід під час розв'язання проблемних питань, що активізує пізнавальну діяльність учнів, підвищує інтерес до навчання взагалі.

Технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, «Два-чотири-всі разом», «Карусель», робота в малих групах, «Акваріум»).

Технології колективно – групового навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Кола Вена», «Кубик Блума», «Незакінчені речення», «Читання з передбаченням», «Асоціативний куц», «Фішбоун», «Займи позицію», «Дешифрувальник» тощо).

Технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра).

Інформаційно-комунікаційні технології відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання.

Презентації PowerPoint; інтерактивні презентації. Освітні платформи:

LearningApps, Wordwall, На Урок, Всеосвіта. Віртуальні дошки Padlet, Jamboard. Короткі відеоуроки, аудіокниги, електронні енциклопедії. Комплекси навчально-розвивальних ігрових програм «Сходінки до інформатики», «Острів знань» тощо.

Українська мова, 2 клас НУШ. Тема: «Слова – назви ознак»

Інтерактивний метод «Асоціативний кущ»

Спонукає учнів вільно розмірковувати, відкрито висловлюватися на певну тему. Вчитель визначає тему одним, або декількома словами, а учні згадують все, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку виникають найстійкіші асоціації, потім другорядні

ЯДС, 2 клас НУШ. Тема: «Я досліджую сіль і цукор»

Стратегія «Кола Вена» («Діаграма Вена»)

Цей метод допомагає зіставити ідеї, образи, поняття; розвиває самостійне мислення, вміння досліджувати, доказове та зв'язне мовлення, критичне мислення. У колах зазначають відмінні риси, а у вільному просторі, що утворився від накладання, записують спільні риси.

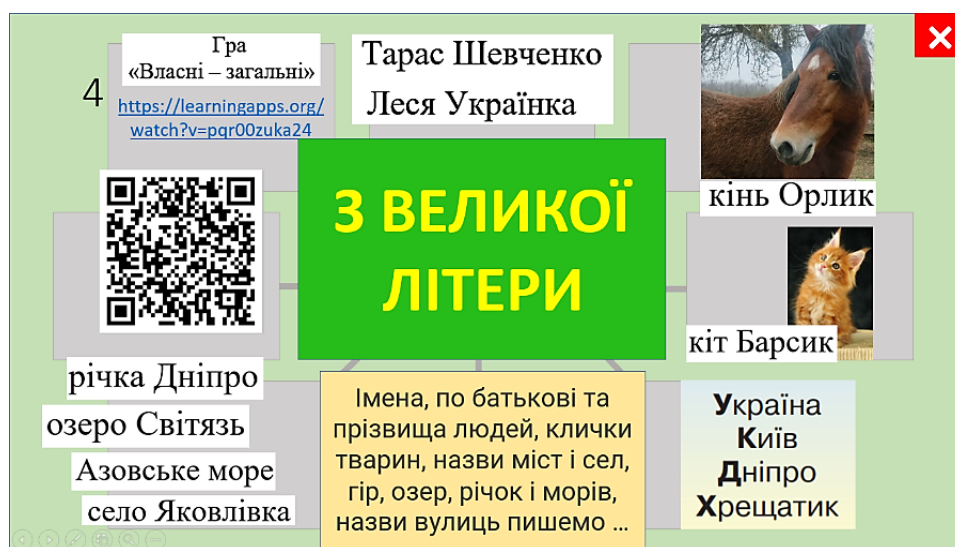
Українська мова, 2 клас НУШ. Узагальнення та систематизація знань з теми «Слова – назви предметів»

Інтерактивна презентація «Слова – назви предметів».

Створена у комп'ютерній програмі PowerPoint – це інтерактивна таблиця, за допомогою якої учитель у цікавій формі проводить підсумок з теми «Слова – назви предметів», що значно активізує пізнавальну діяльність учнів,

урізноманітнює навчальний процес, підвищує інтерес до виконання даної роботи.

Презентація містить практичні завдання з теми: як звичайні вправи, так і створені за допомогою електронних освітніх ігрових ресурсів Learning Apps, Wordwall. Застосовується інструмент QR-код. Діти на телефоні (планшеті) переходять за QR-кодом до завдання та в ігровій формі виконують їх, закріплюючи та повторюючи вивчений з теми матеріал.

Отже, інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології допомагають значно активізувати пізнавальну активність учнів, розвинути творчу особистість, спроможну спілкуватися, розмірковувати, швидко знаходити необхідне рішення, користуючись великою кількістю різноманітних джерел інформації, здатну до самонавчання протягом усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Досяк І. М. *Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій*. 1 – 4 класи. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 160 с.
2. Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі. – *Навчально-методичний посібник для вчителів початкових класів та студентів напряму підготовки «Початкова освіта»*. – Х., ТОВ «Видавнича група «Основа», 2011. – с. 65, с. 169-171.
3. О. В. Стребна, А. О. Соценко *Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи*. – Х.: Видавнича група «Основа» 2006. – с. 4-21.

Маркова Інна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., доцент **Кучай О. В.**

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗНАНЬ ПРО ПОЖЕЖНУ БЕЗПЕКУ

Пріоритетними завданнями навчання й виховання учнів початкової школи у межах їхньої дозвілленої діяльності є не стільки навчання, хоча це одна з важливих її цілей, скільки виховання зростаючої особистості, насамперед, як громадянина, розвиток її творчих здібностей, формування практичних навичок як індивідуальної, так і соціально значущої діяльності. У цьому контексті створення сприятливих умов для формування в учнів початкової школи знань про пожежну безпеку набуває особливої актуальності, і, разом з тим, необхідним є вивчення й характеристика специфіки цих процесів.

Отже, метою упровадження форм і методик якісного формування таких знань передбачає вироблення умінь і навичок індивідуальних та колективних дій, правильної поведінки у пожежонебезпечних ситуаціях, сприяння захисту життя. На підставі зазначеного вище специфіка формування знань молодших школярів про пожежну безпеку полягає у необхідності розв'язання наступних завдань:

- розробити і упровадити в освітньо-виховний процес початкової школи комплекс спеціальних знань у галузі пожежної безпеки, поведінки в екстремальних ситуаціях, надання першої допомоги та проведення рятувальних дій;
- формувати почуття відповідальності за власні вчинки і поведінку стосовно найближчого довкілля;
- сприяти реалізації творчих здібностей учнів початкової школи у різних формах організації і здійснення позакласної роботи;

У контексті зазначеного вище актуальною є побудова освітньо-виховного процесу з обов'язковим врахуванням низки нормативних документів, таких як Закони України «Про охорону праці» та «Про охорону навколишнього природного середовища» та ін. [1, с. 21-25]. Їх прийняття було детерміновано все зростаючим з кожним роком впливом на суспільство наслідків масштабних пожеж і різних техногенних катастроф, що, відповідно, має також вплив на систему освіти в державі, зокрема і початкової, у межах якої, враховуючи специфіку віку учнів початкової школи, закладаються основи вчинків, поведінки і діяльності, що є провідними у формуванні соціально зрілої і активної особистості. Тобто, набуття системних знань з пожежної безпеки та їх застосування учнями початкової школи у власній життєдіяльності є провідним чинником запобігання виникненню пожеж. У цьому контексті нами встановлено,

що *першою особливістю* формування знань молодших школярів про пожежну безпеку у позакласній роботі є інтегративність і міждисциплінарність змісту освіти і виховання. У зв'язку з цим інтегративність і міждисциплінарність навчального змісту з пожежної безпеки у своїй структурі передбачає необхідність вирішення наступних завдань:

- розширення тематики вивчення питань про пожежну безпеку;
- застосування міжпредметних зв'язків у навчально-виховному змісті початкової школи;
- запровадження у межах позакласної роботи різноманітних за складністю і тематикою масових заходів, вікторин, ранків, змагань, конкурсів на протипожежну тематику.

Наступною *специфікою* формування знань учнів початкової школи про пожежну безпеку у позакласній роботі є удосконалення сутності понятійно-категоріального апарату безпеки життєдіяльності з проблематики дослідження. Насамперед, уточнення поняття «пожежна безпека» як відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю [2, с. 3].

Нами у процесі експериментальної роботи здійснено аналіз основних складових цього поняття та адаптовано їх до проблеми нашого дослідження. Отже, такими складовими є:

- формування пожежобезпечної культури учнів початкової школи (тобто відповідних знань, сформованих умінь і практичних навичок);
- формування знань і вироблення умінь і навичок особистісної пожежної безпеки;
- обґрунтування й розроблення навчально-методичного забезпечення процесів формування знань учнів початкової школи з пожежної безпеки у позакласній роботі.

Враховуючи зазначене вище, нами зроблено припущення про те, що саме для учнів цього віку найбільш ефективним є формування знань про пожежну безпеку і у той же час необхідно формувати уміння і навички доцільних вчинків і дій під час пожежонебезпечних ситуацій, розвивати почуття відповідальності за власне життя і життя та здоров'я оточуючих. Такий підхід дає змогу вибудувати знання учнів початкової школи з пожежної безпеки на двох рівнях реалізації. На першому рівні здійснюється вивчення теоретичних питань з пожежної безпеки. На другому рівні вибудовано навчальний зміст з суто практичної участі учнів початкової школи в суспільно корисних і масових заходах пожежобезпечного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П., Чорна О. Г. Інтегрований курс безпеки життєдіяльності : теоретичні основи : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А., 2009. 200 с.

2. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року № 5403-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/> (дата звернення 16.02.2023)

Мельник Оксана

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Лоюк О. В.**

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ВИХОВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вихованість лідерських якостей у молодших школярів сприяє не лише їхньому особистісному розвитку, але й має велике значення для соціальної адаптації, успіху у майбутньому та взаємодії з оточуючим світом:

- лідерські якості сприяють розвитку особистості дитини, вона стає впевненішою у собі, самостійною та цілеспрямованою;

- лідерські якості допомагають дітям легше адаптуватися до нових соціальних середовищ і встановлювати стосунки з різними людьми. Учні навчаються взаємодіяти з іншими, виконувати ролі в групі та приймати відповідальність за свої дії;

- стимулювання розвитку критичного мислення та творчості. Лідерство вимагає від особистості аналізу ситуацій, пошук альтернативних рішень та творчого підходу до розв'язання проблем;

- підтримка спільноти. Діти з лідерським потенціалом можуть бути силою, що об'єднує та мотивує інших. Вони можуть стати прикладом для інших, підтримуючи та спонукаючи їх до досягнень.

Лідерські якості – це особистісні якості, які забезпечують ефективне лідерство, тобто індивідуально-особистісні і соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і призводять до досягнення мети [2].

Якостями, що допоможуть молодшому школяреві стати ефективним лідером у своїй шкільній спільноті, є:

○ «емпатія і співчуття – здатність розуміти почуття та потреби інших учнів і виявляти увагу й турботу про них;

○ співпраця та комунікація – здатність ефективно спілкуватися та співпрацювати з іншими дітьми, вміння слухати та висловлювати власні думки та ідеї;

○ впевненість і самовизначеність – вміння доводити власні переконання, приймати рішення незалежно від думок інших;

- лідерська ініціатива – здатність брати на себе відповідальність за власні дії та заохочувати інших до досягнення спільних цілей;
- самодисципліна – здатність керувати власним часом, дотримуватися обов'язків і виконувати поставлені завдання;
- ефективне керівництво групою – здатність координувати дії групи, мотивувати та надихати інших до спільних зусиль;
- етичність і справедливість – здатність діяти з урахуванням моральних принципів, дотримуючись встановлених в суспільстві стандартів поведінки» [1, с. 598].

Значні дидактичні можливості для виховання лідерських якостей у молодших школярів має інтегрований курс «Я досліджую світ», оскільки сприяє розвитку:

- самостійності учнів через активну участь у власних дослідженнях та проєктах. Учні вчаться ставити цілі, планувати свої дії та розв'язувати проблеми;
- навичок спілкування, співпраці та обговорення ідей, що є ключовими для ефективного лідерства. Учні навчаються слухати інших, висловлювати свої думки та дотримуватися згоди;
- аналітичного та критичного видів мислення. Учні навчаються аналізувати інформацію, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення;
- творчого мислення учнів. Вони вчаться шукати нетрадиційні шляхи розв'язання проблем, розробляти ідеї та реалізовувати їх у проєктах;
- навичок лідерства через спільні проєкти та колективну діяльність. Учні навчаються працювати у команді, розподіляти обов'язки, вирішувати конфлікти та координувати дії.

Запропонуємо окремі вправи, що сприятимуть вихованню у молодших школярів лідерських якостей на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Проєкт «Наше спільне відкриття»

Учні розділяються на невеликі групи та обирають тему для дослідження. Кожна група відвідує місцеву бібліотеку, музей або проводить власне дослідження на певну тему. Після дослідження групи обмінюються знаннями та враженнями, а також обговорюють, як це може вплинути на їхню спільноту.

«Відправка в експедицію»

Учні уявляють себе членами експедиції, яка досліджує невідому територію (наприклад, досліджують різні куточки шкільного подвір'я або місцевого парку). Кожна група відповідає за певний аспект дослідження: рослинність, тваринний світ, географічні особливості тощо. Після дослідження групи презентують свої відкриття та роблять спільний висновок.

«Конструктор ідей»

Учні отримують завдання розробити ідею для покращення шкільного середовища або місцевої спільноти. Учні працюють у невеликих групах, обговорюють ідеї та створюють план дій для їх впровадження. Кожна група презентує свою ідею перед класом, а потім разом з учнями шукає шляхи для реалізації найкращих ідей.

Ці вправи сприяють розвитку лідерських якостей у молодших школярів через співпрацю, спілкування, креативність та відповідальність за результати своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Люк О. В. Виховання лідерських якостей в інтелектуально обдарованих молодших школярів. Лідерство і обдарованість: сучасний науковий дискурс і освітня практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайнконференції (Київ, 14–19 лютого 2024 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 1014 с., С. 596–600.

2. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2006. 21 с.

Невєрова Олена

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Шевчук І. В.**

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У Державних стандартах початкової освіти зазначається, що стратегічним напрямом розвитку освіти в демократичній Україні є забезпечення умов для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя. Однією із найважливіших цінностей демократичного суспільства є свобода вибору і здатність цей вибір свідомо та самостійно здійснювати [1].

Процеси демократизації та гуманізації суспільства, бурхливий розвиток інформаційних технологій, а також можливість виникнення негативних наслідків їх застосування для людства ставлять перед загальноосвітніми закладами завдання формувати новий тип випускників - толерантних, відкритих до демократичного спілкування, здатного критично оцінювати події навколишнього світу й адекватно на них реагувати. Тому одним із основних завдань системи освіти України є підготовка громадян, здатних критично мислити і на високому інтелектуальному рівні розв'язувати проблеми, що постають перед українським суспільством. Ключова роль критичного мислення в розвитку сучасної особистості спричинена невизначеністю перехідних кризових процесів, динамічністю соціальних систем та зростанням обсягів інформації, необхідністю враховувати ризики при прогнозуванні.

Демократичні процеси поширюються по всьому світові, тому молодій генерації сьогодні, як ніколи, потрібні вміння вирішувати складні проблеми,

критично аналізувати події, що відбуваються, порівнювати альтернативні точки зору, відстоювати власну позицію, приймати зважені рішення.

Мета сучасної школи - навчити молодих людей самостійно здобувати знання, знаходити найоптимальніші вирішення певної проблемної ситуації, аргументовано відстоювати власну позицію, чітко висловлювати свою думку, мати розвинені комунікативні здібності. Як відомо, окремі навички критичного мислення формуються стихійно, якщо людина має достатньо багатий життєвий досвід. Проте такий досвід відсутній у більшості учнів. Учні не отримують навичок критичного мислення автоматично. Молода людина має пройти через систематичний процес критичного аналізу та критичної рефлексії, їй необхідно мати досвід обробки інформації, продукування оригінальних ідей. Цей процес не лише допоможе учням під час роботи з інформацією в школі, але й стане основою для подальшого незалежного критичного мислення та розмірковування. Бо вміння критично просіювати інформацію, перевіряти її на предмет достовірності та вагомості, ігнорувати нерелевантну знецінену інформацію необхідні сучасній людині для досягнення успіху в світі, що швидко змінюється [2].

Очевидно, що критичність мислення необхідно формувати та розвивати в навчальному процесі. Для цілеспрямованого виховання у дітей критичного мислення необхідно запровадити впорядковану методичну систему організації навчальної діяльності. Критичне мислення виховується внаслідок добре продуманого навчального плану, реалізація якого дозволить учням послідовно підійти до усвідомленого формування відповідних умінь критичного мислення та їх застосування на практиці. Навчання критичному мисленню приводить учнів до чіткого розуміння того, що отримані результати залежать від способу їх отримання.

Існуюча практика формування критичного мислення школярів свідчить, що критичність мислення відповідає прогресивній педагогіці і є стрижнем добре задуманої реформи освіти, що задовольняє потреби школярів, які набувають досвіду спрямовувати свою енергію на добрі справи, звісно, і суспільства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тягло А. В. Критическое мышление: проблема мирового образования XXI века. Харьков : Ун-т Внутр. Дел, 1999. 285 с.
2. Тягло А. В. Критическое мышление на основе элементарной логики: учеб. пособие (Центр усовершенствования социологического образования. Харьков. 2001. 210 с.
3. Чеснокова О. Спілкування та співробітництво учнів на уроці – один з головних принципів формування особистості в системі розвивального навчання. *Початкова школа*. 2011. №1. С. 17-21.

Олещенко Надія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. б. н., доцент **Перфільєва Л. П.**

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Провідною діяльністю в молодшому шкільному віці є навчальна, в її умовах відбувається становлення особистості учня. Також саме в цьому віці виникають більше можливостей для ефективного розвитку ціннісних орієнтацій, бо характерними рисами молодшого шкільного віку є підвищена емоційність, більша чутливість до зовнішніх впливів і зосередженість на світі позитивних цінностей, які виникають у всіх видах діяльності включаючи: навчальну, ігрову, комунікативну, трудову тощо.

Поняття «цінність» широко позначає людську, соціальну та культурну значущість певних явищ дійсності. Ціннісні орієнтири особистості починають формуватися в сім'ї під впливом дорослих. Цінності в молодших школярів продовжують формуватися під впливом школи, в якій учень перебуває більшу частину часу. Ціннісні орієнтації дитини зароджуються в безпосередньому контакті з дорослими людьми. Це спілкування емоційно сприймається дитиною в практичній діяльності, порівнюється, закріплюється і розвивається з суспільними цінностями [1].

Ціннісні орієнтації формуються в результаті соціалізації особистості внаслідок проникнення суспільної інформації в психологічний світ особистості. Спочатку особистість засвоює досвід попередніх поколінь, і переймає соціально схвалені зразки поведінки, що ґрунтуються на соціокультурних цінностях, а вже потім нею набувається життєвий досвід, який допомагає індивідові адаптуватися в мікросередовищі.

Тому не випадково ціннісні орієнтації включають індивіда до системи норм суспільства, сприяють самовизначенню та реалізації компетентностей і забезпечують гармонію у внутрішньому світі особистості. Усе це вчені пояснюють наступним чином: структура ціннісних орієнтацій має дві складові – когнітивну та емоційну. Перша складова осягає сам процес прийняття цінностей суспільства, а друга – досвід ставлення індивіда до цінностей.

Ми розглядаємо освітній процес, організований у школі за призначенням формування ціннісних орієнтацій учнів, як спеціально спрямовану діяльність педагога, яка має системний характер. Процес займає достатньо тривалий період часу та не вимагає цього авторитарного нав'язування поглядів вчителя.

У контексті вимог НУШ учитель однозначно ставить за основну мету розвиток кожної особистості, формування її ціннісних орієнтацій з огляду на вікові та індивідуальні особливості всіх учнів. У виборі ціннісних орієнтацій

дітей молодшого шкільного віку роль педагога є незаперечною. Перший вчитель – це найближчий і безпосередній наставник і вихователь учнів. Він бере участь в організації виховного процесу, інтегрує виховні зусилля вчителів, батьків та громади, відповідає за організацію позакласної виховної діяльності свого класу.

Вчитель підтримує, стимулює й непомітно коригує всі види відносин у класі, не забуваючи, що їх стрижень – ділові зв'язки учнів. Педагог тоді може забезпечити свободу здобувача освіти, коли він своїми виховними діями прилаштовується до розвитку учня, не втручаючись в його перебіг, тобто лише створює умови для дитячого саморозвитку. Розвиток особистості, має бути абсолютно вільним, без примусу та насильства.

Процес формування ціннісних орієнтацій в учнів початкової школи характеризується застосуванням виховних впливів на когнітивному рівні, при якому виховний вплив спрямований на інформаційну систему учня; на емоційному рівні, при якому застосовуються виховні засоби, використовуються для підтримки певного емоційного настрою та посилення інших психологічних ефектів у дітей молодшого шкільного віку; на поведінковому рівні, виховний вплив спрямований безпосередньо на молодших школярів, заохочуючи їх поводитись певним чином і слід зауважити, в освітньому процесі слід створити атмосферу взаємодопомоги і поваги між самими учнями, а також між учнями та вчителями, обґрунтовуючи спільні ціннісні орієнтації. Таке середовище ускладнює розвиток пізнавальних здібностей, мотивації, самореалізації, бажання особистості до самовдосконалення і самоосвіти, а також виробляє позитивні цінності, довіру, турботу та повагу один до одного і до оточуючого оптимального середовища.

Після завершення процесу формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів освітнє середовище виявляє певні ціннісно-мотиваційні якості, включаючи любов до власного народу та Батьківщини, толерантність, співчуття та співпереживання, доброту, повагу до старших, позитивне й творче ставлення до праці та навчання, любов до рідної мови, власної культури та культурних цінностей держави забезпечуючи підкріпленням у поведінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельниченко В. Ю. Особливості формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у контексті вимог Нової української школи. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 2 грудня 2022 року. Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2022. С. 191–195.

Онищенко Наталія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Грітченко Т. Я.**

ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Естетичне ставлення до навколишнього світу є ключовим аспектом сприйняття середовища, що оточує людину. Це не лише спосіб сприйняття краси, але й унікальний погляд на життя, який відображається у її діях, виборах і взаємодії зі світом. Естетичне ставлення впливає на життя людей у багатьох аспектах.

По-перше, естетичне сприйняття дозволяє бачити красу в дрібних деталях повсякденного життя, які можуть здаватися звичайними або незначними для інших. Це може бути гра кольорів на вулиці, форма хмар на небі або мелодія, що лунає вдалечині. Здатність помічати красу в маленьких речах робить щоденні переживання людини насиченішими та задовільнішими.

По-друге, естетичне ставлення до світу надає можливість досліджувати різноманітність культур, мистецтва та природи. Людина відчуває себе дослідником, який відкриває нові грані краси та глибини значень у різних аспектах життя.

По-третє, естетичне ставлення спонукає до творчого вияву себе. Люди можуть розкривати свою креативність через малювання, фотографію, музику або будь-яку іншу форму мистецтва. Це не лише надає їм задоволення від самого процесу творення, але й дозволяє виразити свої почуття та думки через естетичні засоби.

Естетичне сприйняття навколишнього світу дозволяє людині переживати глибокі емоції від краси, яка її оточує. Коли вона сприймає щось красиве або гармонійне, це може викликати в неї почуття спокою або навіть захоплення. Ці позитивні емоції сприяють підвищенню її загального настрою і відчуття задоволення.

Естетичне ставлення стимулює творчі здібності та фантазію. Коли людина сприймає щось красиве, вона може бажати виразити свої власні почуття та уявлення через мистецтво, музику або літературу. Такий творчий вираз своєю чергою надає їй задоволення і задовольняє потребу в самовираженні; ставлення до світу може сприяти розвитку емпатії та співчуття.

Вміння бачити красу в інших людях, у їх творчості або навіть у навколишньому середовищі може збагатити міжособистісні взаємодії та підвищити здатність людини до співпереживання. Спільне розуміння краси є потужним засобом об'єднання людей і сприяє розвитку емпатії та взаєморозуміння у нашому суспільстві. Перш за все, коли люди спільно

насолюджуються красою, це створює спільний досвід, який об'єднує їх. Незалежно від соціального статусу, культурного тла чи мови, краса має потужну здатність звести людей разом. Наприклад, коли група людей разом насолюджується картиною, музикою або природним пейзажем, вони переживають спільні емоції та враження, що сприяє взаємному зближенню.

Крім того, спільне розуміння краси може розвивати емпатію та сприяти взаєморозумінню між людьми. Через спільне відчуття краси, люди можуть почувати себе ближчими один до одного, розуміти чужі почуття та емоції. Це сприяє розвитку емпатії, а також підвищує розуміння інших культур і поглядів. До того ж спільне розуміння краси може стимулювати діалог та обмін ідеями між різними людьми. Краса часто викликає прагнення поділитися своїми враженнями та почуттями з іншими, що створює основу для відкритого обговорення та розуміння.

Вміння бачити прекрасне, насолюджуватися і ділитися красою – унікальна властивість людини. У буденному житті досить багато тривог, переживань і проблем. Сприятлива обстановка впливає на емоційний стан, допомагає переживати важкі періоди.

Отже, естетичне ставлення до навколишнього світу відкриває перед людиною нові горизонти, збагачує її переживання, надає можливість самовираження, сприяє побудові гармонічнішого та толерантнішого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Естетика: навчальний посібник / за ред. Л. Б. Мартиненко. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 137 с.
2. Естетика: Навч. посіб. / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін.; За ред. В. О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 208 с.
3. Естетика: навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ : «МП Леся», 2014. 613 с.
4. Люди, які оточують себе красою. URL:<https://publish.com.ua/zdorovia-i-krasa/lyudi-yaki-otochuyut-sebe-krasoyu.html> (дата звернення: 01.03.2024).
5. Уміння помічати красу в простому і повсякденному. Уміння бачити прекрасне. URL:<https://antiaim.ru/ukabout-love/umenie-zamechat-krasotu-v-prostom-i-obydennom-umenie-videt/> (дата звернення: 21.02.2024 р.).

Охота Вікторія

*Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

Науковий керівник:

викладач **Гальянова О. А.**

ВИКОРИСТАННЯ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Петриківський розпис став регіональним культурним елементом, через популяризацію даного виду мистецтва у художній освітній галузі. Сьогодні петриківський розпис представляє українську художню культуру на міжнародному рівні. Цей вид розпису є одним з найяскравіших видів українського народного декоративного мистецтва, як невід'ємна складова частина декоративно-прикладного мистецтва світу, засіб формування національних цінностей молодших школярів в новій українській школі.

Досвід світової й вітчизняної філософської, психологічної й педагогічної думки минулого (Я. А. Коменський, Д. Локк, Ж. Поль, Г. Сковорода, К. Д. Ушинський, Т. Г. Шевченко, М. П. Драгоманов, О. Духнович, І. Кріп'якевич, С. Русова) і сьогодення (М. Я. Антоненко, Ю. Бондаренко, О. Вишневецький, В. Довбищенко, І. А. Зязюн, О. Ковальчук, Е. Пасічник, В. А. Поплужний, М. Г. Стельмахович, М. І. Чумарна та інші) переконливо доводить, що система сучасної освіти повинна спиратися на національні корені. [3, с. 28].

Важливо, що це перший український об'єкт із таким статусом. Нині він має широке поле інтеграції, інтерпретації та впровадження, однак постає питання: чи можна вважати цей розпис автентичним, чи його художня мова і засоби виразності не втрачають національних рис, набуваючи узагальненого вияву «україністики», як одного із репрезентантів українського мистецтва у сучасному світі.

У цьому питанні проявляється актуальність дослідження, що передбачає розгляду виникнення, становлення та подальшого розвитку петриківського розпису, його адаптації до вимог часу та інтеграції у різні види мистецтва, збереженні традицій. Національна своєрідність та високий художній рівень петриківського розпису дозволяє йому займати гідне місце у традиційній культурі України. Він є унікальною пам'яткою матеріальної та духовної культури, яка займає особливе місце у культурній спадщині нашого народу, має тісний зв'язок з найдавнішими джерелами української культури. Петриківський розпис стає образним літописом наших предків, який мовою кольору та

орнаменту розкриває нам багато таємниць та законів краси народного мистецтва, ланка, яка пов'язує мистецьке минуле нашого народу з його сьогоденням та майбутнім, є засіб формування національних цінностей молодших школярів в новій українській школі.

Протягом року вчитель знайомить учнів молодшого шкільного віку з різними видами декоративно-прикладного мистецтва, щоб показати дітям геометричні орнаменти, квіткові тощо. Вибирає наочний матеріал: репродукції, листівки, слайди, відео. Це позитивно впливає на емоційне сприйняття дітей. З іншого боку, сприйняття знайомих предметів виходить на новий рівень, виділяючи загальне, діти помічають те, на що раніше не звертали уваги. Геометричний орнамент підкреслює знайомі елементи та його орнаменти. Звертається увага на закономірності кольору та чергування елементів, ритмічність, побудову симетричного малюнка.

З метою формування національних цінностей молодших школярів на уроках «Мистецтва» розгляд предметів супроводжується художнім словом, задоволеннями, приказками, образними словами, якими користуються народні митці, звучанням народної музики, пісень. Різні форми занять, використання наочного матеріалу, художніх слів, музики зроблять ці заняття жвавими та цікавими. Це як екскурсія в казку. Знайомлячи дітей з одним видом народної творчості, висвітлюються деякі з доступних дітям прийомів: заповнення простору аркуша у певній послідовності, спочатку виконання тих же елементів, потім прикраси, та ін. Ритмічне заповнення форми одним кольором дозволяє дитині чіткіше виконувати елементи, розвивати навички та темп малювання без пауз. [4, с. 10-16].

Відомий методист В.С. Кузін рекомендує таку послідовність виконання декоративного малюнка: збір матеріалу, необхідного для виконання декоративного розпису (листя дерев, репродукції, фотографії); вивчення об'єктів, форми яких повинні втілитися в декоративні форми (листя, квіти, фрукти і т.п.); виконання декількох варіантів декоративних елементів; виконання ескізу декоративного малюнка невеликого розміру; виконання декоративного малюнка олівцем; виконання декоративного малюнка фарбами. [1, с. 18].

Ми використовуємо в практичній діяльності такі завдання на уроках «Мистецтва» (образотворче мистецтво) в початковій школі, які б приваблювали учнів новим, цікавим змістом, спрямовували творчу думку дитини за межі запланованого матеріалу, що сприяє виникненню прагнення до власної творчості. Уважаємо доречним на кожному уроці, налаштовуючи учнів на вивчення тієї чи іншої теми, звертатися до їх життєвого досвіду, до знань, набутих на попередніх уроках.

Відродження петриківського розпису під час занять зі школярами має бути традиційним, адже до відродження народних традицій спрямовують пріоритетні напрями реформування виховного та навчального процесу в сучасній школі. Завданням вчителя є поєднання освіти з національним підґрунтям, історією та народними традиціями, збереження та збагачення культури українського народу,

прищеплення шанобливого ставлення до звичаїв та традицій, що є невід'ємною частиною нашого минулого.

Таким чином, можливості образотворчого мистецтва щодо залучення школярів до надбань національної культури є багатими і своєрідними, бо вони є тими рідкісними предметами, що перекидають місток між матеріальною і духовною культурою суспільства. Заняття різноманітними видами народних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва є засобом формування національної цінності молодших школярів в новій українській школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Качерова О. Ефективні методи формування мистецьких смаків здобувачів початкової освіти в умовах НУШ. Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: *сучасні реалії та виклики: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Бердянськ, 15.11.2022)*. Бердянськ: БДПУ. С. 228-230. https://drive.google.com/file/d/1cTDW0CM5MmtizYjJ45NaPk7GF7s_7MC6/view?usp=drivesdk

2. Качерова О., Дроздова В. Нестандартні уроки з образотворчого мистецтва в початковій школі. *Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи»*. Херсонський державний університет, 2023. С. 65-67.

3. Петриківський розпис: бібліогр. покажч. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, наук. б-ка; уклад.: Г. О. Стешенко, О. О. Скаченко. Київ, 2018. 77 с.

4. Чорна Є., Качерова О. Формування естетичних смаків молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Бердянськ. 2020 р.

5. Чуднівцев А. С. Петриківський розпис як феномен української художньої культури: автореф. дис. канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Чуднівцев Анастасія Сергіївна; Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучас. мистецтва. Київ, 2019. 18 с.

П'ятківська Алла

вчитель початкових класів

Уманська гімназія №11

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ПІЗНАЮ СВІТ» ЗА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМ ПРОЄКТОМ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»

Коли з'являється вітер змін,
то став не стіни, а вітрила.

Східна мудрість

Відповідно до основних положень Концепції «Нова українська школа», Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту початкової освіти в освітньому процесі 1–4 класів НПП «Інтелект України» реалізуються інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення. Зокрема, навчання на основі власних відкриттів, робота в парах або групах, технологія навчання в грі, дискусія, метод проєктів; афірмації, що спрямовані на становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності, патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми; технологія STEM-освіти (навчання на основі власних відкриттів; проблемне навчання; запитальне навчання, розв'язування винахідницьких задач тощо); технологія раціонального читання, метою якої є формування в учнів таких наскрізних умінь, означених у Законі України «Про освіту» (стаття 12), як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, а також спроможність опрацьовувати значний обсяг наукової та навчальної інформації за обмежений час; технологія повного засвоєння навчальних одиниць, що ґрунтується на таксономії Б. Блума, методиці інтервальних повторень Г. Еббінгауза; технологія збагачення освітнього процесу, що ґрунтується на тріадній моделі збагачення Дж. Рензуллі. Відповідно до цієї моделі в проєкті передбачено систему заходів, спрямованих на створення умов для розвитку в учнів мотивації, креативності та інтелекту.

Не відмовляючись від напрацьованих традиційних дієвих форм і методів роботи, автори проєкту пропонують наповнювати їх новим змістом.

Для викладання інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» для проєктних класів створено навчально-методичний комплект, що включає календарне планування, зошити з друкованою основою, діагностувальні роботи, методичні рекомендації, інтелект-карти і карти знань, плакати, географічні карти, ІКТ-супровід (до кожного уроку).

Провідною метою курсу «ЯПС» є:

- плекання майбутньої еліти нації;
- забезпечення формування ключових, загально предметних, предметних компетенцій, наскрізних умінь учнів;
- формування знань з математики, природознавства, пропедевтика фізики, хімії, біології, географії;
- розширення лінгвістичної обізнаності учнів за рахунок уведення в курс 1 години української мови, прилучення їх до національної історії та культури, культурі народів світу.

Змістові лінії інтегрованого курсу «Я пізнаю світ»: мовна, математично-природнича, історико-географічна, соціо-культурна, діяльнісна.

Одним з головних аспектів курсу є формування успішної особистості, що включає три взаємопов'язані моделі: предметно-тематичну, міжпредметну, виховну.

Впровадження STEM-освіти здійснюється через розвиток креативного мислення, формування дослідницької компетентності, поліпшення соціалізації особистості, розвиток комунікативних навичок.

Інтегровані уроки курсу «ЯПС» мають блочну будову. За навчальним планом 9 годин на тиждень розкладаємо на 3 блоки. Кожен блок складається з трьох уроків (інтеграція предметних знань з географії, історії, Математики, української мови, природознавства, здійснення пропедевтичних знань з фізики, біології, хімії, а також з предметів мистецької, технологічної, фізкультурної галузей. Уроки блоку взаємопов'язані змістом навчальних одиниць й завданнями з формування ключових і предметних компетенцій.

Зміст перших двох уроків блоку базується на вивченні навчальних одиниць саме з географії, історії, української мови, математики. Зміст третього уроку блоку базується на реалізації пропедевтичних завдань, щодо вивчення навчальних одиниць з фізики, хімії, біології.

Перший урок розпочинається з організаційного моменту, на якому відбувається позитивно-емоційне сприйняття блоку уроків.

- Аналіз теми уроку – читання і визначення ключових слів.
- Визначення власних завдань до уроків.
- Обговорення домашнього завдання (робота в парах, групах, індивідуальна робота).
- «Хвилинка афірмації» як мотиваційний компонент уроку.
- Вивчення навчальних одиниць, що ґрунтується на технології повного їх засвоєння.

Етап реалізації суб'єктного досвіду учнів та спільної навчально-пізнавальної діяльності:

- перегляд відеофрагменту;
- створення конкретних уявлень про елементи знань на етапі розуміння.

Другий урок розпочинається відеофрагментом з піснею «Мандрівка Україною», що є тематикою кожних других уроків.

Проводиться за схемою першого уроку блоку, але реалізуються завдання мовно-літературної та продовжується реалізація завдань математичної галузей (нейробіка від Бу-бу та Аї).

Третій урок розпочинається зі звернення (відеоліст) Центаврика, яке містить проблемне питання уроку. Інтелектуальна діяльність учнів спрямовується на пошуки розв'язання поданої проблеми (припущення, гіпотеза). Протягом уроку вчитель спрямовує діяльність дітей на дослідження проблеми й перевірки висловлених ними гіпотез.

Для пошуку відповідей на проблемні питання використовуються технічні вправи:

- системні таблиці,
- «Будиночок хімічних елементів»,
- різні дидактичні ігри та інтелектуальні змагання,
- карти знань,
- робота з інформаційною рамочкою,
- проведення дослідів.

На другому і третьому уроках блоку подаються матеріали з мистецтва народів світу, відомості про видатних науковців та їх винахідницьку діяльність.

Наприкінці третього уроку відбувається підбиття підсумків блоку трьох уроків:

- Підбий підсумки уроків «Я пізнаю світ».
- Назви вивчені навчальні одиниці.
- Визнач, що ти навчився/навчилася робити.

Соціально-громадянська та мистецька галузі знаходять своє відображення в афірмаціях, релаксах, в естетичних хвилинках та завданнях творчого характеру.

На уроках реалізується завдання здоров'язбережувальних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інтегрований курс «Я пізнаю світ» : метод. посіб. для вчит. поч. класів / уклад. О. Я. Савченко, Н. М. Свириденко, О. М. Бібік. Київ: «Педагогічна думка». 2012. С. 161–170.
2. Науково-педагогічний проект «Інтелект України» : теорія і практика / уклад. О. М. Бібік, Н. М. Свириденко, О. Я. Савченко. Київ: «Педагогічна думка», 2010. С. 20–21.
3. Теорія і практика викладання інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» / уклад. Н. М. Свириденко, О. Я. Савченко, О. М. Бібік. Київ: «Педагогічна думка», 2014. С. 10–21.

Пахольчак Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Комар О. А.**

ЕТАПИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Процес фізіологічної адаптації дитини до школи можна розділити на кілька етапів або періодів, кожен із яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруження функціональних систем організму. Те, як проходить цей процес, які зміни в організмі дитини наявні при адаптації до школи, протягом багатьох років вивчали спеціалісти в галузі медицини українські психологи. Ці комплексні дослідження включали вивчення показників вищої нервової діяльності, розумової працездатності, стану серцево-судинної системи, системи дихання, ендокринної системи, стану здоров'я, успішності, режиму дня, навчальної активності на уроках. Таке комплексне і всебічне вивчення змін, що відбуваються в організмі, поряд з оцінкою стану здоров'я та найважливіших педагогічних аспектів навчання дало можливість отримати достатньо повну картину процесу адаптації.

Виділяють три основних етапи адаптації.

Перший етап – орієнтовний, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання бурхливо реагують усі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває два-три тижні. Тому вчителю важливо пам'ятати про дану особливість.

Другий етап – «буря» вгамовується, «ціна» знижується. Помітне нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить певні отримані (або близькі до отриманих) варіанти реакцій на ці впливи.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування. Коли організм знаходить найбільш оптимальні варіанти реагування на навантаження, які вимагають меншої напруги всіх систем. Яку б роботу не виконував школяр, чи то розумова робота із засвоєнням нових знань, чи то статистичне навантаження, чи то психологічне навантаження спілкування у великому колективі, кожна із систем організму повинна відреагувати своїм напруженням, своєю роботою. Тому чим більша напруга буде «видавати» кожна система, тим більше ресурсів витратить організм. Але можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривала, напружена пов'язана з ним утома і перевтома можуть завдавати значні шкоди здоров'ю дитини.

Розгляд фізіологічних аспектів адаптації дає можливість здійснювати управління процесом навчання, сприяє розумінню вчителем можливості уникнення надмірної інтенсифікації навчальної праці. Відповідно до цього необхідно будувати весь педагогічний процес так, щоб не завдавати збитків здоров'ю кожної дитини. Не слід також забувати, що готовність дітей до

систематичного навчання різна, різний стан їхнього здоров'я, отже, процес адаптації до школи в кожному окремому випадку буде різним.

Тривалість усіх трьох фаз адаптації 5-6 тижнів, причому найбільш складним є період між першим і четвертим тижнем.

Що ж відбувається в організмі дитини в перші дні навчання? Л. Коваль, І. Звер'єва зазначають, що передусім – спостерігається низький рівень і нестійкість працездатності, дуже високий рівень напруження серцево-судинної системи, симпатоадреналової системи організму між собою. Тільки на 5-6 тижні спостерігається стабілізація показників працездатності, знижується напруження головних систем організму, що забезпечують життя людини, тобто настає відносно стійке пристосування до всього комплексу навантажень, пов'язаних із навчанням. Дослідники О. Скрипченко і Л. Волинська звертають особливу увагу на залежність процесу адаптації до школи від стану здоров'я адаптації до нових умов життя буде відбуватися по різному.

Велике значення мають такі фактори, як особливості життя дитини в школі (наскільки різко відрізняється звичайний для неї режим від шкільного). Безумовно, першокласники, які відвідували раніше дитячий садок, значно легше адаптуються до школи, ніж «домашні», які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі й режиму дошкільного закладу.

Одним із головних критеріїв, що характеризують перебіг адаптації до систематичного навчання, є стан здоров'я дитини і зміна його показників під впливом навчального навантаження. Існують показники, за якими вчитель і батьки можуть визначити порушення стану здоров'я. Одним із важливих показників, який легко контролюється, є маса тіла. Ще один дуже інформативний показник артеріальний тиск.

Режим навчальних занять і ступінь навчального навантаження насамперед впливає на стан нервової системи дітей. У дітей із певними порушеннями нервово-психічної системи дуже важко проходить адаптація до школи. Практика показує, що протягом першого півріччя погіршення нервово психічного стану дітей більш виражена, тому варто звертати увагу на будь-яке порушення поведінки школяра – роздратованість, надмірну збудженість, в'ялість, апатію. Такі діти потребують особливої уваги, індивідуального підходу.

Успішна адаптація до шкільного життя залежить від рівня готовності дитини до навчання в першому класі, сформованості основних передумов навчальної діяльності. Чим краще готовий організм дитини до всіх змін, пов'язаних із початком навчання в школі, долання труднощів, яких не уникнути, тим легше вона їх подолає, тим спокійнішим буде процес пристосування до школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Адаптація дітей до школи. *Початкова школа*: наук.-метод. журнал. Київ, 2002. № 8/398 С. 15–17.

2. Коваль Л. Г., Звер'єва І. Д., Злебік С. С. Соціальна педагогіка Київ: УЗМН., 1997. С. 7-10.

3. Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук Є. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія. Навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.

4. Все про адаптацію. *Психолог*. Серія «Шкільний світ». Київ, 2004. № 25-26. С. 121-122.

Прилипко Алла

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., професор **Якимчук Б. А.**

ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У молодших класах учні виявляють інтерес до нового, прагнуть дізнатись більше про світ навколо, формують світогляд та світобачення. Тому важлива роль у формуванні почуття власної гідності належить школі та особливо педагогові, який може стати незаперечним авторитетом. Педагог має важливе завдання впливати на формування почуття власної гідності учнів, розвивати їх морально-етичні погляди та допомагати у визначенні основних цінностей життя. Враховуючи чутливість молодшого школяра до зовнішніх впливів, педагог може визначити оптимальні методи виховання, спрямовані на створення позитивного морального клімату та підтримку формування почуття власної гідності.

Почуття власної гідності може бути представлено як структура відносин учня: до себе, до вчителя, до однокласників, до однолітків, до членів сім'ї. Ця структура впливає на формування почуття власної гідності у школяра, причому її неоднорідність або навіть суперечливість не тільки ускладнює формування почуття власної гідності, але може призводити до глибоких кризових переживань у дитини. Вивчення самооцінки в аспекті міжособистісних стосунків показує, що всі компоненти не тільки взаємозалежні, але й займають різне місце в їх ієрархії.

Розвиток особистості учнів є пріоритетним педагогічним завданням, де складовою частиною виступає формування почуття власної гідності. І допомагають процесу формування такі засоби та прийоми, як самопізнання (саморефлексія, позитивне прийняття), ціннісне орієнтування (визначення цінностей, поставлена ціль перед собою), самоповага (фізичний догляд, самодостатність), спілкування (взаємодія з позитивними людьми, емпатія), навички комунікації, сприйняття несправедливості. Ці прийоми можуть взаємодіяти і варіюватися для кожної особи. Важливо навчитися розвивати почуття власної гідності і підтримувати його в різних аспектах життя. Також читання художньої літератури виявляє значущий вплив на формування моральних цінностей, які є основою почуття власної гідності. Художня

література супроводжує людину з самого дитинства, розкриваючи їй життя суспільства та природи, а також світ людських почуттів і взаємин. Метою цих прийомів є не лише вивчення моральних цінностей, а й активне їх втілення у поведінку учнів. Важливо вчити дітей виявляти ініціативу у вчиненні добрих справ і використовувати засвоєні цінності в їхньому щоденному житті. Такий комплексний підхід сприяє формуванню доброти, чуйності та внутрішньої моральності у дітей.

Позакласна робота є важливим засобом формування особистості учнів, зокрема розвитку почуття власної гідності та моральних цінностей. Ця форма діяльності в школі відрізняється від уроків тим, що має добровільний характер участі, відбувається поза навчальним часом та передбачає більшу самостійність та ініціативність учнів. Форми позакласної роботи включають предметні гуртки, наукові спільноти, олімпіади, конкурси, факультативні заняття, екскурсії та інші. Ці заходи сприяють розвитку індивідуальних здібностей учнів, збагачують їхній досвід та формують позитивні цінності.

Дослідження почуття власної гідності особистості молодшого школяра проводилося у комунального закладу «Смілянська спеціалізована мистецька школа-інтернат Черкаської обласної ради». У ньому прийняли участь 24 дітей 3-го класу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрушко Л. & Єфімова С. Львів-Мюнхен. Навчання дітей методами Марії Монтесорі. *Психолог*, 17, 30. 2004.
2. Білоусова Н. М. Психологічні чинники розвитку почуття власної гідності у молодшому шкільному віці. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Київ. 2012.
3. Гришук О. В. Особливості закріплення ідеї людської гідності у правових актах ООН. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 53–55.
4. Киричок В. А. Виховання культури гідності молодших школярів у позаурочній діяльності : [методичні рекомендації]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 80 с
5. Кулакова Л. М. Засоби та прийоми формування почуття власної гідності у молодшому шкільному віці в умовах навчальної діяльності. *Психологія: реальність і перспективи*. 2016. Вип. 6. С. 98-109.
6. Мацько Д. С. Гуманістичні цінності як основа особистісного та професійного ставлення учителя. *Гуманітарні науки науково-практичний журнал*. 2007. № 2. С. 12–15

Радзієвська Каріна

Комунальний заклад вищої освіти

Вінницький гуманітарно-

педагогічний коледж

Науковий керівник:

к. п. н., Терєпа А. В.

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ПРИНЦИП НАОЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Принцип наочності в сучасній освіті є ключовим для створення захоплюючого, ефективного та доступного освітнього середовища, яке сприяє успішному навчанню та розвитку учнів, в тому числі формуванню математичної компетентності останніх. Головним завданням наочності вбачаємо активізацію пізнавальної діяльності та інтересу учнів початкової школи до вивчення математики. Тому принцип наочності точніше можна було б назвати принципом єдності конкретного і абстрактного у навчанні, що точніше відображає реальні відношення і зв'язки об'єктивного світу. Необхідно здобувати мудрість не з книг, а з неба, землі, дубів і буків, а якщо ми маємо намір передавати учням істинні й достовірні знання, то повинні навчати за допомогою особистого спостереження і чуттєвої наочності [1, с.104].

Використання принципу наочності на уроках математики в початкових класах Нової української школи є надзвичайно важливим з кількох причин: забезпечення зрозумілості та доступності; залучення учнів до навчання. Використання наочності робить уроки математики більш цікавими та захоплюючими для молодших учнів; створення бази для подальшого вивчення.

Вчитель початкової школи формує фундамент для подальшого якісного розуміння молодшими школярами математичних концепцій. Використання наочності допомагає забезпечити цю базу, зробивши математику більш доступною та зрозумілою для молодших учнів.

Використовуючи принцип наочності на уроках математики, учитель вирішує кілька актуальних і важливих ключових питань: підвищення мотивації до вивчення математики. Коли учні бачать, як математика застосовується у реальному житті, це може викликати їхній інтерес та бажання розуміти та вивчати предмет; розвиток критичного мислення і проблемного мислення. Використання конкретних ситуацій та ілюстрацій допомагає учням розуміти, як застосовувати математичні концепції до різних завдань та проблем; підвищення засвоєння матеріалу. Використання конкретних прикладів, діаграм, графіків та інших візуальних засобів може допомогти учням краще засвоювати математичний матеріал; забезпечення різноманітності викладання.

Т. Ключєва стверджує, що сучасне дидактичне наповнення в корені відрізняється від попереднього дидактичного матеріалу. Практика, наочність, креативність у використанні – ось головні правила сучасної освіти. Так як учні

початкових класів мають наочно-образне мислення, то вкрай важливим є постійне використання якісного ілюстративного матеріалу, щоб залучати в процес сприйняття щось нове, наприклад, слух, емоції, уяву [2, с. 43].

На уроках математики в Новій українській школі доцільно використовувати різноманітні види наочності, щоб зробити математичні концепції більш доступними та зрозумілими для учнів. Ось декілька прикладів такої наочності: графіки та діаграми; маніпулятивні матеріали. Використання різних маніпулятивних матеріалів, таких як кубики, лінійки, геометричні фігури тощо, допомагає учням розуміти абстрактні математичні концепції шляхом конкретних дій та експериментів; відео та анімації; створення лепбуку. Лепбуки допомагають швидко і ефективно засвоїти нову інформацію і закріпити вивчене в ігровій формі. За допомогою цих посібників, які мають яскраве оформлення, чітку структуру, можна легко та цікаво організувати навчальну діяльність на уроках математики. Учні мають змогу долучатись до створення лепбуку та пропонувати свої ідеї. Такий процес згуртовує учнів, налаштовує на позитивну атмосферу, збагачує словниковий запас учнів і, найголовніше, розвиває математичну грамотність, ініціативність і підприємливість. Поширені також і колективні інтерактивні книжки, які розробляться молодшими школярами під час уроку або у спеціально відведений час [3,с.34];

Також у Новій українській школі є можливість використання різноманітних нових видів наочності на уроках математики, які допомагають зробити процес навчання більш захоплюючим та ефективним для учнів. Наприклад, віртуальна реальність, використання якої дозволяє учням поглиблено досліджувати математичні концепції у віртуальному середовищі. Наприклад, з допомогою програм: Google Sketch Up, Динамічна геометрія (DG), Графічний калькулятор Desmos та інші, можна досліджувати геометричні фігури у тривимірному просторі або взаємодіяти з математичними об'єктами у віртуальному середовищі.

Інтерактивні веб-сайти та платформи, при створенні яких учні можуть виконувати різноманітні вправи, досліджувати математичні концепції та отримувати швидкий зворотний зв'язок також є новими видами наочності. У нинішній ситуації в країні, коли навчання переведене в більшій мірі на дистанційне навчання, використання електронних ресурсів стає ще більш актуальним. Електронні дошки та технології спільної роботи, використання яких дозволяє вчителям та учням спільно працювати над математичними завданнями, розв'язувати проблеми та демонструвати рішення в реальному часі. Інтерактивні відеоуроки та вебінари дають змогу учням брати участь у дискусіях, виконувати завдання та отримувати швидкий зворотний зв'язок від вчителя, сприяє зрозумінню математичних концепцій.

Отже, використання принципу наочності на уроках математики в початкових класах Нової української школи є ключовим для створення сприятливого середовища для успішного навчання та розвитку математичних навичок учнів. Варто вміло і вдало застосовувати наочні посібники під час уроку математики. Якщо перенаситити урок наочністю то урок буде схожий на гру, де

учневі не потрібно буде напружувати свої думки. Вважаємо таке унаочнення не дуже доцільним і таким, що навпаки гальмуватиме математичний розвиток молодших школярів. При правильному застосуванні наочні посібники можуть урізноманітнити навчальний процес, зробити більш цікавим та захоплюючим процес вивчення математики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беседін Б., Смоляков О. Використання наочності на уроках математики. *Методика викладання математики в ЗОШ та ВНЗ*. 2017 С. 104.
2. Ключева Т. Реалізація принципу наочності на уроках математики в початковій школі. *Наука школі*. 2015. № 3. С. 43–44.
3. Ніконенко Т., Фат'янова Т. Особливості використання наочності на уроках математики в умовах Нової української школи. Підготовка майбутніх педагогів у контексті впровадження Концепції Нової української школи. 2021. С. 34.

Росоловська Аліна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Ящук О. М.**

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: СУТНІСТЬ, ЧИННИКИ, ВІКОВИЙ АСПЕКТ

Сенсорний розвиток дитини є компонентом її психічного розвитку, який разом із фізичним і соціальним складає цілісну, структурно організовану систему індивідуального розвитку, або онтогенезу. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях простежуються схожі тенденції щодо розуміння сутності розвитку особистості як видового поняття.

Аналіз наукової літератури свідчить, що розвиток індивіда вчені характеризують щонайменше в чотирьох аспектах: по-перше, розвиток – це специфічний і неперервний процес саморуху, закономірних змін психіки від нижчих до вищих її щаблів; по-друге, показниками прояву розвитку є кількісні та якісні, структурні та функціональні перетворення психічних процесів і властивостей особистості; по-третє, розвиток відбувається під впливом різних чинників, об'єднаних у групи (природних і соціальних, керованих і некерованих, зовнішніх і внутрішніх); по-четверте, результатом розвитку є виникнення певних новоутворень, удосконалення на цій основі форм і способів життєдіяльності людини.

Усвідомлюючи сенсорний розвиток у широкому сенсі, тобто в його спрямованості на вдосконалення всіх трьох форм чуттєвого відображення світу

[3] – відчуттів (сенсорний рівень), сприймань (перцептивний рівень), уявлень (апперцептивний рівень), – проаналізуємо зазначені категорії та встановимо між ними смислові зв'язки.

У психологічній літературі *відчуття* розглядається як відображення окремих властивостей предметів і явищ світу в процесі їхнього безпосереднього впливу на відповідні рецептори, *сприймання* – як цілісне відображення у свідомості людини предметів і явищ дійсності за умови їхнього безпосереднього впливу на органи чуття. Порівняно з образами сприймання, уявлення характеризуються деякою неповнотою і фрагментарністю, проте вони зберігають сталі, істотні, узагальнені ознаки об'єктів і стають тому оперативними одиницями пізнання (сенсорними еталонами).

У сенсорному розвитку особистості певним чином інтегровані взаємовідношення всіх рівнів чуттєвого пізнання дійсності, початковим із яких є саме сенсорний. Наприклад, за провідним сенсорним каналом виокремлюють учнів візуального, аудіального і кінестетичного типів отримання зовнішньої інформації. Сенсорний розвиток визначається різними *чинниками*, до яких психологи відносять біологічну спадковість, природне і соціальне середовище, організоване навчання, перцептивну активність особистості. Ураховуючи біосоціальну природу людини, дослідники передусім класифікують зазначені чинники на *біологічні* (спадкові можливості індивіда) та *соціальні* (природне і соціальне середовище, організоване навчання). *Біологічними* передумовами функціонування перцептивних процесів є будова органів чуття – своєрідних анатомо-фізіологічних апаратів, розташованих на поверхні тіла або на внутрішніх органах, які приймають дію певних подразників із зовнішнього і внутрішнього середовища [2], – а також наявність певної суми закріплених у мозку нервових зв'язків, що виявляються в безумовно-рефлекторних актах. Спеціалізовані сенсорні системи, визначені генотипом і пристосовані до сприймання окремих видів енергії (світлової, звукової, механічної, хімічної та ін.), утворюють лише задатки, природні потенції виникнення і розвитку перцепції. З'ясовано, що керівництво сенсорним розвитком здійснюється за двома провідними напрямками: ознайомлення із сенсорними еталонами і вироблення перцептивних операцій, тобто способів застосування засвоєних еталонів в аналізі предметів і явищ дійсності (звідси, на нашу думку, випливає необхідність обрання одиницею вдосконалення чуттєвої сфери дитини сенсорного вміння як інструменту виконання певних операцій, дій з обстеження об'єктів). Слід зазначити, що сенсорний розвиток не може бути зведений лише до навчання і не вичерпується його прямими результатами. Удосконалення чуттєвих процесів завжди визначається переробкою, систематизацією, узагальненням інформації, засвоєваної як у процесі навчання, так і в інших дійових взаємозв'язках дитини з природним і соціальним середовищем.

Соціальна ситуація сенсорного розвитку молодшого школяра пов'язана передусім із його вступом до закладу освіти I ступеня і характеризується видозмінами перцептивного середовища, самої дитини, способів взаємодії між ними. Провідною діяльністю, у контексті якої здійснюється сенсорний розвиток

учнів молодшого шкільного віку, стає навчальна, особливо ті її продуктивні види, до структури яких включені пізнавальні завдання на сприймання. Такі завдання можуть бути виділені з конкретної діяльності та подані у вигляді самостійних ігрових і навчальних занять.

У зв'язку із цим перед дидактикою початкової школи постають принаймні дві важливі проблеми: визначення найдоцільніших типів ігор і вправ, їхнього змістового диференціювання і такої послідовності, яка б максимально враховувала загальні закономірності формування дитячого сприймання; обґрунтування умов ефективного застосування спеціального навчального обладнання – наборів об'єктів; приладів з автоматичною сигналізацією про правильність виконання завдань тощо [1].

Віковими новоутвореннями сенсорної сфери учнів початкової школи є виразне підвищення пізнавальної ефективності сприймання, набуття ним довільного, цілеспрямованого і категоріального характеру. Виявлено також статеві відмінності сенсорних процесів – дівчатка дещо точніше, ніж хлопчики, відчують і відтворюють кольори та звукові сигнали. Водночас, молодшим школярам важко сприймати розміщення предметів у просторі, графічно передавати перспективу, називати об'ємні геометричні тіла.

Отже, сенсорний розвиток дитини є різноаспектним, багатокомпонентним і полідетермінованим процесом, що характеризується загальними ознаками онтогенезу і будується за специфічними внутрішніми законами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Дубравська Д. М. Основи психології: навчальний посібник Львів : Світ, 2001. 280 с.
3. Кодлюк Я. П., Бойда І. В. Підручник як засіб формування чуттєвого досвіду молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (Серія: Педагогіка і психологія)*. Вінниця: Планер, 2009. Випуск 28. С. 334–340.

Руда Анна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Ящук О. М.**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

На сьогодні одним з напрямів модернізації сучасної освіти є широке використання компетентнісного підходу, що пов'язано з розширенням освітнього простору за межі формальної освіти в паралельні структури системи безперервної освіти і формуванням навичок діяльності у школярів в конкретних ситуаціях.

Зараз умови розвитку засобів навчання сучасної освіти зумовлюються зростаючими інтеграційними процесами, домінантними складовими яких є нові інформаційні технології (НІТ) [4].

Характерною рисою НІТ є те, що вони надають практично необмежені можливості для самостійної та спільної творчої діяльності вчителя та учнів. З авторитарного носія істини вчитель перетворюється на учасника продуктивної діяльності своїх вихованців та за допомогою комп'ютера створює сприятливе середовище для формування власного інтелекту.

У початкових класах, особливо в першому і другому, повинні продовжуватися напрями дошкільного розвитку: пріоритетність виховних завдань, цілісності впливу на дитину на основі взаємозв'язку навчальної пізнавальної діяльності, використання гри та праці у навчанні, цілеспрямованого розвитку сенсорних умінь, вправності й координованості рухів, гостроти зору, уяви, саморегуляції поведінки і загальномоделеневого розвитку.

Для учнів молодшого шкільного віку характерними є різниця в темпераменті, вольових та емоційних рисах, особливостей розумової діяльності, здібностей, переважаючий розвиток наочно-образної пам'яті, осмислене запам'ятовування. Разом із цим у молодшому шкільному віці є наявними необхідність у постійному закріпленні вмінь і навичок, високий авторитет учителя та його відповідальна роль у формуванні вищезазначених якостей молодшого школяра.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку освіти є поєднання її з наукою і технікою. Цим регламентується впровадження інновацій в навчання, виховання і розвиток дітей із застосуванням інформаційних технологій. Інноваційними технологіями (ІТ) називають сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок. Це забезпечує збір, обробку, зберігання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення надійності та оперативності.

Все більшу роль в житті сучасних школярів відіграють нові інформаційні технології. Їх ефективність безперечна, так як вони дозволяють:

- сформуванню мотивацію до навчання взагалі;
- засвоїти базові знання з предмета;
- розширити інформаційний простір;
- збільшити швидкість пошуку інформації;
- інтенсивність обробки отриманих знань;
- сформуванню навички самоконтролю.

Це призводить до економії часу, продуктивності, більш високій якості навчання. Інформаційна база стає при цьому справді розвиваючою.

Мультимедіа-технології як найбільш ефективний і багатофункціональний засіб інформаційних технологій, що інтегрує в собі могутні розподілені освітні ресурси, може забезпечити формування і прояв ключових компетенцій учня, насамперед, інформаційної і комунікативної [1].

Можна виділити наступні особливості даної технології:

- детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів; коригування темпу й об'єму навчального матеріалу;
- достатньо добре освітлення під час демонстрації презентації робочого місця учнів;
- значне підвищення рівня використання наочності на занятті;
- зростання продуктивності заняття;
- встановлення міжпредметних зв'язків;

Методика використання мультимедійних технологій у процесі навчання сприяє наступному [3]:

- посиленню мотивації навчання учнів;
- вдосконаленню системи управління навчанням на різних етапах уроку;
- зростанню якості навчання і виховання, підвищенню інформаційної культури учнів;
- підвищенню рівня обізнаності учнів щодо сучасних інформаційних технологій;
- демонстрації можливостей комп'ютера не лише як засобу для гри.

Тому завдання вчителя не стільки дати знання, скільки допомогти учням сформуванню в собі здібності, які дозволять їм надалі оволодіти набором способів діяльності; створити умови для формування умінь переносу інформації з одних знакових систем в інші; створити умови для розвитку вміння структурувати інформацію, сприяти розвитку вміння конструктивно спілкуватися.

Під час використання на уроці мультимедійних технологій структура уроку принципово не змінюється. У ньому, як і раніше, зберігаються всі основні етапи, змінюються, можливо, тільки їх тимчасові характеристики.

Необхідно відзначити, що етап мотивації в даному випадку збільшується і несе пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішності навчання, оскільки без інтересу до здобуття знань, без уяви і емоцій немислима творча діяльність учня.

Мультимедійні технології навчання надають можливості учителю для досягнення дидактичної мети застосовувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній набір, тобто спроектувати навчальне середовище [2]. Орієнтовані на вчителя інструментальні засоби, дозволяють йому оперативно поновлювати зміст навчальних і контролюючих програм відповідно до появи нових знань і технологій. Вчитель одержує додаткові можливості для підтримки і спрямовування розвитку.

У навчанні особливе значення надається сьогодні власній діяльності дитини, її пошуку, усвідомленню і застосуванню нею нових знань. Учитель у такому разі є організатором процесу навчання, керівником самостійної діяльності учнів, який надає їм потрібну допомогу і підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Биков В. Ю. Відкрита освіта і відкрите середовище. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2008. №2. С. 116–123.

2. Биков В. Ю., Чепурна Н. М., Саух В. М. Інформатизація регіональної системи освіти: загальний опис і основні компоненти реалізації. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2006. №3. С. 3–6.

3. Дегтяренко Т. М. Поширення ідей упровадження інформаційно-комунікативних технологій у систему спеціальної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 46. Вип. 2. С. 11–21.

4. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. 220 с.

Ряба Яна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

викладач **Мельничук В. О.**

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний державний стандарт початкової освіти однією з широкомасштабних цілей освітньої галузі передбачає реалізацію таких завдань, як виховання гуманної, соціально-активної особистості, яка усвідомлює свою приналежність до соціокультурного середовища, здатна розуміти значення життя як найвищої цінності; оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі і цінностям.

Особливої актуальності проблема виховання гуманістичних цінностей набуває у молодшому шкільному віці, коли в учнів з'являється потреба осмислення навколишньої дійсності.

Окрім того, виховання гуманістичних цінностей у молодших школярів передбачено у базовому навчальному плані, що містить перелік дисциплін, які вивчаються учнями у блоці суспільствознавства. Проте, на жаль, реалізація цих завдань згідно навчальної програми починається лише з третього класу, оскільки для першого та другого класів такі навчальні предмети не передбачаються.

Основні поняття «гуманізм» та «гуманний» є визначальними для термінів «гуманістичні цінності» та «гуманістичне виховання». У їх складі включаються такі основні складові, як любов, чуйність, повага, доброта, щирість, уважність, порядність, доброзичливість і т. д.

В сучасному тлумаченні поняття «гуманізм» наголошується на повному, універсальному розвитку людської особистості. Усі наукові погляди базуються на усвідомленні людини як найвищої цінності. Ця універсальність розглядається як всеосяжний та гармонійний розвиток її інтелектуальних, морально-етичних та гуманістично-духовних потенцій.

Питання формування гуманістичних цінностей завжди залишалося актуальним у історії суспільної думки. Різні аспекти цієї складної проблеми привертала увагу вчених різних галузей, включаючи філософів, просвітителів, істориків, педагогів, психологів та науковців як в Україні, так і за кордоном.

Український вчений І. Зязюн визначає цінності як «внутрішній рушій соціального управління, що поєднує особистісну смислову сферу з груповими орієнтаціями і узгодженнями в суспільстві». Він робить висновок, що «цінності визначають культурний розвиток суспільства, встановлюють специфіку конкретної культури і стають психічною основою процесу соціалізації на особистісному рівні. Цінності виникають і закріплюються у повсякденному житті, деякі формуються індивідуально, тоді як інші передаються від покоління до покоління» [2, с. 136].

Особливий погляд на цінності висловлює вітчизняний науковець О. Киричук, розглядаючи їх як ключовий аспект соціокультурного життя, а основною складовою системи загальнолюдських цінностей визначає морально-етичну складову, яка включає:

- цінність людського життя, його недоторканість, повагу до людини;
- ідеали свободи, справедливості, честі, совісті і правдивості;
- милосердя та доброту» [3, с. 67].

У своєму дослідженні український науковець О. Вишневський, визначаючи цінності як самостійну категорію, пропонує свою класифікацію груп цінностей:

1. «Абсолютно вічні цінності загальнолюдського характеру – доброта, правда, любов, чесність, повага, гідність, краса, мудрість.

2. Національні цінності, значущі для певного народу: патріотизм, почуття національної гідності, фольклорна пам'ять тощо.

3. Громадянські цінності – визнання рівності людей, права і свобода людини, повага до закону та ін.

4. Сімейні цінності – моральні основи життя сім'ї, піклування про дітей, закони подружньої вірності, пам'ять про предків.

5. Цінності особистого життя мають значення для самої людини визначають її характер, поведінку, стиль спілкування» [1, с. 125-126].

У кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей розвитку та готовності, по досягненню певного віку виникає потреба відповідності до суспільного середовища, що визначає характер її життєдіяльності на даному етапі. Значним фактором розвитку сучасних дітей є їх швидка адаптація до соціальних умов, що відбувається швидше, ніж у дорослих. Навіть старшокласники, не кажучи вже про підлітків та молодших школярів, у більшості своїй не обмежені традиційними уявленнями про норми, правила, ідеї та погляди, і виявляють більшу відкритість до загальнолюдських та національних цінностей.

Важливо відзначити науково-практичні поради видатного вітчизняного педагога В. Сухомлинського, який сформулював основні завдання та зміст морального виховання, а також розкрив моральні норми гуманістичної поведінки дітей. Особливу увагу Сухомлинський приділяв вихованню культури почуттів. Наголошував на необхідності виховувати у дітей такі цінності, як терпимість, милосердя, людяність, що не завжди були популярними у минулі епохи. Вимагав, щоб кожній людині з дитинства вкладали в серце доброту, справедливість, чесність.

Сучасне виховання дітей підштовхує їх до самореалізації поза родиною, що може мати як позитивний, так і негативний вплив. Тому формування загальнолюдських, гуманістичних цінностей особистості в наш час стає надзвичайно актуальною проблемою.

Отже, важливим є початок формування гуманістичних цінностей у молодших школярів ще на початкових роках навчання у школі. Цей процес має відбуватися не лише під час уроків, коли діти засвоюють необхідні знання та вміння, але й у позаурочний час. Основною метою в цьому випадку є формування певного ставлення дитини до оточуючої дійсності, що включає засвоєння гуманних цінностей та ідеалів, які притаманні нашому суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вишневський О. І. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Вступ до системного дослідження. Дрогобич, 2010. 159 с.

2. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості. *Мистецтво у розвитку особистості*: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. С. 14–36

3. Киричук О. В., Роменець В. А., Кириленко Т. С та ін. Основи психології: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця 6-те вид. Київ : Либідь, 2006. 630 с.

Сафонова Катерина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Комар О. А.**

МАТЕМАТИЧНІ ПОМИЛКИ УЧНІВ ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

У сучасних умовах, коли суспільство значно підвищило інтерес до розробки цілей розвитку, а кількість годин, відведених на вивчення курсів математики у середній школі, постійно зменшується, питання пошуку більш ефективних способів організації кожної ланки в процесі навчання, кожен тип навчальної роботи, що проводиться на уроках математики.

Особливо це стосується такого важливого аспекту методичної роботи, як робота з математичними помилками учнів. Питання, пов'язані з проблемами математичних помилок школярів, знаходяться під пильною увагою вчених - математиків і педагогів протягом всієї історії математичної освіти.

У методичній літературі з математики останнього часу роботі з помилками школярів також приділяється пильна увага. Висвітлюються можливі підходи до типологізації помилок, аналізуються можливі причини виникнення математичних помилок школярів (В. І. Рижик і ін.), розробляються підходи до побудови систем вправ на попередження помилок (Л. А. Благодир), описуються прийоми пізнавальної діяльності при роботі з помилками (Н. А. Тарасенкова і ін.), характеризуються можливі напрямки методичної роботи з математичними помилками школярів (А. Пардала, Л. А. Благодир). Разом з тим, ні в одному з цих досліджень не ставилося завдання системного розгляду методичної роботи з математичними помилками школярів і вироблення збалансованих рішень щодо її удосконалення. Типові математичні помилки учнів все ще «заповнюють» учнівські зошити. Вони є свідченням недосконалості методики, якою користуються вчителі.

Швидке усунення помилок є лише необхідною, але недостатньою умовою педагогіки гуманізму при викладанні математики. Адже гуманізація освіти - це орієнтація від особистості, її структури через предмет на особистість конкретної дитини. Реалізація ідей гуманізму передбачає включення до числа вихідних пунктів, що визначають функціонування методичної системи викладання математики, структуру особистості, закони її розвитку. Ця орієнтація повинна відображатися насамперед у меті навчання. Таким чином, своєчасне запобігання помилкам набагато гуманніше. Особливо для учнів початкових класів, які вивчають пропедевтичний курс математики.

Помилки, що допускають учні у вивченні математики можна поділити, залежно від частоти їхньої появи, на систематичні та випадкові. До випадкових відноситься нестійкі помилки, поява яких є одноразовою, вони характерні для

декількох учнів класу. Такі помилки, які з'являються одноразово, або неодноразово, але у багатьох учнів класу – до систематичних. Систематичні помилки С. О. Скворцова [3] пропонує «класифікувати, враховуючи причини їх виникнення. На думку дослідниці, це дозволяє вибрати і систематизувати необхідні методи і прийоми навчання, спрямовані на попередження можливих помилок. А також цілеспрямовано організовувати роботу з виправлення допущених помилок». Л. А. Благодир вважає, що «поділ на систематичні та випадкові помилки слід вважати умовним. Адже в одного вчителя, який не виділив належною мірою яку-небудь властивість під час формування певного поняття, помилку пов'язану з даною властивістю можуть допустити багато учнів, в іншого – її може допустити тільки один учень і тільки один раз» [1].

Відомий психолог Г. О. Михалін [2] «помилки, які допускають учні під час обчислень виокремлює в групи залежно від причин, які сприяють тому, що з'являються помилки. Автор виділяє дві групи помилок:

- механічні помилки, які виникають в результаті втомленості, втрати інтересу, неухважності та надмірної завантаженості;

- помилки, які допускаються в результаті неякісного засвоєння нового матеріалу». Досліджуючи помилки учнів у математиці, Г. О. Михалін [2] дійшла висновку, що причини помилок різні, тому мають бути різні способи їх виправлення та способи запобігання. Ми поділяємо цю точку зору вченого.

Ми також погоджуємось з думками психологів, які, природно, вважають, що для того, щоб навчити школярів аналізувати та виправляти помилки, їх слід спочатку навчити технікам аналізу та синтезу, порівняння, протиставлення, узагальнення та інших розумових дій, і вважаємо, що ефективним інструментом боротьби з помилками є розвиток мислення учнів. Психолого-дидактичний аналіз помилок школярів, виявлення причин виникнення та шляхи їх попередження й усунення здійснила З. І. Слєпкань. Науковець вважає, що джерелом помилок є послаблення психічних функцій (уваги, пам'яті, мислення), втома, нервовість, поспішність у роботі. Усуваючи ці джерела помилок, важлива роль відводиться вчителю, який повинен мотивувати вивчення певного навчального матеріалу, вдосконалювати методи та форми навчання, розвивати пізнавальні інтереси учнів, активізувати їх пізнавальну активність на уроці та під час виконання домашніх завдань. З. І. Слєпкань висловлює думку, що: «Типові помилки допускаються частиною учнів навіть за вдалого пояснення вчителя, який акцентує увагу на цих помилках. Це пов'язано насамперед з тим, що людська свідомість, як правило, об'єктивно не в змозі охопити всі сторони явища. Але й допущену учнем помилку вчитель повинен використати для поглибленого розуміння школярами математичних фактів і закономірностей» [4].

У проаналізованих нами дослідженнях автори розглядали помилки учнів під час вивчення деяких розділів математики, виявляли зміст цих помилок, систематизували та групували, використовували різні підходи до пояснення причин появи математичних помилок, розробляли методики їх виправлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Благодир Л. А. Робота над помилками як одна з форм подолання прогалин у знаннях і вміннях учнів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / за ред. Побірченко Н. С. (голова) та ін. Умань : Жовтий О. О., 2009. Вип. 30. С. 62–70.
2. Михалін Г. О. Професійна підготовка вчителя математики у процесі навчання математичного аналізу : монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 320 с.
3. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Нова українська школа: методика навчання математики у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків, «Ранок», 2020. 320 с.
4. Слєпкань З. І. Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 240 с.

Смосюк (Миколайчук) Катерина
*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*
Науковий керівник:
д. п. н., професор **Комар О. А.**

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Реформування сучасного освітнього простору держави, упровадження Концепції «Нова українська школа» зумовлюють необхідність підвищення ефективності морального виховання учнів початкової школи, формування духовності, ціннісних орієнтацій на основі цілеспрямованого пізнання й застосування надбань національної культури, вивчення історії, природи, етнографічних і краєзнавчих особливостей рідного краю.

Актуальність вирішення цих завдань зумовлюється суттєвими змінами моральних норм і правил, що відбулись в останні десятиліття в українському суспільстві, на тлі яких помітною є девальвація моральної вихованості громадян. Такі суспільні виклики мають нині значний вплив на організацію освітньо-виховного процесу у закладах загальної середньої освіти, зокрема, й у початковій школі. І. Бех, зазначає, що «...сьогодні надзвичайно актуальним стає проблема формування у підростаючої особистості цілісної картини світу як основи її гуманізму. Тільки там, де світ стає картиною, вперше виявляється гуманізм людини. Чим настійливіше діє суб'єкт, тим активніше і стрімкіше здійснюється

споглядання світу, і наука про світ перетворюється в науку про людину, про її вищий смисл і призначення» [3, с. 9].

У процесах становлення особистості є ще й світоглядний компонент моральної свідомості, своєрідний місток між раціональною і почуттєвою сферами, складовими якого є її уявлення про особистий сенс її життя. Від нього значною мірою залежать всі структури особистості (свідомість, характер, вчинки, поведінка), отже світогляд – це «...надійний інструмент, за допомогою якого особистість визначає основні орієнтири власної освіти і самоосвіти, цінності, критерії і напрями своєї діяльності».

В. Кремень наголошує на необхідності «...переходу від суб'єкт-об'єктних відносин між учителем і учнем ..., до суб'єкт-суб'єктних, де обидві сторони були б активними й діяльними, ...і завдання полягає в тому, щоб Людина сформувалася насамперед на основі особистих здібностей, а не всупереч їм, ігноруючи талант заради надуманого всебічного гармонійного шаблону. Тому всебічний і гармонійний розвиток має враховувати сутність дитини, її здібності і таланти» [4, с. 2].

Актуальними у контексті досліджуваної проблеми є ідеї А. Макаренка про значення морального виховання у розвитку суспільства. Сутність морального виховання він розглядав не лише як виховання людини-творця, людини-громадянина, скільки виховання людини, яка зобов'язана бути щасливою. Під метою виховання педагог розумів «...програму людської особистості, програму людського характеру». Педагог писав: «в поняття «характер» я вкладаю весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів і внутрішньої переконливості, і політичне виховання, і знання – абсолютно всю картину людської особистості; я вважаю, що ми, педагоги, повинні мати таку програму людської особистості, до якої повинні прагнути».

Один із провідних психолого-педагогічних концептів теорії виховання А. Макаренка є здійснений ним конкретний синтез педагогіки з іншими суміжними науками, «...у логічній єдності і відповідності з визнаними на той час філософськими, соціально-політичними, педагогічними, психологічними, етичними, естетичними, економічними ідей, принципів, понять, категорій і сам увів низку принципово нових педагогічних принципів і понять, що були не ізольовані один від одного, а утворювали складні, цілісні, розгорнуті системи й групи, системи систем» [1].

Отже, позитивна динаміка процесів реформування всіх ланок освіти в державі сьогодні, зокрема і початкової ланки освіти, здійснюється в контексті утвердження гуманістичної освітньо-виховної парадигми Нової української школи і спрямовується на застосування філософсько-культурологічної і психолого-педагогічної складової формування духовності, ціннісних орієнтацій особистості та її моральної вихованості, починаючи з молодшого шкільного віку. Упровадження культуротворчої функції освіти і виховання передбачає цілеспрямоване використання надбань національної культури, вивчення учнями початкових класів рідного краю, моральних норм і правил, що відображені у моральному досвіді минулих поколінь. Зокрема, І. Бех розкриває теорію

особистісно-орієнтовної моделі виховання, характеризує психолого-педагогічні засади створення інноваційних виховних технологій, вирішує задачу морального вибору дитини. На його переконання, сьогодні «особлива увага звертається на розробку нових виховних технологій, які б забезпечували формування і розвиток у підростаючої особистості, духовних здібностей як домінуючих і вирішальних для розвитку ціннісної системи людини, її моральної свідомості» [2].

Вивчення молодшими школярами рідного краю вибудовується на основі використання особистісно орієнтованого, особистісно-діяльнісного, компетентнісного і суб'єкт-суб'єктного. У сукупності така побудова освітньо-виховного процесу у поєднанні з позакласною роботою в закладі початкової освіти забезпечує формування високого рівня особистісної моральної вихованості учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антон Семенович Макаренко. URL: http://www.gramotey.com/?open_file=1269092208.
2. Бех І. Виховання як духовно-моральне удосконалення особистості. *Рідна школа*. 2014. № 4-5. С. 21–26.
3. Бех І. Д. Ціннісна сфера сучасної людини в контексті пріоритетів виховного процесу *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 8–9.
4. Кремень В. Г. Освіта в контексті цивілізаційних змін. *Шлях освіти*. 2010. № 4. С. 2–3.

Сорокіна Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Грігченко Т. Я.**

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗДАТНОСТІ ДО ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

На сучасному етапі розвитку освіти теоретично обґрунтовано і розкрито сутність, зміст та функції наукових методів, які використовуються у навчанні учнів основної школи. Внаслідок ознайомлення з елементами наукового пізнання, на думку учених, учні засвоюють способи отримання знань; у них формується спектр розумових та практичних умінь; формуються уявлення про основні логічні форми, закони та регулятиви мислення; культивуються переконання, що становлять основи наукового світогляду школярів [5].

Однак у молодших школярів формування усіх зазначених вище процесів відбуваються значно повільніше. На результативність процесу формування

здатності до природничо-наукового пізнання в учнів початкової школи впливає його специфіка, яка полягає в необхідності врахування вікових особливостей молодших школярів, з одного боку, і в специфічності завдань початкової школи – з іншого.

Молодший школяр має такі вікові особливості, з якими не можна не рахуватися тим більше, якщо провідною метою навчання є розвиток дитини. Одна з характерних рис цього віку, відзначена багатьма психологами, – це чутливість учня до становлення у нього навчальної діяльності. Проте важливо, щоб ця діяльність була творчою. Молодший школяр творить, пізнаючи об'єкти і явища природи, будуючи свої знання про них, і вчиться пізнавати, тобто, будує свою діяльність з метою нового сприйняття навколишнього світу [4].

Щоб елементи наукового пізнання реалізували і пізнавальну, і розвивальну функції, у прилученні до них молодших школярів, вчителю слід орієнтуватися на організацію навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на пізнання світу природи і формування у школярів умінь її пізнавати.

На результативність процесу формування здатності до природничо-наукового пізнання у молодших школярів впливає специфічність цілей і завдань початкової школи як першого ступеня освіти. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти [3] під готовністю ми розуміємо: систему властивостей та якостей особистості випускника початкової школи, що забезпечує можливість самостійного розвитку школяра при переході з початкової до середньої ланки освіти. Основними елементами цієї системи є мотивація, системна структура знань, способи та засоби діяльності, рефлексія. Формування в учнів здатності до природничо-наукового пізнання здатне вплинути на розвиток цих елементів.

Аналіз наукових джерел [2; 7] доводить, що методи наукового пізнання відіграють головну роль у становленні системної структури знань у школярів будь-якого віку. Також обґрунтовано, що елементи наукового пізнання, представлені як види діяльності, здатні впливати на формування способів та засобів діяльності учнів [5]. Відомо, що мотиваційний компонент входить у структуру навчально-пізнавальної діяльності як один із провідних. Якщо педагог здійснює орієнтацію на становлення навчально-пізнавальної діяльності учнів під час формування здатності до природничо-наукового пізнання, то він може вплинути на розвиток мотивації у дітей.

Разом з тим в освітньому процесі початкової школи особливо необхідно орієнтуватися на формування умінь, якщо вони виокремлені як його результат. Оскільки уміння – це спосіб дії, що складається з упорядкованого ряду операцій, які мають спільну мету, засвоєний до ступеня готовності застосовувати його в варіативних ситуаціях [1], їх формування потребує спеціальної організації процесу навчання. Вчителю, який готує своїх підопічних до навчання в основній школі у вигляді залучення їх до елементів наукового пізнання, слід, без сумніву, формувати у школярів загальнонавчальні та спеціальні уміння.

Усе вищесказане дозволяє зробити висновок, що вчителю в процесі формування у молодших школярів здатності до природничо-наукового пізнання

слід орієнтуватися на: становлення навчально-пізнавальної діяльності учнів; формування сукупності умінь як одного з показників готовності молодших школярів до продовження природничої освіти в основній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ, 2009. 616 с.
2. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.
3. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
4. Задесенець М. П. Вікові особливості розвитку дітей і формування особистості. Київ: Вища школа, 2002. 264 с.
5. Ігнатова Р. Розвиток пізнавальної активності учнів як педагогічна проблема. *Вісник Львівського університету*: Серія: Педагогіка. 2004. Вип. 18. С. 73–80.
6. Ільченко В. Р. Психолого-педагогічні умови формування наукового мислення учнів загальноосвітньої школи під час вивчення природничих дисциплін. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/185263204.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
7. Ягенська Г. В., Степанюк А. В. Формування дослідницьких умінь школярів у галузі природничих наук (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. 282 с.

Стадниченко Христина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Чучаліна Ю. М.**

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Про інклюзивну освіту та навчання в Україні системно заговорили лише у 2014 році. Згідно з ЮНЕСКО інклюзивне навчання – це «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі». Метою інклюзивного навчання є покращення навчального середовища, в якому вчитель і учні відкриті до різноманіття, де

гарантується забезпечення потреб учнів і повага до їх здібностей та можливостей бути успішними [1, с. 64]. 23 травня 2017 року президент Петро Порошенко підписує Закон Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг [1, с. 65]. Цим законом, зокрема, закріплюється право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надається їм можливість здобувати освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі безоплатно в державних і комунальних навчальних закладах, незалежно від «встановлення інвалідності». Також передбачається можливість запровадження дистанційної та індивідуальної форми навчання; визначаються поняття «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне навчання»; надається можливість особам з особливими освітніми потребами отримати психолого-педагогічну та корекційно-розвивальну допомогу, створити для таких осіб інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах. Базовим документом для створення інклюзивної освіти в Україні є концепція «Нової української школи», яку затвердила Національна Рада Реформ у квітні. За словами її ініціатора, міністра освіти Лілії Гриневич, концепція прописує реформування освіти до 2029 року [2, с. 53].

У вітчизняних нормативних документах загальноприйнятим є термін «інклюзивне навчання», тому коротко зупинимося на його розкритті. ЮНЕСКО позначає термін інклюзивне навчання як «процес звернення і відповіді на 11 різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі» [3, с. 128].

Аналіз досвіду розвитку інклюзії в Україні та світі дозволяє виділити такі проблеми для ефективного впровадження інклюзивної освіти: - недостатність або повна відсутність фінансової забезпеченості цього напрямку. До речі, перші спроби впровадження інклюзії в Україні було здійснено в більшості силами організацій та за рахунок об'єднань батьків дітей з особливими освітніми потребами; - відсутність або недостатність адекватного асортименту освітніх послуг, а також відсутність або невідповідність інклюзивного дизайну шкільних будівель для якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами; - насильницький характер протікання інтеграційних процесів, відсутність гнучкої системи для отримання гарантованого переліку освітніх, психологічних, соціально-педагогічних та корекційних послуг наданих закладом загальної освіти; - неготовність та небажання суспільства (у своїй більшості) до інклюзивних процесів, до щоденної взаємодії та співпраці з людьми з інвалідністю на рівних.

Тому, одним з напрямів соціально-педагогічної роботи у суспільстві, а зокрема в умовах закладу загальної освіти, має стати широка просвітницька робота щодо формування інклюзивної компетентності населення та формування толерантності та поваги до осіб з особливими освітніми потребами. Відзначимо, що поняття «інклюзивний освітній простір» уперше згадується в меморандумі Міжнародної конференції «Освітня політика у напрямку інклюзивної освіти:

міжнародний досвід і українські перспективи» (13 – 14 квітня 2006 року, м. Київ) як: 12 - можливий наслідок прийняття філософії інклюзивної освіти на рівні державної політики і закріплення її в законодавчих і нормативно-правових актах; - розробки концепції і державної програми розвитку інклюзивної освіти; - реорганізації всієї системи освіти в інклюзивну, починаючи з дошкільної і закінчуючи професійно-технічною і вищою освітою. У сучасній науково-методичній літературі вже достатньо висвітлено матеріалів щодо форм та методів, спрямованих на всебічний розвиток дітей з інвалідністю, які допомагають пристосуватися до життя в суспільстві, навчатися новим корисним побутовим навичкам, включити компенсаторний механізм, здобувати загальну та професійну освіту [3, с. 288].

Також, вченими зазначається, що така робота має бути розпочата вчасно, оскільки з віком знижується здатність особистості до соціальної адаптації, саме тому питання раннього включення людей з інвалідністю в повноцінне життя суспільства та створення необхідних умов для їхньої соціальної адаптації є не лише актуальними, а й першочерговими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтко В. В. Можливості інклюзивної освіти дітей із затримкою психічного розвитку. *Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання: тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська; за заг. редакцією А. О. Лавренчука*. Рівне : РОІППО, 2014. С. 60–71.

2. Гевко І. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 1 (64). лютий 2019. С. 52–58.

3. Теоретико-методологічні засади впровадження інклюзії в закладах освіти: монографія / за ред. М. Є. Чайковського. Київ : Університет «Україна», 2019. 460 с.

Сташук Анна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Резніченко І. Г.**

МЕТОДИ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Молодший шкільний вік є важливим періодом у становленні особистості дитини, бо саме в ньому закладаються основи особистісного розвитку учнів

початкової школи. Діти молодшого шкільного віку орієнтуються на норми поведінки та цінності вчителя більше, ніж на думку ровесників. Отже, вимагаючи необхідної поведінки від дитини, педагогам необхідно постійно суворо й прискіпливо стежити за своєю поведінкою, бути зразком для дитини.

Для забезпечення ефективності будь-якого виховного впливу необхідно враховувати не тільки емоційний стан дитини, силу й напруження потреби, що спонукає її до діяльності, в перебіг якої втручається вихователь, – необхідно знати дитину в цілому, її особливості, властивості, характер, прагнення, мотиви, спонуки, рівень її морального розвитку тощо [1, 137-143]. Діяльність педагога, пише І. Бех, стосовно формування у вихованців почуття справедливості, передбачає: встановлення тісних, довірчих і добросердечних взаємин між педагогом і вихованцями; культивування особистісного спілкування; виховання переконанням; віру у вихованця, довіру до нього; індивідуальний підхід до вихованців [2, 70-71].

Слід зазначити, що позаурочна робота базується на принципах добровільності – свобода школярів у виборі різноманітних форм позаурочної роботи з метою реалізації своїх інтересів і захоплень (Г. Афоніна); особистого орієнтування – врахування вікових та індивідуальних особливостей кожного учня; системності – взаємозв'язок різноманітних форм, видів, методів організації позаурочної роботи.

Під час позаурочної роботи використовуються наступні прийоми та форми роботи: метод створення проблемних ситуацій та їх аналіз, етичне оцінювання та співвіднесення з іншими еталонами гуманної поведінки, морально-етичні вправи, комунікативні вправи, “проективні” методики, театральні інсценізації, бесіди, ігри, метод привчання, колективні творчі справи, групові справи, колективні творчі проекти, а також різні форми роботи з книгою, плакатами, ілюстраціями, ведення щоденників, тематичних зошитів, екскурсії, мандрівки, ранки, свята, вікторини, конкурси, змагання тощо.

Для того, щоб дитина навчилася розрізняти справедливі та несправедливі вчинки, доцільно перш за все здобути знання про себе, пізнати своє Я. Тому варто здійснюватися розвиток мотивації до самопізнання, формування первинних навичок самоаналізу, синтезу, адекватної самооцінки. У дітей формуються уміння прийняття іншої людини, здійснюється виховання доброзичливого ставлення одне до одного на засадах рівності та справедливості, розвиваються комунікативні навички та високий рівень культури. Головним здобутком стає уміння молодших школярів оцінювати власні вчинки і вчинки інших людей, висловлювати оцінні судження, підтримку та збереження міжособистісної злагоди, запобігання та мирне розв'язування конфліктів, здатність враховувати думку товаришів, рефлексія.

У вихованні почуття справидливості варто використовувати метод інтерактивних технологій. Інтерактивні методи – це техніки навчання та виховання, що забезпечують особисту участь дітей, активне, безпосереднє включення у запропоновану діяльність. При використанні інтерактивних методик досліджуються суперечливі питання, моделюються реальні ситуації,

пропонуються проблеми для спільного вирішення. Таким чином, інтерактивні техніки дозволять педагогу створити в групі атмосферу творчої співпраці. Така атмосфера найбільшою мірою відповідає меті виховання почуття справедливості молодших школярів, що буде усвідомлюватися вихованцями цілісно: не тільки через надану інформацію, а й через почуття і вчинки.

Для виховання почуття справедливості молодших школярів у позаурочній діяльності найбільш популярними методами виявляються інтерактивні лекції, дискусії, мозковий штурм, вправи, рольові ігри та ін., при застосуванні яких слід пам'ятати про вікові особливості аудиторії, в якій проводиться навчання, про наочність, необхідну для якісного проведення занять. Такий прийом як словесні асоціації можна використати на початку роботи з метою з'ясування наявних у вихованців знань, а також в кінці занять курсу для з'ясування того нового, що вони дізналися. Вихователь вибирає ключове слово з тієї чи іншої теми, діти підбирають до нього асоціації.

Відтворення інформації – гарний спосіб засвоєння і розуміння інформації в іншій формі. Наприклад, діти прослухали казку, оповідання, потім потрібно зобразити це у малюнках, розіграти у ролях. Вихованці мають визначити головне у почутті і вирішити, як це можна відтворити.

Особливу роль, на нашу думку, відіграють рольові ігри. За допомогою рольових ігор, інсценізації можна навчити дітей поводитися згідно раніше обговорених вчителем норм справедливої взаємодії з однолітками. Для дітей гра – завжди задоволення, природний, сприятливий засіб формування людських чеснот. Особливо стає цікаво, коли діти вибирають такі ролі, яких у них не було в реальному житті.

У грі відбувається освоєння молодшими школярами нових соціальних ролей, самореалізації, придбання нового досвіду взаємодії з оточуючими, формування і розвиток нових сторін образу «Я». Під час гри, інсценізації, педагог повинен звернути увагу на емоції дітей, як виконавців так і глядачів, з повагою ставиться до почуттів, що виникають у дітей. Залучення школярів до обговорення, підсумків гри, розвиває самосвідомість дітей, заохочує діяти згідно моральних норм, а це, у свою чергу, сприяє правильному оцінюванню власних вчинків і вчинків ровесників, формує поважливе, справедливе ставлення до оточуючих.

Пріоритетом сучасної педагогіки має бути ініціювання процесів самовизначення, самореалізації в різноманітних життєвих ситуаціях. Адже пережита дитиною певна життєва ситуація може виявитися більш вагомим для морального розвитку, ніж ціла низка виховних методів. Ефективність виховання справедливості залежить також від тих, хто відповідає за цей процес. Саме тому, педагог сам у першу чергу має стати гідним прикладом для своїх вихованців, зразком совісті, порядності, справедливості, доброчинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Науково-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: Кн.3: Сходження до духовності : Наук. видання. Київ: Либідь, 2006. 272 с.

Стащенко Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Лоюк О. В.**

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ПРОЄКТУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інформаційне суспільство ставить нові завдання перед сучасною освітою – забезпечити високий інструментальний рівень знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці; розвивати кожного учня як творчу особистість, здатну до практичної роботи; формувати в учнів цілісну картину світу, навички пізнавальної і дослідницької діяльності, комунікативні навички, здатність до самоорганізації. Розв’язання цих завдань потребує зміни освітньої парадигми – від знанневої до практично спрямованої. В означеному контексті актуальною та ефективною є проектна технологія навчання, що реалізується через проектну діяльність.

Проектна діяльність – конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [2, с. 717].

Поняття «проект» (від лат. *projectus* – кинутий уперед) визначається, як задум, результат перетворювальної діяльності [1].

У школі проектна діяльність розглядається як:

- 1) засіб активізації пізнавальної діяльності учнів;
- 2) засіб підвищення якості освітнього процесу.

Проектна діяльність учнів – особливий вид навчальної активності, що полягає в мотивованому досягненні школярами свідомо поставленої мети в контексті здійснення навчальних проектів.

Навчальний проект – навчально-пізнавальне завдання для учнів, спрямоване на розв’язання проблеми, пов’язаної зі створенням суб’єктивно чи об’єктивно цінного освітнього продукту.

Проектна діяльність, з точки зору вчителя, – це дидактичний засіб розвитку, навчання і виховання учнів, що дозволяє формувати і розвивати у них специфічні навички *проектування*, а саме вчити:

- проблематизації (розгляду проблемного поля та виокремлення підпроблем, формулюванню головної проблеми та задачі, яка впливає з цієї проблеми);
- цілепокладанню та плануванню діяльності;
- самоаналізу та рефлексії (самоаналізу успішності та результативності розв'язання проблеми проекту);
- презентації своєї діяльності та результатів;
- вмінню готувати матеріал для проведення презентації в наочній формі, використовуючи для цього спеціально підготовлений продукт проектування;
- пошуку потрібної інформації, виокремленню та засвоєнню необхідного знання з інформаційного поля;
- практичному застосуванню знань, умінь, навичок у різноманітних ситуаціях;
- вибору, освоєнню та використанню адекватної технології створення продукту проектування;
- проведенню дослідження (аналізу, синтезу, висуванню гіпотези, деталізації та узагальненню) [2, с. 718].

На думку І. Єрмакова, *проекткування* – творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту; категорія перетворювальної діяльності, яка конструюється проектом [2, с. 717].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» є потужною платформою для формування навичок проектування у молодших школярів. Нижче наведено дидактичні можливості, які можуть бути використані для цієї мети:

- тематичне проектування. Учні працюють над проектами, пов'язаними з різними темами, що вивчаються в рамках курсу «Я досліджую світ». Курс об'єднує різні освітні галузі Державного стандарту початкової освіти. Наприклад, учні можуть досліджувати екосистему річки, розв'язуючи математичні та природничі завдання, створюючи малюнки та пишучи звіти про свої спостереження;
- пізнавально-пошукові завдання. Школярі можуть отримати завдання вивчати певний аспект навколишнього світу, досліджуючи його через різні джерела і створюючи проекти на основі зібраної інформації;
- рольові ігри та симуляції, що можуть бути використані для поглибленого вивчення концепцій і процесів, а також для розв'язання проблем навколишнього світу через колективні дії учнів;
- використання технологій. Для створення та презентації своїх проектів школярі (з допомогою дорослих) можуть використовувати такі сучасні технології як відео, веб-сайти, цифрові інструменти, соціальні медіа тощо;
- конструктивна співпраця. Учні співпрацюють між собою та з учителем для збору ресурсів, підтримки та обміну ідеями під час роботи над проектами;
- оцінка та рефлексія, що є важливою частиною проектної діяльності. Учні оцінюють свої власні зусилля та результати проектів, а також взаємодіють з партнерами для отримання зворотного зв'язку та покращення своїх навичок.

Загальною метою такого підходу є створення стимулювального середовища, де учні можуть досліджувати світ навколо себе, розвивати критичне та творче мислення, співпрацювати та вдосконалювати навички проєктування, які є надважливими у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Березовська Л. Технології викладання фахових методик дошкільної освіти: навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 264 с.

2. Єрмаков І. Г. Проєктна діяльність. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с., С. 717–718.

Стрілець Лілія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Комар О. А.**

ОСВІТНЯ ІНКЛЮЗИЯ: СУТНІСТЬ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ

Сучасна освіта України висуває перед собою головним завданням створення рівних умов навчання та розвитку для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб. Одним з головних напрямків в цьому контексті є інклюзивна освіта, яка передбачає організацію спільного навчання та виховання учнів з різними освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти.

Початкова школа є тією основою, фундаментом яка формує особистісне становлення учня, розвиток його пізнавальних здібностей, компетентностей, наскрізних умінь щодо його особливостей і потреб, формування цінностей, а також самостійності, творчості та пізнавальної активності. Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний та соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, розвитку пізнавальної діяльності, корекції та розвитку мовлення, що забезпечить готовність учнів до життя в суспільстві.

Цілеспрямований розвиток дітей з особливими освітніми потребами розглядається в державній політиці України. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті зазначено на особистісній орієнтації освіти; створення рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти; забезпечення варіативності здобуття початкової, базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей.

Освітня інклюзія є важливим предметом наукового пошуку, що досліджує процеси та практики, спрямовані на забезпечення повноцінної освіти для всіх учнів, незалежно від їхньої статі, етнічної приналежності, соціального статусу, фізичних або психологічних особливостей, релігійних переконань тощо. Основні поняття та категорії, пов'язані з освітньою інклюзією, включають:

- Інклюзивна освіта: це підхід до освіти, який покликаний забезпечити доступ до якісної освіти всім учням, незалежно від їхніх особливостей. Інклюзивна освіта відкидає практику виключення, коли деякі учні відокремлені від загальної освітньої системи і надає усім учням можливість навчатися разом [3].

- Диференційована інструкція: це метод навчання, який враховує різні потреби та можливості учнів. Вчителі, застосовуючи диференційовану інструкцію, адаптують свої методи, матеріали та організацію уроку, щоб задовольнити потреби кожного учня [3].

- Індивідуалізація навчання: це процес, в якому навчання та інструкція налаштовані на індивідуальні потреби та інтереси учнів. Індивідуалізація навчання передбачає забезпечення різних шляхів досягнення навчальних цілей, щоб кожен учень мав можливість розвиватися на своєму власному рівні [3].

Рівноправність: це принцип, згідно з яким кожна людина має право на рівні можливості та доступ до освіти без будь-яких форм дискримінації чи виключення. Рівноправність передбачає створення умов, щоб кожна дитина мала можливість реалізувати свій потенціал у навчанні та розвитку [3].

- Соціальна інтеграція: це процес, коли учні з різними особливостями та потребами взаємодіють та навчаються разом у загальноосвітньому середовищі. Соціальна інтеграція сприяє взаєморозумінню, толерантності та взаємоповазі між учнями [3].

- Ресурсна підтримка: це набір заходів, ресурсів та послуг, які надаються для забезпечення успішного навчання учням з особливими потребами. Ресурсна підтримка може включати спеціально організовані класи, спеціальні програми, психологічну підтримку, технічні засоби тощо [3].

Ці поняття та категорії є основою для розуміння та дослідження освітньої інклюзії. Вони допомагають визначити цілі та стратегії, спрямовані на забезпечення рівних можливостей та доступу до якісної освіти для всіх учнів а особливо для учнів з особливою освітньою підтримкою.

«Інклюзія» перекладається з англійської як «утримувати», «включати», «мати місце у власному складі». Тому «інклюзія» – це термін, який відображає нові погляди не лише на освіту, а й на місце людини в суспільстві [1, с. 358].

Інклюзія (від inclusion – включення) – це процес підвищення ступеня участі в житті суспільства всіх громадян, особливо тих, які мають труднощі у фізичному та розумовому розвитку. Вона передбачає розробку та застосування таких конкретних заходів, які дозволяють кожній людині брати участь у суспільному житті на рівних, незалежно від наявності певних індивідуальних особливостей чи відмінностей. Водночас будуть ліквідовані всі форми шкільної сегрегації, особливо спеціальні класи для тих, хто не відповідає умовно

визначеному стандарту «нормальності» [2]. Інклюзія означає належність до спільноти (групи друзів, школи, місця, де ти живеш). Інклюзія враховує потреби та особливі умови та підтримує, що учні та вчителі потребують успіху.

Інклюзивна освіта базується на принципі гарантування фундаментального права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання. Інклюзивну освіту як систему освітніх послуг має забезпечувати інклюзивна школа – навчальний заклад, який адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує ресурси, наявні в громаді, залучає батьків та спеціалістів до надання конкретних послуг, які адаптовані до потреб кожної окремої дитини, забезпечують сприятливий клімат в освітньому середовищі.

У системі інклюзивної освіти виділено такі основні принципи:

– Усі діти повинні навчатися разом, коли це можливо, незалежно від будь-яких особливих труднощів чи розбіжностей, які можуть існувати між ними.

– Школи повинні визнавати та враховувати різні потреби своїх учнів і координувати різні типи та швидкості навчання.

– Забезпечувати якісну освіту для всіх шляхом відповідної педагогічно-методичної підтримки, застосування організаційних заходів, розробки стратегії навчання, використання ресурсів та партнерських відносин зі своїми громадами;

Дітям з особливими освітніми потребами слід надавати будь-яку додаткову підтримку, яка їм може знадобитися для забезпечення успіху процесу навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. Книга 4. 2012. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nzspp/2012_4/mtp/mtp1.pdf (дата звернення: 29.01.2024 р.).

2. Бондаренко О. П. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Видавничий центр «Києво-Могилянська академія». 2015. 95 с.

3. Кришталь О. В. Інклюзивна освіта: теоретичні основи та практичний досвід. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 49 с.

Стріюк Марина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент Дудник Н. В.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Підґрунтям для розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку є психологічні особливості цього віку: здатність до емоційної чутливості, вміння «входити» в уявну ситуацію, переживати й емоційно відгукуватися на красу в житті та мистецтві, емоційна щирість, образне мислення, асоціативність, пізнавальна активність, динамічність і яскравість уяви.

У наш час дуже актуальна проблема різнобічного виховання людини вже на самому початку її шляху, у дитинстві, виховання людини, у якій би гармонійно розвивалися емоційний і раціональний початок. Втрати в естетичному вихованні збіднюють внутрішній світ людини. Не знаючи справжніх цінностей, діти легко приймають цінності брехливі, мнимі. Показником творчого розвитку є творча обдарованість або креативність. Поняттям «творчі здібності» в психологічних дослідженнях позначають комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійному висуванню проблем, генеруванню великої кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх рішенню. Необхідно розглядати розвиток та формування творчих здібностей як процес і комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, властивим багатьом особистостям [1, с. 65].

Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку дійсно є важливою психолого-педагогічною проблемою. Творчість є важливою складовою розвитку особистості кожної дитини, оскільки вона сприяє розвитку уяви, креативного мислення, проблемного мислення, самовираження та самореалізації.

Нові умови, нові завдання перед педагогікою потребували не просто спостереження за проявами творчих здібностей, а створення оптимальних умов для творчого розвитку учнів. А для цього необхідна певна наукова база, котра дозволила б учителям здійснювати такий складний процес на достатньому науково-професійному рівні. Тому організація навчального процесу, спрямованого на розвиток творчих здібностей учнів, передбачає цілеспрямоване, науково обґрунтоване конструювання змісту учіння, його дидактичного забезпечення, форм контролю і методів стимулювання творчої навчальної діяльності учнів [2, с. 11]. Якщо ми хочемо розвивати творчі здібності, маємо відповідно організувати творчу діяльність.

Існує кілька ключових аспектів, які слід враховувати при розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку:

✓ стимулююче середовище: Дитина повинна оточуватися стимулюючим середовищем, де сприяються розвитку творчості, такими як доступ до різноманітних матеріалів для творчості, ігри, які сприяють уяві та креативному мисленню;

✓ самовираження та вибір: Важливо дозволяти дитині самостійно обирати те, що їй подобається, де вона може вільно виражати свої думки та ідеї, навіть якщо вони нестандартні;

✓ підтримка вчителя та батьків: Вчителі та батьки важливі для стимулювання творчості дитини. Вони можуть заохочувати та підтримувати ініціативи дитини у розвитку творчих здібностей;

✓ пошук нових ідей: Важливо надихати дітей на пошук нових ідей, експерименти та дослідження у світі навколо них;

✓ похвала та підтримка: Важливо підкреслювати та похвалювати творчі досягнення дитини, щоб вона відчувала підтримку та мотивацію для подальшого розвитку своїх творчих здібностей;

Ці аспекти допомагають створити сприятливу атмосферу для розвитку творчості у дітей молодшого шкільного віку та дозволяють їм розкривати свій потенціал у цій сфері.

Розгляд і аналіз існуючих досліджень щодо розвитку молодших школярів у творчій діяльності свідчить про їх спрямованість на оволодіння дітьми основ зображувальної грамоти, формування технічних навичок в образотворчій діяльності на основі наслідування і тренування, що забезпечує створення технічно якісного художнього продукту. Втім, активізація лише окремих психологічних властивостей молодших школярів в творчій діяльності, недостатня увага до сенситивного потенціалу дітей молодшого шкільного віку, відсутність технологій творчого розвитку особистості впродовж усього періоду початкової школи не дозволяє повноцінно вирішувати означену проблему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Захаренко С. Дитиноцентризм – провідна лінія в педагогічній спадщині О. А. Захаренка. Директор школи, ліцею, гімназії. 2013. № 4. С. 63-66.
2. Клименко В. Механізм творчості: Чи можна його розвивати? Київ : Шкільний світ. 2002. 96 с.

Танасієнко Інна

*Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»*

Науковий керівник:

викладач **Гальянова А. А.**

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ТА ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» (ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО) У ПЕРШОМУ ЦИКЛІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НУШ

Нова українська школа орієнтується на виховання учнів у середовищі, яке відповідає їхнім потребам, створення умов для кожного, баланс між навчальною діяльністю та діяльністю, запропонованою самими дітьми. У новій школі учні мають можливість робити власний вибір, розвивати нові та вдосконалювати наявні практичні навички, здобувати нові знання, зміцнювати своє позитивне ставлення до оточуючих та набувати інших компетентностей.

Відомо, що ігри та ігрові заняття мають потенціал для задоволення потреб усіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Через гру діти досліджують і пізнають навколишній світ, розвивають навички спілкування, командної роботи, ініціативи, генерації нових ідей, критичного мислення та обробки інформації. [5, с. 228].

Проблема використання ігрових методів і прийомів у навчанні добре досліджена видатними педагогами і психологами: психологічні аспекти гри, ігрова діяльність (Л. Виготський, О. Дусавицький, Д. Ельконін, Г. Костюк, А. Леонтєв, Р. Немов та ін.); Підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом використання в навчальних програмах ігрових методів і прийомів (А. Богосвятська, С. Бусел, О. Ісаєва, Є. Пасічник, І. Хроменко, П. Щербань та ін.), Пізнавальне значення в дошкільному та молодшому шкільному віці (І. Бех, О. Декролі, М. Вашуленко, М. Кларін, М. Монтесорі, К. Ушинський, С. Русова, О. Савченко, В. Сухомлинський, Є. Тихеева, Ф. Фребель та ін.). [4, с. 65-67].

Сучасна методика викладання навчальних предметів у загальноосвітній школі велику увагу приділяє прийомам активізації процесу навчальної діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграють ігри та ігрові елементи. Адже це можливість перевірити повноту, обґрунтованість і усвідомленість вивченого в неявній формі. Мета ігрових методів і прийомів - забезпечити перехід від пізнавальної мотивації до професійного зв'язку в міру виникнення потреб у знаннях і їх практичного застосування в навчальному процесі. У грі використовуються прийоми «звільнення» учнів. Багато ігор передбачають

уміння висловлювати свої думки в зв'язній і зрозумілій формі, використовуючи відповідну термінологію.

Досвід багатьох учителів доводить, що на уроках образотворчого мистецтва навчальні ігри необхідні. Перш за все, як одне з улюблених занять молодших школярів, малювання стає шкільним предметом і набуває нових барв. І потрібно, щоб він не став буденним, нудним обов'язком, а залишився по суті творчим відпочинком, розкриваючи всі моменти, що хвилюють і захоплюють дитину, в яких пронизані зустрічі з красою і красою. Включення навчальних ігор в освітню ситуативну систему викликає у дітей особливий інтерес до пізнання навколишнього світу, що позитивно впливає на продуктивність праці. Образотворча діяльність учнів та їх ставлення до класу.

По-друге, урок образотворчого мистецтва зазвичай останній, і діти в цей час вже дуже втомлюються. Гра відновить фізичні сили дитини та створить приємний робочий настрій.

Вчителі бачать у кожній ідеї потенціал для досягнення освітніх цілей, оскільки навчальні ігри дають можливість моделювати інколи дуже складні концепції, які легко зрозуміти в контексті гри. [1, с. 121-123].

При використанні ігрового підходу та прийомів навчання на уроках образотворчого мистецтва використовуються такі принципи навчання: тотожність і контраст, схожість і відмінність; культурний діалог.

Реалізація методів і ситуацій в курсі здійснюється за основними напрямками: навчальні цілі подаються студентам у формі ігрових завдань; навчальна діяльність відбувається за правилами гри; використання навчальних матеріалів як засобу введення в навчальну діяльність елементів змагання, перетворення навчальних завдань на ігрові; успішне виконання навчальної місії пов'язане з результатом гри.

В ході застосування ігрових методів і методів образотворчого навчання, проведення ігор на уроках образотворчого мистецтва вчителю необхідно чітко уявити способи управління пізнавальною діяльністю учнів даного класу. Завжди необхідна попередня підготовка змісту і методики проведення ігор, щоб зрозуміти і висвітлити мету і завдання конкретного уроку з урахуванням використання навчальних ігор, з урахуванням рівня підготовки учнів, кількість людей, з якими вони грають, і час. [3, с. 114].

Виділимо основні критерії підготовки навчальної гри до продовження. Це включає: підбір ігор з урахуванням навчальних і тренувальних завдань; визначити, чи відповідає обрана гра програмним вимогам виховання і навчання дітей; визначити найбільш зручний час гри. Ігри можна проводити на будь-якому етапі курсу.

Проблема педагогічної організації ігрової діяльності учнів полягає у визнанні того, що гуманістичні цілі навчання переважають над практичними цілями. Необхідність розвитку змістової, емоційної та когнітивної сторін процесу навчання потребує перегляду традиційних принципів побудови систем навчання та збільшення частки розвитку педагогічних методів і технологій. Безсумнівно, серед методів і технологій навчання, що постійно розвиваються, є

ігрова діяльність для учнів початкової школи на уроці образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кондратова В., Орлова А. Розвиток художніх та творчих здібностей учнів шляхом використання рухливої наочності на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти. *Педагогічний вісник*, 2021. №1–2. С. 121–125.

2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>. (дата звернення 03.03.2024 р.)

3. Жижима А., Качерова О. Творчий потенціал як внутрішня передумова творчої діяльності дітей. Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. *Суспільні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2021.С. Том 1. 114–115.

4. Качерова О., Дроздова В. Нестандартні уроки з образотворчого мистецтва в початковій школі. Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи». Херсонський державний університет, 2023. С. 65–67.

5. Качерова О. Ефективні методи формування мистецьких смаків здобувачів початкової освіти в умовах НУШ. *Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Бердянськ, 15.11.2022). Бердянськ: БДПУ. 2022. С. 228–230. URL: https://drive.google.com/file/d/1cTDW0CM5MmtizYjJ45HaPk7GF7s_7MC6/view?usp=drivesdk (дата звернення 01.03.2024 р.)

Тимошина Кристина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент Дзюбенко І. А.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ

В умовах модернізаційних перетворень у національній системі освіти на засадах компетентнісного підходу особливого значення набуває формування в учнів інтересу до навчання та компетентності вміння вчитися, що визначається здатністю здобувати знання, мобілізувати їх та використовувати в конкретних ситуаціях. Ця компетентність, зважаючи на її значущість для досягнення життєвого успіху, задекларована в «Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя», як і спілкування рідною та іноземними мовами; математична компетентність та компетентність в галузі

науки і техніки; цифрова компетентність; соціальна, міжособистісна і громадянська компетентність; ініціативність і підприємливість; культурна освіченість і виразність. В Україні, згідно з програмним документом Міністерства освіти і науки України «Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016), ключовими визначено такі самі компетентності.

Основну роль у формуванні інтересу до навчання та вміння вчитися відіграє початкова школа, оскільки саме в молодшому шкільному віці навчальна діяльність стає провідною і в цей час створюються передумови успішної освіти протягом життя.

На теоретико-методологічному рівні феномен компетентнісного підходу в освіті та вміння вчитися як ключової компетентності є предметом міждисциплінарних досліджень українських і зарубіжних науковців (І. Бех, І. Гавриш, К. Колінз, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Пуховська, Дж. Равен, Г. Терещук та ін.). Водночас, незважаючи на ґрунтовне висвітлення цього питання українськими та зарубіжними науковцями, воно залишається актуальним і потребує подальшого дослідження з метою подолання низки суперечностей між: суттєвим зростанням у XXI ст. ролі здатності особистості до освіти протягом життя та недостатнім рівнем сформованості компетентності вміння вчитися в учнів загальноосвітньої школи загалом та початкової зокрема; потребою загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) у впровадженні в практику роботи системи заходів із формування в учнів початкової школи компетентності вміння вчитися та недостатнім рівнем теоретичного обґрунтування означеного процесу; необхідністю впровадження в навчально-виховний процес початкової школи навчального предмета, провідною метою якого є формування в учнів компетентності вміння вчитися, та відсутністю його відповідного навчально-методичного забезпечення.

У сучасний період в нормативних документах, що визначають аксіологічні імперативи розвитку системи освіти в Україні, серед освітянської спільноти, у наукових джерелах наголошується на доцільності модернізації системи освіти в Україні на засадах *компетентнісного підходу* [1, 2, 3]. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки підкреслюється, що для здійснення стабільного розвитку суспільства і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити у загальній середній освіті перебудову та оновлення цілей, змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного підходу, тобто зробити перехід до особистісної орієнтації компетентнісної парадигми освіти [3, с. 3, 10].

У Національній доктрині розвитку освіти також наголошується на необхідності створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Вбачається формування в дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості [2, с. 2].

Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) ґрунтується на

засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів [1, с. 1]. До того ж у документі наголошується, що молодші школярі повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій [1].

Важливими є програмні документи Міністерства освіти і науки України «Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) та «Нова українська школа: основи Стандарту освіти» (2016) [4]. Новий Стандарт також опирається на компетентнісний підхід і пропонує інструменти для перенесення цього підходу в навчальні програми, а саме зміщення центру ваги від нагромадження фактів до розвитку вмінь; зменшення кількості предметів й інтегрованість змісту [4, с. 10, 12].

Отже, розбудова інформаційного суспільства: інтенсивний потік накопичення інформації, швидкий темп амортизації знань та застарівання професій – потребують суттєвих змін у сучасному суспільстві, зокрема в системі освіти. Модернізація освіти в даних умовах передбачає підготовку особистості, здатної швидко адаптуватися в мінливому інформаційному світі, готової до самоосвіти та навчання протягом життя. Саме тому пріоритетним напрямом реформацій є впровадження компетентнісного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. Затв. Кабінетом Міністрів України від 20 квітня 2021 р. № 462 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.

2. Національна доктрина розвитку освіти. Затв. Указом Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2031 року. Затв. Указом Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. За заг. ред. М. Товкало. Львів, 2016. 64 с.

Федорова Валерія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Макарчук В. В.**

ШКІЛЬНИЙ БУЛІНГ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ, НАСЛІДКИ

Школа представляє собою один із перших і найбільш важливих інститутів соціалізації для кожної особи. Тому надзвичайно важким є створення належних умов у навчальних закладах не лише для забезпечення якісного навчання, але й для здійснення інших соціальних аспектів, які впливають на учнів.

Одним з суттєвих зовнішніх подразників під час навчання є агресивне переслідування деякими дітьми інших, що в міжнародній термінології відомо як «булінг». Цей термін походить від англійського слова «bully» – хуліган, насильник. Існують інші визначення цього явища, проте найкомплексніше визначення надав Девід А. Лейн: булінг – це тривале фізичне або психологічне насильство від одного індивіда чи групи над іншими індивідами, які не можуть захистити себе в даній ситуації.

Вчені описують структуру булінг як особливу соціальну систему, що включає переслідувачів, їх жертв і спостерігачів, як дітей, так і дорослих. Особливі інтереси дослідників становлять позицію ненавмисних свідків подій, які не є безпосередніми учасниками агресії, але відчують свою власну безсилля. Такі особи відомо як периферійні жертви, що приймають позицію «добре, що постраждав не я». Причини булінгу є різноманітними і вивчаються як з особистісних характеристик переслідувача і жертви за теорією «скетч-теорії» Олвеуса, так і зовнішніх факторів, зокрема реакцій оточуючих.

Жертвами булінгу, як правило, стають діти, яким властиві крайня невпевненість в собі, особлива чутливість до життєвих стресів, нездатність чинити опір насильству, невміння постояти за себе і схильність до підпорядкування. Так би мовити діти із підвищеною «булінговою» активністю. Безпосередніми приводами до цькування таких школярів стають їх будь-які відмінності від загальної маси однолітків. Такими особливостями виступають зовнішній вигляд, імідж, манера мови і поведінки, результати шкільних досягнень, етнокультурні особливості, наявність функціональних недоліків: істерик, страхів, затяжних планів, слабкого зору. Крім цих особливостей причинами булінгу є і відмінність в соціальному походженні агресора і жертви: багач – бідняк, з благополучної сім'ї або неблагополучної, з повної сім'ї – від матері-одиначки, сімейна дитина – сирота тощо.

Щодо зовнішніх факторів, які виступають причинами існування явища булінгу, то тут необхідно звернути увагу на замкнутість освітніх установ. Позитивні результати протидії булінгу досягаються лише у тих випадках, коли адміністрація та весь педагогічний колектив при активній підтримці батьків співпрацюють. Проте, на жаль, більшість вчителів ігнорують такі явища

цькування, а тому переслідувач не отримує покарання за свої дії і продовжує цикл насильства.

У сучасній науці існує декілька підходів до вивчення булінгу. Одні дослідники зосереджують увагу на пошуку й визначенні особистісних рис, характерних для особи булі та його жертви. Інші намагаються розглядати булінг як соціально-психологічний феномен.

Необхідно пам'ятати, що значну роль у виникненні булінгу відіграє сім'я: батьки як агресорів, так і жертв відрізняються неконструктивними стилями вирішення конфліктів, проблемами в комунікації.

Стиль батьківського виховання, якого дотримуються деякі батьки не є ідеальним, і не є авторитетно-демократичним. Діти-агресори досить часто спостерігають ситуації насильства в сім'ї, а також зазнають тілесних покарань. Виникає так зване «коло насильства»: дитина бачить насильство в сім'ї, відтворює його в навчальному закладі, а потім у власній родині, і цикл повторюється у наступному поколінні. У групі однолітків має місце ситуація соціального навчання: перший епізод насильницьких дій, що не отримав негативної оцінки з боку дорослих, стає «пусковим гачком» для поширення подібних ситуацій у групі. Необхідно підкреслити, що до роботи з профілактики та подолання такого негативного явища як булінг повинні бути залучені всі учасники навчально-виховного процесу – батьки, адміністрація навчального закладу, учні, педагоги.

19 січня 2019 року в Україні набув чинності Закон щодо протидії булінгу № 2657-VIII, зокрема, за моральне, або фізичне насильство, агресію, у будь-якій формі каратимуть штрафами.

Законом визначено, що булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

За даними, в Україні 67% підлітків у віці від 11 до 17 років стикалися з цією проблемою. З 2019 року в українських школах зафіксували 614 справ про булінг. До повномасштабної війни їхні щорічна кількість була сталою – близько 146 на рік. Однак у 2022 році відкрили менше – 79 справ про булінг, у 2023-му – 96.

Отже, варто пам'ятати, що не можна закривати очі навіть на найменший прояв цькування

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Губко А. А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Психологічні науки*. Київ, 2013. № 2. С. 46-50.

2. Харламова І. Насильство та жорстокість у школі. Реалії сучасності. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми. *Соціальний педагог*. 2007. № 9. С. 21-25.

3. Система захисту дітей від жорстокого поводження: навч.-метод. посіб. / уклад. Л. Волинець, Т. Дорошок, М. Євсюкова та ін.; за ред. К. Левченко, І. Трубавіна. Київ : Держсоцслужба, 2005. 395 с.

4. Міністерство освіти та науки України URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu> (дата звернення 07.03.2024 р.)

Чередніченко Марина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Шевчук І. В.**

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки процес формування інтелектуальних умінь учнів початкової школи викликає підвищений інтерес у багатьох методистів та науковців. Дослідження психологів, педагогів, фізіологів дають можливість з'ясувати роль механізмів створення та функціонування нервових зв'язків головного мозку особистості, обґрунтувати дидактичні умови реалізації навчально-пізнавальної діяльності учнів сучасної загальноосвітньої школи.

Прихильниками системи розумового розвитку у процесі навчання були відомі педагоги минулого: Платон, Я. А. Коменський, Дж. Локк, Й. Ф. Герберт, Й. Песталоцці, М. І. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Д'юї, П. П. Блонський, К. Д. Ушинський.

В окремих дослідженнях сучасних психологів та дидактів Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, Г. С. Костюка, Н. А. Менчинської, Ю. К. Бабанського, Л. В. Занкова, В. В. Давидова, М. А. Данілова, І. Я. Лернера, В. Ф. Паламарчук, М. Н. Скаткіна, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинського, Р. Форстейна, Ж. Піаже, Р. Стернберга, Х. Гарднера розкриті основні процеси та рушійні сили розумового розвитку, подаються загальні вимоги до шкільної освіти та навчальних програм. Автори довели, що розумовий розвиток є неперервним процесом, який здійснюється в навчанні, пізнавальній діяльності, під час гри, у життєвих ситуаціях. Однак, більш інтенсивно цей процес відбувається у ході активного засвоєння та творчого використання знань, тобто у актах, що містять цінні операції для розвитку розуму.

Змістовний аналіз наукових праць дозволив виявити, що інтелектуальні уміння стають надбанням учнів у достатньо широкій та стійкій формі за умови реалізації зростання у нього критичності, самостійності, продуктивності, гнучкості власного мислення. Сформовані інтелектуальні уміння надають змогу досягнути максимальних результатів при мінімальній витраті часу, оперативно та чітко керувати процесом навчання. Інтелектуальні уміння чинять вплив на розвиток активності та творчості учня на кожному етапі навчання. А при оптимальному врахуванні кількісних та якісних аспектів у засвоєнні опорних знань та інтелектуальних умінь зростає питома вага самостійної пізнавальної діяльності учня.

Ми врахували, що у «Державному стандарті повної і базової середньої освіти» сучасні підходи для переосмислення змісту шкільної освіти є важливим аспектом у формуванні інтелектуальних умінь учнів початкової школи у процесі засвоєння математично-природничих знань. Переорієнтація навчання з репродуктивного відтворення на перехід до нових технологій у засвоєнні знань, умінь та навичок передбачає реалізацію здібностей учня у ході самонавчання, врахування взаємозв'язку отриманої інформації з різних джерел на формування інтелектуальних умінь, що впливає на розвиток розумових здібностей при вивченні науково-природничих дисциплін.

Відомий педагог В. О. Сухомлинський переконував, що знання з будь-якого предмета несуть у собі виховний потенціал для становлення, формування живого, творчого розуму. Саме такі предмети як математика, біологія, географія створюють необхідні можливості для становлення наукової діалектичної картини світу. Адже методи і форми їх цілісного вивчення дають змогу формувати навички та прийоми раціонального мислення, а впровадження навчального експерименту сприяє створенню діяльнісного підходу до природи, що створює підґрунтя до формування інтелектуальних умінь школярів [2].

На сучасному етапі залишається відкритим питання про сутність самого поняття «інтелектуальні уміння». У роботах Н. І. Білоконної, Л. І. Воробйової, Г. Ю. Лаврешиної, С. В. Лазаревського, І. М. Лукаш, Н. А. Лошкарьової, Р. П. Озолінша, Н. Ф. Паламарчук, Н. О. Половникової, Н. І. Прокопенко, І. С. Якиманської можна зустріти різноманітні підходи та тлумачення цього складного утворення. Не створений поки що й загальноприйнятий перелік інтелектуальних умінь, не виявлені основні підходи до їх формування, зокрема методами вивчення конкретних навчальних предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Робота з обдарованими дітьми. Сходінки творчого зростання. 1-4 класи. Посібник для вчителів. Богдан, 2006. 152 с.
2. Сухомлинський В. О. Розумове виховання і всебічний розвиток особистості. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 1. Київ : Рад. школа, 1976. С. 91-106
3. Чошанов М. П. ТМІ – теорія множинного інтелекту. *Директор школи. Україна*. 2000. № 3. С. 82-88.

Швець Ірина

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

викладач **Гальянова О. А.**

ВИКОРИСТАННЯ КАЗКИ ЯК ЗАСОБУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ» ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МИСТЕЦТВО»

Сучасне суспільство відчуває потребу в креативних особистостях, які нестандартно мислять, виявляють творчу ініціативу, чутливість до проблем, знаходять оригінальні способи їх вирішення.

У сучасній психології вивченню проблеми креативності, творчих здібностей, творчої особистості присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників: Д. Гілфорда, Є. П. Торренса, С. А. Мідника, Р. Ділтса, К. Роджерса, В. Н. Дружиніна, А. М. Матюшкіна, Я. А. Пономарьова, Б. М. Теплова та ін.

Однак, не зважаючи на вагомий теоретичний та практичний внесок вищевказаних досліджень у розв'язання означеної проблеми, в педагогічній галузі освіти бракує системного дослідження методичних засад розвитку зображувальної творчості дітей молодшого шкільного віку засобами казок.

Джерелом творчої активності людини є інформаційно-енергетичний обмін, що здійснюється за рахунок біоенергетичного, психоенергетичного, інтелектуально-інформаційного й мотиваційно-діяльнісного потенціалів людини. Творчість розглядається як пульсація енергії різних рівнів, завдяки чому відбувається перехід від небуття до буття, здійснюється приріст змістовності в бутті й у самому суб'єкті творчості. [1, с.67].

Змістова характеристика художньо-творчого потенціалу є невід'ємною частиною цілісного гармонійного розвитку особистості. Будучи органічно пов'язаним з основними параметрами розвитку особистості (фізична енергія, задатки, здібності, мораль та ін.), художньо-творчий потенціал особистості водночас має свою структуру, яка охоплює такі складові, як біоенергетична, психоенергетична, інтелектуально-інформаційна та мотиваційно-діялісна.

Художньо-творчий потенціал молодших школярів є багаторівневою функціональною системою, котра виявляється у творчій активності особистості в галузі образотворчої діяльності, зумовлена рівнем розвитку природних задатків і творчих здібностей учнів, особливостями чуттєвого сприймання, інтелектуальною активністю, інтересами і внутрішніми потребами та творчою ініціативою у їх взаємодії. На основі багаторівневості художньо-творчого потенціалу молодших школярів убачається доцільність організації відповідного педагогічного забезпечення, яке стимулювало б розвиток творчих здібностей учнів. [5, с.58].

Першою педагогічною умовою є урахування вчителем особливостей мети та завдань розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів, а саме: виховання соціально-активної, естетично-розвинутої і творчої особистості, здатної до самореалізації художньо-творчого потенціалу. Це потребує від учителя знання механізмів творчої діяльності, структури і моделі означеного феномена. Відповідно до цього розвиток творчого потенціалу дітей вимагає від учителя перегляду традиційних методик викладання предмета «Образотворче мистецтво» [4, с.117].

Метод розвитку художньо-творчого потенціалу успішно реалізується за наступних умов: зміст занять повинен бути сюжетно вмонтований у структурну модель розвитку художньо-творчого потенціалу учнів; заняття потрібно переорієнтувати з вербально-понятійного на художньо образне мислення та сприймання; розвиток емоційно-почуттєвої сфери має здійснюватися з використанням на уроці інтегрованої схеми міжпредметних зв'язків, насамперед, музики, літератури, поезії і елементів гри; розвитку пошуково-орієнтовних потреб пізнання естетичних і художніх цінностей на основі запропонованих еталонів та методів; запровадження нетрадиційних художньо-виражальних засобів і технік [4, с.59].

Другою педагогічною умовою є здійснення поетапного розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності. Зазначено, що послідовність забезпечення розвитку художньо-творчого потенціалу в освітньому процесі уроків образотворчого мистецтва у початковій школі може бути позначена термінами «відчуваю» – «знаю» – «вмію».

Третьою умовою є стимулювання в освітньому процесі художньо-творчої активності учнів шляхом використання спеціально дібраних педагогічних засобів та врахування відповідних чинників соціокультурного середовища. Практика показує, що досить часто дітям неможливо самореалізувати свій художньо-творчий потенціал засобами образотворчої діяльності. Зумовлено це тим, що внутрішній світ для дитини має несформований характер. [5, с.18].

Четвертою умовою є комплексне методичне забезпечення освітнього процесу з розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів. Підвищення художньо-творчої активності можливе за умови організації занять на основі комплексного використання біоенергетичної, психоенергетичної, інтелектуально-інформаційної та мотиваційно-діяльнісної складових художньо-творчого потенціалу. Ефективність педагогічних умов розвитку художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності залежить як від взаємодії педагогічного та художнього аспектів діяльності і соціокультурних факторів, так і від внутрішніх можливостей особистості у структурі творчої діяльності.

Ми вважаємо, що для успішного осягнення художньої картини світу, розвитку світогляду необхідно отримані знання «пропустити» через почуттєвий рівень особистості, який розширює межі пізнання навколишнього світу,

допомагає усвідомити його іманентне багатство, спонукає до ціннісного переживання явищ довкілля [6, с.21].

Проаналізувавши різноманітну наукову літературу з проблеми дослідження, класифікувавши та узагальнивши отриману інформацію, ми дійшли наступних висновків.

1. Творча робота дітей молодшого шкільного віку на уроках з образотворчого мистецтва зумовлена необхідністю свідомого, грамотного й цілеспрямованого впровадження у зміст уроків ефективних умов, які сприяли б цілісному світосприйняттю, чуттєвому пізнанню дійсності й мистецтва посередництвом асоціативних зв'язків, формували художнє бачення і творчу активність як невід'ємну частину життя дитини.

2. Цікавими для теорії і практики навчання зображувальної творчості дітей молодшого шкільного віку є використання на уроках образотворчого мистецтва казок.

Виконуючи ілюстрації до казок, молодші школярі створюють фантастичні образи. Події в казці розвиваються плавно, ритмічно, повторюються дії, завдяки чому чітко вимальовується перехід від одного епізоду до другого. Для ілюстрації відбирають прості за змістом епізоди, які композиційно легко будувати.

Отже, запропонована система роботи з розвитку зображувальної творчості молодших школярів засобами казки була дійсно ефективною, що уможливило використання її у практиці роботи сучасних ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жижема А. , Качерова О. Творчий потенціал як внутрішня передумова творчої діяльності дітей. Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. *Суспільні науки*. Бердянськ: БДПУ, 2021. Том 1. С. 114–115.

2. Малицька О., Качерова О. Художньо-орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи. *Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти* : колективна монографія / за ред. Л. Коваль, А. Крамаренко. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С. 269–302.

3. Сафонова А. Забезпечення мотивації учнів на уроках образотворчого мистецтва. URL: <https://rozrobka.in.ua/zabezpechennya-motivaciyi-uchniv-naurokah-obrazotvorchogo-mis.html>.46 (дата звернення 27.02.2024 р.)

4. Сальнікова М., Качерова О. Супровід та підтримка дитячої творчості в контексті концепції Нової української школи. *Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. Суспільні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2021. Том 1. С. 115–117.

Шевчук Анастасія

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., професор **Якимчук Б. А.**

РОЗВИТОК УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Характеризуючи психічний розвиток через концепт новоутворень, Л. С. Виготський обґрунтував положення, що в молодшому шкільному віці уява є новоутворенням цього періоду розвитку. Зароджуватись активна уява починає раніше, але саме її довільність є новоутворенням молодшого шкільного віку, в цей час уява розвивається особливо бурхливо і має визначальний вплив на всі види діяльності і активності дитини [3]. Уява набуває важливого значення у процесі навчання, адже вона дозволяє передбачити майбутні результати і досягнення, формувати план своєї роботи і, відповідно, діяти більш цілеспрямовано, завдяки уяві школяр може більш об'єктивно сприймати інформацію, систематизувати її або навпаки заглиблюватись в конкретний її аспект. Розвиваючись уява надає змогу учням виконувати все більш складні завдання, складність їх думок набирає значень нового порядку [1]. Коли уява активно розвивається, зростає її продуктивна функція. Це дозволяє учням створювати складніші продукти діяльності, реалізовувати свої творчі здібності, формувати неординарну особистість [2] Якщо уява дитини сильна, жвава, стійка, це дозволяє їй формувати більш складні уявлення про світ, усвідомлювати себе в ньому, представляючи себе зі сторони. Тож відповідно саме уява стимулює розвиток більш складної, цікавої особистості. Якщо в подальшому доросла людина, використовуючи уяву, може успішно прогнозувати можливі варіанти своєї діяльності, вона зможе більш адекватно оцінювати свої шанси на успіх, уникати ризику в тій чи іншій ситуації. Для розвитку уяви в молодшому шкільному віці властивою рисою є активність цієї фази розвитку пізнавального процесу. Тож для розвитку уяви особливе значення має те, чи є у молодшого школяра можливість реалізовувати себе в різних видах діяльності та творчої активності, допомагаючи своїй уяві. Якщо дитина постійно перебуває у ситуації, у якій немає простору для різноманітної діяльності, для різноманітної адаптивної поведінки, а її прагнення до самостійності і креативності не реалізується, це призводить до сповільнення темпів загального розвитку, всіх психічних пізнавальних процесів, і не тільки уяви. Характерною особливістю розвитку уваги у молодшому шкільному віці є розвиток такого специфічного виду уяви як емоційна уява. Головною функцією емоційної уяви є формування у дитини емпатії та здатності уявити до чого можуть привести її дії у моральному вимірі. Це дає можливість дитині співпереживати одноліткам, орієнтуватися на бажані моделі поведінки, регулювати моделі поведінки, що не відповідають моральним вимогам. Таким чином, уява є важливою передумовою формування моральної поведінки дитини, її здатності мати здорові міжособистісні стосунки. Активність

емоційної уяви в цьому віці можна використовувати для корекції небажаної поведінки, адже жвава дитяча уява разом з усвідомленням наслідків своїх вчинків значно краще впливають на дитину в порівнянні зі звичайними методами корекції поведінки. Уява людини існує також для того, щоб створювати в свідомості ситуації, які компенсують пережиті в реальному світі травми, відповідно захищаючи психологічне здоров'я та рівновагу особистості. Всі зазначені властивості розвитку уваги в молодшому шкільному віці, переконують, що уява має визначальне значення для формування пізнавальної діяльності, творчості та соціальної адаптації дитини, а в подальшому здорової особистості. Із проведеного нами аналізу можна дійти висновку, що розвиток уяви є прямо залежить від активного здійснення різних видів діяльності. Саме активні дії пізнавального та творчого освоєння діяльності та соціальної поведінки стимулюють розвиток уяви. Важливим результатом нашого аналізу є положення, що творча діяльність має визначальне значення для розвитку уяви. Тож оскільки така творча діяльність як образотворча діяльність та малювання є важливою та доступною для молодшого шкільного віку, то ця діяльність стане в нашому дослідженні провідною для аналізу та вивчення розвитку уяви. Образотворча діяльність надає школярам змогу виявити та розвивати свою уяву, адже така діяльність є творчою за своєю суттю, містить в собі оперування образами, дозволяє учневі активно з ними взаємодіяти, в тому числі переробляти. Малюючи, дитина як виявляє, так і водночас розвиває свою уяву, разом з цим, посилює свої пізнавальні можливості, свою здатність до навчання в контексті всіх інших видів діяльності. На думку дослідників періодом, у який розвивати уяву є найдоцільнішим, є вік від 5 до 15 років [1]. Малювання не тільки розвиває уяву дітей, а ще й надає їм можливість виразити те, що їх турбує, презентує досвід, переживання, думки дитини. Завдяки цьому виду діяльності, особистість дитини розвивається, має змогу проявитися та розкритися з достатньою повнотою продуктивних показників. Поряд із розвитком уяви, малювання дозволяє при уважному психологічному аналізі виявити, в якому стані перебуває дитини, що вона відчуває, чим стурбована, чи не знаходиться вона в критичному стані. Оскільки уява тісно пов'язана з усіма аспектами пізнавальної активності, то коли ми розвиваємо уяву через малюнок, ми одночасно розвиваємо також такі психічні процеси як пам'ять і мислення. Якщо порівнювати, як працює уява дітей під час малювання у шкільному та більш ранніх вікових періодах, то можна дійти висновку, що саме в шкільному віці відбувається процес переходу від відтворювальних образів до створення нових, здійснюється «вихід за межі безпосереднього сприймання». Діти малюють також і те, що відбувається в реальному житті. Малювання, як і гра, допомагає дитині освоїти соціальне оточення, світ, в якому вона живе [4]. Малювання в результаті такої наповненості психічною феноменологією перетворюється в один із надзвичайно важливий метод діагностики уяви та інших пізнавальних процесів. Звісно, що процес розвитку уяви не відбувається сам по собі, спонтанно, уява потребує стимулювання, формування та удосконалення. Важливим аспектом розвитку уяви є позитивний вплив дорослого на діяльність дитини, її заохочення. Дитина

не завжди готова до діяльності, в якій її задають нові вимоги, в якій її ніби «конструюють», тож дорослі повинні направляти її діяльність, показувати нові види творчої діяльності, способи їх виконання. Якщо умови для розвитку уяви будуть порушені, це може негативно вплинути на успішність дитини у школі, її здатність проходити матеріал. Можна стверджувати, що здатність до успішного виконання шкільної програми залежить від рівня довільної уяви молодшого школяра. Якщо уява є розвинутою, це позитивно впливає на здатність дитини планувати, передбачати свою діяльність, усвідомлювати наслідки своїх дій. Довільність уяви є однією з необхідних умов залучення у творчі варіанти всіх видів діяльності, доступних у молодшому шкільному віці.

Таким чином, в результаті аналізу проблеми, можна висловити припущення, що для розвитку пізнавальної діяльності дитини у молодшому шкільному віці уява є необхідною умовою та визначальним чинником для продуктивності пізнавальної діяльності: чим розвиненіша уява у молодшому шкільному віці, тим більш успішною і продуктивною буде навчальна діяльність та тим вищий рівень продуктивності буде досягнутим дитиною у творчих видах діяльності, що є доступними в цей період розвитку та активно засвоюються дитиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арінкіна Е. Л. Тренуємо просторову уяву. *Обдарована дитина*. 1999. № 4. С. 28-32.
2. Барко В. І., Тютюнников А. М. Як визначити творчі здібності дитини? Київ: Україна, 1991. 76 с.
3. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5–7 років: Навчальний посібник / 2-е вид., переробл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 64 с.
4. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.

Шлапаченко Інна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

д. п. н., професор **Пашенко Д. І.**

СТРУКТУРА ТОЛЕРАНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Євроінтеграційний процес в Україні, прагнення держави та суспільства зменшити дискримінацію та забезпечити реалізацію прав людей з інвалідністю, зокрема права дітей з обмеженими можливостями здоров'я на отримання якісної освіти за місцем проживання, зумовили розвиток інклюзивної освіти. Із цією метою здійснюється підготовка педагогічних працівників до такої роботи та введено нову посаду – асистент учителя інклюзивного класу, який має забезпечувати особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу. Однак, на нашу думку, недостатньо забезпечити інклюзію на рівні законодавства, необхідно ретельно підготувати оточення дитини з особливими освітніми потребами. Важливо розуміти, що саме діти, учні формують інклюзивний простір, і для того, щоб дитина з порушеннями розвитку психологічно комфортно почувала себе у класі, інші діти також мають почуватися комфортно. У зв'язку з цим важливого значення набуває виховання толерантності як основи спільного навчання дітей, які відрізняються між собою. Сутністю толерантності є визнання права людини бути інакшою. Це зумовлює розуміння того, що світ і соціальне середовище багатомірні, а отже, і погляди на цей світ можуть різнитися, їх не можна зводити до однаковості.

Структура толерантності у молодших школярів формується через взаємодію з оточуючим середовищем, включаючи сім'ю, школу та соціальне оточення. Важливо, щоб учителі та батьки сприяли розвитку цих аспектів, створюючи атмосферу поваги, розуміння та взаємоприйняття у дитини.

Толерантність є важливою соціальною якістю, яка полягає у прийнятті та повазі до різниці у поглядах, переконаннях, культурі, релігії, расі, статі та інших характеристиках людей. У молодших школярів структура толерантності може бути виражена через кілька ключових аспектів:

Соціальна свідомість та емпатія. Цей аспект передбачає розуміння дитиною інших людей, їхніх почуттів та перспектив, а також вміння відчувати співчуття та співпереживати їхнім емоціям.

Прийняття різниці. Молодший школяр повинен розвивати уміння приймати та поважати різницю між собою та іншими людьми, в тому числі різницю у відчуттях, думках, звичках та переконаннях.

Конфліктологічні навички. Діти повинні навчатися вирішувати конфлікти мирним шляхом, без використання насильства та дискримінації, шукаючи компроміси та спільні рішення.

Культурна та релігійна толерантність. Цей аспект передбачає розуміння та повагу до різних культур, традицій, релігій та вірувань, а також готовність спілкуватися та співпрацювати з представниками різних культур та релігій.

Усвідомлення власних стереотипів та упереджень. Важливо, щоб діти розуміли свої власні стереотипи та упередження і навчалися до них критично ставитися, шукаючи шляхи подолання негативних уявлень про інших людей.

Серед основних принципів толерантності виділяють такі:

- рівність між представниками різних етнічних груп (усі люди мають рівний доступ до соціальних виплат, незалежно від статі, раси, національності, релігії чи приналежності до будь-якої іншої групи);

- взаємна повага, дружба та толерантність усіх членів суспільства до представників інших соціальних, культурних та релігійних груп;

- відмова від застосування насильства як неприйняттого засобу залучення особи до будь-якої ідеї;

- рівні можливості брати участь у політичному житті всіх членів суспільства;

- захищати та розвивати культурні особливості та мови етнічних меншин, які гарантовані законом;

- справжня можливість дотримуватися всіх культурних традицій у суспільстві;

- свобода віросповідання за умови, що це не порушує права та можливості представників інших конфесій;

- співпраця та солідарність у вирішенні загальних проблем;

- заперечення негативних стереотипів у сфері міжетнічних відносин та гендерних відносин [1, с. 159].

Отже, толерантність є основною цінністю відкритого суспільства. Відкритість суспільства для власних змін та інновацій також означає, що воно відкрите для зовнішнього світу та інших культурних норм та принципів. Тому індивідуальна толерантність, критичне мислення, свобода та відповідальність у відкритому суспільстві взаємопов'язані та складають основу демократії, створюючи умови для суспільного розвитку та руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева М. О. Формування толерантності учнів початкової школи у інклюзивному навчальному закладі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (2). С. 36–41. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39(2)_9)

2. Заверико Н. В., Соловйова Т. Г. Виховання толерантності у школярів як умова розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : збірник наукових праць. 2018. № 29. С. 60–66.

Ящик Анна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Дудник Н. В.**

РОЛЬ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Взаємодія сім'ї і школи відіграє важливу роль у вихованні духовності молодших школярів. Духовність тут розглядається в широкому сенсі як розвиток моральних цінностей, внутрішньої гармонії, розуміння себе та світу, а також уміння співпереживати та співчувати.

З урахуванням досягнень класичної педагогіки в галузі сімейного виховання досліджувалася історія взаємозв'язку школи та сім'ї на формування особистості дитини в Україні. В умовах постійної боротьби українського народу за незалежність, за національні інтереси саме сім'я стала хранителькою і сповідницею тих педагогічних ідей виховних традицій, які живили і живлять українську педагогіку. На всіх історичних етапах розвитку української держави українська сім'я виховувала дітей на національній основі, формувала в них національну свідомість, розуміння історії і культури рідного народу. Виховні цінності сім'ї стали основою розвитку наукових засад педагогічного виховання в Україні. Фундамент його було закладено в працях таких мислителів як Ярослав Мудрий, Володимир мономах, Петро Могила, у працях Григорія Сковороди та інших.

У кожного з них була своя точка зору на цю проблему. Але в одному вони всі були єдині – школа та сім'я мають тісно співпрацювати між собою задля формування не тільки особистості, а й окремого члена суспільства.

Відповідно до сучасних парадигм психології та педагогіки основна увага повинна приділятися розвитку особистості, зокрема – її структурі, починаючи з початкової школи. Формування рольової структури особистості – актуальне соціально-психологічне завдання, оскільки роль як модель поведінки виступає складовою цілісної інтегрованої якості конкретної людини.

Ця проблема висвітлюється різнобічно: теорія і практика формування виховання та розвитку особистості молодшого школяра (Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Проскура, Р. Овчарова); теоретико-методичні засади соціалізації особистості молодших учнів (Г. Абрамова, Л. Обухова, Г. Костюк); етико-педагогічні основи формування особистості (Н. Вознюк); психолого-педагогічні основи формування особистості (В. Яблонко).

Своєчасність і доцільність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розв'язання суперечностей між: вимогами суспільства, сучасної освіти щодо формування змістової характеристики особистості молодшого школяра й недостатнім використанням ресурсів навчальної діяльності та

соціальної ситуації розвитку для збагачення особистісного розвитку дітей цієї вікової категорії; між необхідністю зайняти нову «внутрішню позицію» – позицію школяра та прагненням учня до реального відтворення дій та вчинків поведінки дорослого через виконання певних ролей.

Важко не погодитись з тим, що значення сім'ї у вихованні дитини неможливо переоцінити, адже саме в сім'ї формуються перші уявлення дитини про життя, його ціннісні орієнтації, соціальні настанови. Саме в сім'ї дитина вперше соціалізується. Соціалізація охоплює всю сукупність обставин і чинників, що впливають на становлення й розвиток особистості. В результаті соціалізації особистість засвоює соціальні норми й цінності, прилучається до громадського життя. Сім'я формує риси характеру, переконання, погляди, світогляд дитини, співчуває їй, підтримує її довірливим емоційним спілкуванням. Тепло й затишок домашнього вогнища, взаєморозуміння в сім'ї, співпереживання роблять людину більш стійкою [1, с. 36].

Важливо зазначити, що від правильного сімейного виховання дитини залежить чи стане вона в майбутньому повноцінною особистістю, повноправним членом суспільства. Сімейне виховання – тривалий процес впливу на особистість дитини, що виражається в спрямованих діях з боку батьків для досягнення певного результату. Це й несвідомий вплив на дитину, який відбувається повсякчас у процесі спілкування батьків і дитини, і вплив, який чинить на дитину поведінка й приклад батьків. Результати такої сімейної взаємодії залежатимуть від впливу батьків на дітей і можуть проявлятися по-різному.

З огляду на широке коло означених проблем можна зробити висновок, що такий складний, інтегрований, комплексний багаторівневий феномен, як сім'я і виховання дітей у школі є актуальним завданням сучасного історико-педагогічного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аметова Є. Р. Про значення сім'ї у формуванні вільної особистості дитини. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 2, с. 36 – 84.
2. І. О. Сиса, «Взаємодія школи і сім'ї у вихованні та розвитку учнів початкових класів», *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4(56), с. 162 – 167.